

Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet

Regeringen beslutade den 29 augusti 2002 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av de statliga insatserna för internationell kulturverksamhet. Enligt direktiven (se bil.1) skulle utredaren redovisa sitt arbete senast den 31 oktober 2003.

Som särskild utredare förordnades från den 29 augusti 2002 landshövdingen i Dalarnas län Ingrid Dahlberg.

Som experter i utredningsarbetet förordnades från den 12 november 2002: författaren Peter Curman, ordförande i KLYS landsarkivarien vid Landsarkivet i Lund Jan Dahlin; kanslirådet vid Kulturdepartementet Claes Eriksson; avdelningsdirektören vid Konsthälsögruppen Lars-Olof Gustafson; departementssekreteraren vid Utbildningsdepartementet Eva Hermanson; internationella sekreteraren vid Riksantikvarieämbetet Birgitta Hoberg; presschefen vid Utrikesdepartementet Ingrid Iremark; enhetschefen vid Sida Lena Johansson Blomstrand; verkställande direktören vid Svenska Filminstitutet Åse Kleveland; enhetschefen vid Svenska institutet Hans Lepp; departementsrådet vid Utrikesdepartementet (UD-EIM) Kerstin Nordlund-Malmegård och avdelningschefen vid Statens kulturråd Per Svenson. Den 7 januari 2003 förordnades vidare överintendenten vid Statens museer för världskultur Eva Gesang-Karlström; direktören vid Rikskonserter Björn W Stålné och konsulenten för mångkultur vid Länsmusiken i Stockholms län Teshome Wondimu.

Som utredningens huvudsekreterare förordnades från den 9 september 2002 kanslirådet vid Kulturdepartementet Hans Enflo. Som biträdande huvudsekreterare förordnades från den 2 september 2002 kanslirådet vid Utrikesdepartementet Fredrik Wetterqvist. I utredningens sekretariat har kanslisekreteraren vid Utrikesdepartementet Anita Engvall tjänstgjort sedan den 7 februari 2003.

Redaktionell bearbetning har gjorts av redaktören Pontus Reimers, som har stått till utredningens förfogande från den 29 september 2003.

Den 9 oktober 2003 beviljades utredaren förlängd tid till den 16 december 2003.

Utredningen (Ku 2002:3) överlämnar härmed sitt betänkande Internationella kulturutredningen 2003 (SOU 2003:121). Utredningen har därmed avslutat sitt arbete.

Stockholm i december 2003

Ingrid Dahlberg

Hans Enflo

Fredrik Wetterqvist

Innehåll

Sammanfattning	13
Summary	19
Författningsförslag	27
1 Förslag till förordning om stöd för internationell kulturverksamhet från Internationella kulturfonden;	27
2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1988:676) med instruktion för Statens kulturråd;.....	30
1 Uppdraget	31
1.1 Omfattning och avgränsning av området.....	31
1.2 Så har Iku arbetat	33
2 Tidigare utredningar	35
3 Mål, riktlinjer och strategi	37
3.1 Mål	37
3.2 Riktlinjer.....	40
3.3 Strategi.....	43
4 Utvecklingen i vår omvärld	45
4.1 Utrikespolitiska förhållanden	45
4.2 Informationsteknologi och internationell rörlighet	47

4.3	Internationell kulturpolitik.....	53
4.4	Kommentarer.....	55
5	Sverige i ett internationellt perspektiv.....	57
5.1	Utrikespolitik.....	57
5.2	Näringsliv.....	58
5.3	Kultur.....	59
5.4	Medieutveckling.....	64
5.5	Kommentarer.....	65
6	Internationellt samarbete	69
6.1	Europeiska unionen.....	69
6.2	Europarådet	75
6.3	Unesco	75
6.4	Nordiskt samarbete.....	76
6.5	Regionalt samarbete	77
6.5.1	Östersjö- och Barentssamarbete	77
6.5.2	Regioner och kommuner	81
6.6	Kommentarer.....	84
7	Utrikesdepartementet	87
7.1	Myndigheter m.m. under Utrikesdepartementet.....	89
7.1.1	Svenska institutet	89
7.1.2	Sida.....	93
7.1.3	Exportrådet.....	95
7.1.4	Nämnden för Sverigefrämjande i utlandet	96
7.1.5	Kommentarer	97
8	Utbildningsdepartementet	103
8.1	Myndigheter m.m. under Utbildningsdepartementet.....	103
8.1.1	Svenska Uneskorådet	103

8.1.2	Internationella programkontoret (EU-programkontoret).....	104
8.1.3	Kungl. biblioteket.....	104
8.1.4	Statens ljud- och bildarkiv.....	105
9	Kulturdepartementet	107
9.1	Myndigheter m.m. under Kulturdepartementet	108
9.1.1	Statens kulturråd.....	108
9.1.2	Konstnärsnämnden.....	110
9.1.3	Svenska Filminstitutet.....	112
9.1.4	Musik, teater och dans.....	113
9.1.5	Design, form och arkitektur	119
9.1.6	Riksarkivet	121
9.1.7	Riksantikvarieämbetet.....	122
9.1.8	Museer och utställningar.....	124
9.1.9	Sveriges Radio AB.....	125
9.1.10	Sveriges Television AB.....	127
9.1.11	Kommentarer.....	128
10	Näringsdepartementet	131
10.1	Myndigheter m.m. under Näringsdepartementet	131
10.1.1	Sveriges Rese- och Turistråd AB	131
10.1.2	Stiftelsen Svensk Industridesign.....	132
11	Översikt av utlandsorganisationen	133
11.1	Utlandsmyndigheter.....	133
11.2	Press- och kulturråd.....	135
11.3	Kultur- och forskningsinstitut.....	137
11.4	Svenskundervisningen i utlandet.....	143
11.5	Andra institutioner och verksamheter.....	143
11.6	Kommentarer	145
12	Finansiering av internationellt kulturutbyte	149
12.1	Statliga insatser.....	149

12.2 Kultursponsring	151
12.3 Lotteriverksamhet	152
12.4 Fonder, stiftelser, privat finansiering etc.....	152
12.5 Kommentarer.....	154
13 Svenska kultursatsningar i utlandet	157
13.1 Kommentarer.....	162
14 Andra länders internationella kultursatsningar	165
14.1 Kommentarer.....	167
15 Slutsatser	169
15.1 Sammanfattning av omvärldsanalysen	169
15.2 Skäl för ökat internationellt kulturutbyte	170
15.2.1 Kulturlivets utveckling	171
15.2.2 Nytt utrikespolitiskt läge	172
15.3 Vad krävs för ett framgångsrikt internationellt kulturutbyte?	174
15.3.1 Tydliga mål och riktlinjer	174
15.3.2 Bred satsning på olika former för utbyte.....	174
15.3.3 Samordning och utnyttjande av de statliga resurserna.....	175
15.4 Andra länders kultursatsningar	178
15.5 Synpunkter från kulturlivet	178
16 Utredningens förslag.....	179
16.1 Förstärkt samråd mellan Utrikesdepartementet och Kulturdepartementet.....	181
16.2 Internationella kulturfonden	182
16.3 Svenska institutet (SI).....	185
16.4 Internationellt litteraturcentrum.....	187

16.5 Statens kulturråd.....	188
16.6 Konstnärsnämnden.....	190
16.7 Utlandsorganisationen.....	192
16.7.1 Sveriges internationella kultur- och forskningsinstitut	192
16.7.2 Centre Culturel Suédois (CCS)	194
16.7.3 Kulturråden.....	196
16.8 Sida.....	197
16.9 Rikskonserter	198
16.10 Export Music Sweden.....	199
16.11 Svenska Filminstitutet (SFI)	199
16.12 Museer, arkiv, kulturmiljövård, bibliotek m.m.	200
16.13 Utrikesdepartementet (UD).....	201
16.14 Kulturdepartementet	203
16.15 Utbildningsdepartementet	203
16.16 Finansiering av Ikus förslag.....	204

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv.....	207
Bilaga 2 Mål inom enskilda politikområden	213
Bilaga 3 Statliga och statsunderstödda aktörer för internationell kulturverksamhet.....	217
Bilaga 4 Urval av internationella avtal, Unesco-konventioner, EU-direktiv och EU-resolutioner m.m.	219
Bilaga 5 Urval av internationella nätverk inom kulturens område	223
Bilaga 6 Centralmuseernas internationella kulturutbyte	235
Bilaga 7 Kulturrådets arbetsuppgifter	241

Bilaga 8 Översikt över vissa länders internationella kultursatsningar.....	249
Bilaga 9 Förkortningar, akronymer och hemsidadresser	273
Bilaga 10 Förteckning över personer/organisationer som utredningen träffat eller haft kontakt med.....	281

Sammanfattning

Den internationella utvecklingen har radikalt påverkat *kulturarbetets villkor* och människors *kulturvanor*. Den snabba utvecklingen av IT och inom medieområdet har på ett genomgripande sätt förändrat vårt samhälle och vårt sätt att kommunicera mellan och inom länder, regioner och organisationer, liksom mellan individer.

Kulturutbudet har ökat dramatiskt. Nya kulturformer har vuxit fram, medan kulturarvet har gjorts mer tillgängligt. Kulturarbetsmarknader har vidgats och nya nätverk har bildats. Som alltid uppvisar ungdomen nya sätt att använda kulturen och tekniken. Under de senaste åren har kulturens betydelse för samhällsutvecklingen uppmärksamats internationellt. Det är mot denna bakgrund som regeringen år 2002 tillsatte den här utredningen.

Utredningens huvudförslag är:

- en *internationell kulturfond* inrättas till stöd för större projekt
- Svenska institutets nuvarande uppgifter inom utbildnings- och forskningsområdet (undantaget svenskundervisningen i utlandet), biståndssamarbete och bidragsfördelning samt litteraturstöd överförs till andra myndigheter och institutioner
- Svenska institutets (SI) kärnverksamhet blir *Sverigeinformation* och *Sverigeinformation*, ambassadservice samt service till och information om nätverket *Sveriges internationella kultur- och forskningsinstitut*
- de svenska kultur- och forskningsinstituterna i utlandet samt de internationella kulturinstituterna i Visby förs samman i ett gemensamt nätverk med namnet *Sveriges internationella kultur- och forskningsinstitut*
- Statens kulturråd får ett kulturpolitiskt *samordningsansvar* för den internationella kulturverksamheten
- Konstnärsnämnden får i uppdrag att, efter mönster från IAS-PIS, undersöka möjligheten att utveckla *utbytesverksamhet* inom andra områden än bildkonst

- ett *internationellt litteraturcentrum* för översättning och främjande av svensk litteratur i utlandet upprättas inom Statens kulturråd
- kulturrådstjänsterna förses med *tydliga uppdrag*
- resurser avsätts för *rörliga kulturrådstjänster*
- en *samrådsfunktion* i strategiska frågor inrättas mellan Utrikesdepartementet och Kulturdepartementet
- Svenska Filminstitutet (SFI) och Svenska institutet gemensamt finner *former för hantering av internationell filmdistribution*, så att såväl SI:s service till utlandsmyndigheterna som SFI:s internationella verksamhet kan tillgodoses
- *utbytestjänstgöring* mellan institutioner, departement och myndigheter uppmuntras särskilt

Förslagen är, med rationaliseringar och omfördelningar av resurser, genomförbara inom de nuvarande budgetramarna.

Ofta måste olika mål för den internationella kulturverksamheten tillgodoses samtidigt. Därför är det nödvändigt att *följa och utvärdera* de internationella kultursatsningarna utifrån gemensamma riktlinjer. Iku föreslår följande *riktlinjer* för planering och utvärdering av internationell kulturverksamhet:

- Främjande av konstnärlig och kulturell kvalitet
- Uppbyggande av långsiktiga kulturkontakter med utlandet
- Främjande av mångfald och demokrati
- Främjande av internationellt kulturpolitiskt samarbete

Uppdraget

En uppgift för utredningen har varit att klarlägga vilka målen för internationell kulturverksamhet är. En annan har varit att analysera vilka synergier (eller motsättningar) som finns mellan olika mål som styr internationell verksamhet inom svenska kulturmyndigheter.

I uppdraget har ingått att vid behov lämna förslag på reviderade uppdrag, förändrad resursfördelning, förändrad organisation eller ändrat huvudmannskap för berörda myndigheter, institutioner och organisationer. Målet har varit att tillgodose kulturlivets behov.

Utredningens analyser bygger på fakta som har insamlats från kulturinstitutioner och myndigheter, främst på nationell nivå, samt

från svenska utlandsmyndigheter. Utredningen har bl.a. arrangerat seminarier med kulturarbetare (varav ett om kulturell mångfald) och intervjuat internationellt verksamma kulturarbetare. Utredningen har också gjort studiebesök vid flera organisationer för internationellt kulturutbyte i andra länder, bl.a. i Frankrike, Storbritannien och Sydafrika.

Renodling och fokusering vid kulturmyndigheterna

Svenska staten genomför - som de flesta andra stater - kulturella och kulturfrämjande insatser utomlands på olika plan, under olika lång tid och genom olika myndigheter och institutioner. En del verksamheter är forskningsinriktade, andra är demokratifrämjande eller har biståndskaraktär, åter andra kan betecknas som marknadsföring av nationen, av nationella institutioner, av grupper eller av enskilda kulturarbetare. En del kan innehålla flera element av ovanstående. Ytterst ansvariga för dessa aktiviteter är Utrikesdepartementet, Kulturdepartementet, Utbildningsdepartementet och Näringsdepartementet.

Ett dynamiskt kulturliv kräver att idéer och metoder fritt kan utbytas. Kulturlivets företrädare behöver visa upp verk och verksamheter men de behöver också få impulser och idéer utifrån. Statens uppgift är att stimulera och underlätta de processerna, bl.a. genom olika stödformer.

Alla kulturinstitutioner måste idag präglas av en internationell utblick och ha aktiva, ständigt utvecklade *kontaktnät*. Likaså måste *ansvarsfördelningen* mellan myndigheter och institutioner vara tydlig, och deras administration och bidragsgivning vara transparent och överblickbar.

Utredningen konstaterar att statens institutioner inte helt har följt med utvecklingen. De har inte sällan tungrodd administration. De har ofta låg personalrörlighet och dålig samordning. En del använder IT i för liten omfattning. Deras information är ibland otillräckligt internationaliserad (dvs. tillgänglig på andra språk än svenska). Kulturmyndigheterna har dock inte alltid erhållit tillräckliga medel, ställt i relation till de senaste årens vidgade behov inom kulturlivet. Såväl medel som former för att fånga upp nya aktörer har varit bristfälliga.

Samordning av *Sveriges kultur- och forskningsinstitut* i utlandet skulle befästa och förtydliga vårt kulturpolitiska engagemang.

Majoriteten av dem är föga kända vare sig i Sverige eller i världsländet, och flera av dem förfogar över kulturhistoriskt intressanta lokaler. Utredningen föreslår inrättandet av ett *särskilt nätverk* för dessa institutioner.

Aktiviteter måste över huvud taget *samordnas* i högre grad än nu, för att det internationella kulturutbytet på bästa sätt ska tillgodogöra sig dem och för att institutioner ska kunna dra ömsesidig nytta av varandra. Detta kräver förbättrad kommunikation mellan myndigheter som lyder under olika departement, liksom mellan departementen.

Andra slutsatser som utredningen kommer fram till är att *internationell managementutbildning inom kulturområdet* bör inrättas på högskolenivå, för att minska klyftan mellan kreativ och administrativ kompetens.

Vid kulturmyndigheterna bör *personalrörligheten* öka, liksom åldersspridningen, och större utrymme bör ges för *projektverksamhet* med visstidsanställda medarbetare.

Iku anser att *särskilda insatser* bör göras för att höja kompetensen hos UD:s personal inom kulturområdet. Också andra departement skulle tjäna på att satsa på utbildning och fortbildning inom detta område.

Statens kulturråd har för närvarande mycket begränsad kompetens i internationella frågor. Till kunskaper som rådet bör inhämta – och sprida – inom svenskt kulturliv hör information om utländska nätverk och finansieringsformer. Rådet har ett stort antal fasta bidragsmottagare och bör eftersträva större rörlighet i bidragsgivningen. En samlad utvärdering och uppföljning av de medel som delas ut förefaller saknas.

Biståndsmyndigheten Sida är den enskilt största aktören inom den statsunderstödda kulturverksamheten utomlands – den står för närmare hälften av det totala uttaget – även om dess huvudman UD inte har gett den något särskilt kulturuppdrag. Sida måste självklart ingå i det samarbete mellan kulturinstitutioner och den samordning av insatser som utredningen förordar.

Svenska institutet har utvecklats till ett slags myndighetshybrid, med skiftande verksamhet och en mycket komplicerad och tungrodd anslagsstruktur. För att SI ska kunna bli det kraftfulla organ för Sverigeinformation och Sverigepresentation som det är skickat att vara fordras renodling av uppdraget och en omorganisation. En renodling av SI:s uppgifter enligt utredningens förslag skulle medföra rationaliseringsvinster, vilka bör komma det internationella

kulturutbytet tillgodo. SI:s verksamheter inom utbildning och forskning samt bidragsgivning och demokrati- och biståndsinsatser bör hanteras av andra institutioner. CCS, det svenska kulturcentret i Paris, ska förbli en kraftfull plattform för svenskt kulturliv inom ramen för SI.

Statens kulturråd och Svenska institutet har gemensamma intressen; här finns rationaliseringsvinster att hämta. En tänkbar *samlökalisering* skulle innebära ytterligare fördelar för bägge myndigheterna.

Även om rationaliseringar och strömlinjeformningar kan höja effektiviteten hos de stora kulturmyndigheterna så kvarstår behovet av en instans som kan hantera större satsningar och attrahera de nya aktörer som framträtt under det senaste decenniet. Utredningen föreslår upprättandet av en *internationell kulturfond*, formellt inordnad under Statens kulturråd men med en egen styrelse. Fondens arbete måste präglas av flexibilitet. Den ska särskilt ta hänsyn till projekt med inriktning på långsiktig uppbyggnad av kulturkontakter.

Konstnärsnämnden har genom den framgångsrika etableringen av utbytesprogrammet IASPIS (*International Artists Studio Program in Stockholm*) medverkat till att placera Stockholm på den internationella bildkonstkartan. Iku föreslår att nämnden undersöker möjligheten att skapa liknande program för andra konstområden.

Synpunkter från kulturarbetare som utredningen inhämtat visar att ansvarsfördelningen mellan institutioner uppfattas som otydlig. Andra åsikter är att kulturmyndigheter är dåliga på att utnyttja gemensamma resurser och för långsamma att leverera utlovat ekonomiskt stöd. Många kulturarbetare säger sig också sakna stöd för att i önskvärd omfattning kunna utveckla kontakter med Väst-europa och Nordamerika.

Sverige i världen

Sverige har internationellt framgångsrika kulturutövare inom en rad skilda områden, och svensk kultur är efterfrågad utomlands, såväl den traditionella (musik inom olika genrer, film, teater, bildkonst, dans, litteratur) som den mindre traditionsbundna (videokonst, nycirkus, design m.m.). Vår framväxande mångkultur har visat sig vara en stor tillgång.

Sverige påverkas av internationella avtal, konventioner och direktiv, vilka direkt eller indirekt berör kulturområdet. Medlemskap i EU och organisationer som Unesco, Europarådet, Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet ger oss möjlighet att påverka internationella regelverk och att delta i internationella kultursatsningar, men också att främja kulturell och språklig mångfald.

Upprätthållande och utveckling av kulturella förbindelser kan spela en särskild roll i att *förebygga konflikter* och medverka till att *bygga upp förtroende*. Sverige kan här spela en viktig roll.

Summary

Developments on the international scene have not only radically affected *conditions governing the promotion and dissemination of culture*, they have also altered people's *cultural habits*. The rapid advance of information technology and the expansion of the media sphere has profoundly changed our society and the ways in which we communicate across countries and regions and between organisations and individuals.

We have witnessed a dramatic rise in cultural activity at all levels. New cultural forms have emerged while our cultural heritage has grown increasingly accessible. The cultural labour market has expanded and new networks have taken shape. As always, young people have led the way, breaking fresh ground and discovering new ways of using culture and technology. In the past few years the importance of culture to the development of societies has been acknowledged throughout the world. It was in recognition of these developments that the Swedish Government appointed the present *Committee of Inquiry on International Cultural Activities* in 2002.

Among other measures, the committee proposes the following:

- The establishment of an international *cultural fund* for the support of major projects.
- *Transferral* of the existing tasks and responsibilities of the Swedish Institute (*Svenska institutet*) in the following spheres to other authorities and institutions: a) education and research – with the exception of Swedish language instruction abroad, b) promotion of democracy and social reform, and c) grant allocation and funds intended for the support and promotion of literature.
- That the Swedish Institute's core operations comprise *information* about Sweden (*Sverigeinformation*) and presenting Sweden (*Sverigepresentation*), services to embassies and services to and

information about the network "Sweden's International Institutes for Culture and Research" (see below).

- That Swedish cultural and research institutions abroad and the international cultural institutes located in Visby be merged into a single network, named *Sweden's International Institutes for Culture and Research (Sveriges internationella kultur- och forskningsinstitut)*.
- That the Swedish National Council for Cultural Affairs (*Statens kulturråd*) be made *responsible for coordinating* international cultural activities, as part of the Government's overall cultural policy.
- That the Arts Grants Committee (*Konstnärsnämnden*) be commissioned to assess the feasibility of developing *exchange activities* in areas other than the visual arts, on the *IASPIS* (International Artists Studio Programme in Stockholm) model.
- The establishment within the National Council for Cultural Affairs of an *international centre for literature* for the translation of literature and the propagation of Swedish literature abroad.
- That holders of the office of cultural counsellor abroad be provided with sets of *clearly defined objectives, goals and professional requirements*.
- That resources be set aside to enable the Ministry of Culture to provide for *roving cultural counsellors* (in addition to the semi-permanent posts in Berlin, London, Moscow, Riga, Warsaw and Washington D.C.).
- The establishment of a unit responsible for *consultation on strategic issues* between the Ministry for Foreign Affairs and the Ministry of Culture.
- That the Swedish Film Institute (*Svenska Filminstitutet, SFI*) and the Swedish Institute collaborate on the development of *procedures for handling international film distribution*, with a view to ensuring that the Swedish Institute's services to Swedish missions abroad and the Swedish Film Institute's international activities can be provided for.
- That special encouragement be given to *exchange appointments* between institutions, ministries and authorities.

Provided resources are suitably rationalised and redistributed it should be feasible to implement these proposals within existing budget frameworks.

As efforts must frequently be made to meet various international cultural objectives at once, it is essential that international cultural activities be *followed up and evaluated* on the basis of common guidelines. The committee accordingly proposes the following *guidelines* for the planning and evaluation of international cultural activities:

- Promotion of artistic and cultural quality
- Establishment of long-term cultural contacts in other countries
- Promotion of cultural diversity and democracy
- Promotion of international cooperation in the sphere of cultural policy

The tasks

One of the tasks entrusted to the committee of inquiry was to clearly define and delimit the established objectives for international cultural activities. Another was to identify synergies (or conflicts) arising from the many different objectives governing the international activities of Swedish cultural authorities.

The committee was also instructed to propose task revisions, modification of existing resource distribution policies, organisational reforms and the adoption of new principals by authorities, institutions and organisations with a view to meeting the needs of cultural life.

The committee's analyses, assessments and findings were based on facts collected from (mainly national) institutions and authorities responsible for cultural affairs and from Swedish missions abroad. Its activities included seminars for cultural workers – one of which addressed the issue of cultural diversity – and interviews of internationally active cultural workers. The committee also made study visits to a number of cultural exchange organisations in other countries, including France, the UK and South Africa.

A leaner, more focused cultural network

Like most other governments, the Swedish Government undertakes or sponsors cultural and culture-promoting projects and activities abroad. It does this at various levels, for longer or shorter periods of time and through a range of authorities and institutions.

Some of these activities are research-oriented, while others are aimed at promoting democracy or are otherwise associated with development assistance. Still others can be described as ‘national marketing’ – ranging from the promotion of Sweden as a whole to that of national institutions and groups to individual artists and performers. Some of these may combine several of the above elements. Ultimate responsibility for all these undertakings rests with the Ministry for Foreign Affairs, the Ministry of Culture, the Ministry of Education and Science and the Ministry of Industry, Employment and Communications.

The free exchange of ideas and methods is essential to a dynamic cultural life. Its representatives not only need to display their work and activities, but they also need stimulus, ideas and inspiration from outside. The Government’s task is to stimulate and facilitate this process through support measures of various kinds.

Nowadays, all cultural institutions must cultivate an international outlook and be part of active, continually developing *networks*. In addition, the *division of competencies* between authorities and institutions must be clearly defined and their administrative and grant allocation procedures must be transparent and accessible.

The committee found that government institutions have not always kept pace with development. Administrative machinery is frequently cumbersome, operations may be poorly coordinated and staff turnaround rates are often low. Some institutions do not make sufficient use of IT. Information is sometimes not available in languages other than Swedish. On the other hand, cultural authorities have not always received sufficient funds to operate effectively in a world of increasing cultural richness and complexity. The shortage of funds has been compounded by the lack of fresh approaches to the task of attracting new players.

Coordination of Sweden’s cultural and research institutions abroad would serve to consolidate and clarify our cultural policy commitments. Most of these institutions, many of which are housed in premises of cultural and historical interest, are little known either in Sweden or the host countries. The committee recommends that a special network be set up for these bodies.

In general, activities must be more *closely coordinated* than at present so that those involved in international cultural exchanges can make the best possible use of them and institutions can benefit from one another. This will require better communication between

authorities accountable to different ministries as well as between ministries.

The committee also concluded that *international management training in the cultural sphere* should be introduced as a course subject in higher education in order to narrow the gap between creative capacity and administrative skills.

There should be higher *staff turnaround rates* and a wider *age distribution* in Sweden's cultural authorities. In addition more scope should be given to *project activities* involving staff on fixed term contracts.

The committee considers that *special efforts* should be made to enhance the knowledge and skills of Foreign Ministry staff with respect to cultural policy and cultural affairs. Other ministries would also benefit from further education and in-service training in this sphere.

The National Council for Cultural Affairs is ill-equipped in terms of knowledge and information to deal competently with international issues. Among other things, the council should be concerned with acquiring and disseminating information about foreign networks and funding approaches. The council, which has a large number of permanent beneficiaries, should seek to develop greater flexibility with regard to grant allocation. A comprehensive system of measures for follow-up and evaluation of fund allocation is lacking.

The Swedish International Development Cooperation Agency (Sida) is the biggest single spender in the sphere of government-sponsored cultural activities outside Sweden. Although its principal, the Ministry for Foreign Affairs, has not specifically commissioned it to undertake cultural activities, the agency accounts for nearly half of all expenditure in this area. Sida must naturally be included in the inter-institutional cooperation and coordination of projects and measures advocated by the committee.

The Swedish Institute has become a sort of hybrid authority with responsibility for a wide range of heterogeneous, often mutable activities and a highly complex, cumbersome fund allocation structure. If the institute is to become the vigorous, effective instrument it was designed to be – a body created to promote and disseminate information about Sweden – its duties must be pared back and its organisation trimmed. Task reallocation designed to enable the agency to focus on its core activities in accordance with

the committee's proposals would yield rationalisation gains, which could be usefully channelled into international cultural exchange activities. The institute's operations in the fields of education and research, provision of grants and subsidies, support for the promotion of democracy and other forms of development assistance should be turned over to other institutions. CCS, the Swedish cultural centre in Paris, is to remain an effective platform for the dissemination of Swedish culture under the institute's direction.

The National Council for Cultural Affairs and *the Swedish Institute* have common interests, which could also yield rationalisation gains. An arrangement to share premises would entail additional benefits for the two authorities.

Although rationalisation and streamlining can improve the efficiency of the larger cultural authorities, the need for a body that can handle major projects and attract the new players which have emerged in the last decade remains. The committee proposes the creation of an *international cultural fund*, formally subordinate to the National Council for Cultural Affairs but with a governing board of its own. Its work, characterised of necessity by flexibility, would include extending support for projects aimed at the establishment of long-term cultural contacts.

The successful establishment of the cultural exchange programme IASPIS by the *Arts Grants Committee* has helped put Stockholm on the international visual arts map. The committee proposes that the Arts Grants Committee study the feasibility of setting up similar programmes in other art fields.

Cultural workers interviewed by the committee perceive the *division of competencies* among institutions as unclear. Other views are that cultural authorities are not good at making use of common resources and too slow at delivering promised financial support. Many cultural workers also maintain they lack the necessary support to develop contacts with Western Europe and North America to the desired extent.

Sweden and the world at large

Sweden boasts a large number of internationally successful artists, performers and cultural figures in a wide range of fields and Swedish culture – from the more established forms (music of different genres, film, theatre, visual arts, dance and literature) to

the less traditional (video art, new circus, design, etc.) – is in demand abroad. In addition, our budding multicultural society has proved to be a major asset in this regard.

Sweden is subject to or influenced by international agreements, conventions and directives which bear directly or indirectly on the cultural sphere. Membership of the European Union and organisations such as UNESCO, the Council of Europe and the Nordic Council of Ministers enables us to bring our influence to bear on international regulatory frameworks, allows us to take part in international cultural projects and programmes, and gives us an opportunity to promote cultural and language diversity.

The maintenance and development of cultural ties and contacts can make a vital contribution to the work of *conflict prevention* and *confidence building*. Sweden can play a crucial role in this regard.

Författningsförslag

1 Förslag till förordning om stöd för internationell kulturverksamhet från Internationella kulturfonden;

utfärdad den

Inledande bestämmelser

1 §

I denna förordning lämnas bestämmelser om stöd för internationell kulturverksamhet från Internationella kulturfonden. Bestämmelser om Internationella kulturfondens organisation finns i förordningen (1988:676) med instruktion för Statens kulturråd.

2 §

Internationella kulturfondens syfte är att främja förnyelse och utveckling av Sveriges internationella kulturkontakter. Internationella kulturfonden har till uppgift att

1. utveckla det svenska kulturlivet genom en ökad internationalisering,
2. öka det svenska deltagandet i det internationella kulturlivet,
3. utveckla det mångkulturella perspektivet, och att
4. tillgodose och öka intresset utomlands för Sverige och svensk kultur.

Förutsättningar för stöd

3 §

Styrelsen för Internationella kulturfonden får efter ansökan lämna stöd för internationell kulturverksamhet till föreningar, institutioner, organisationer eller myndigheter. Stöd beviljas med lägst 300 000 kronor.

4 §

Vid fördelningen av stöd skall hänsyn tas till

1. hur det svenska kulturlivet utvecklas genom verksamheten eller projektet,
2. verksamhetens eller projektets långsiktiga inriktning,
3. hur verksamheten eller projektet främjar Sverige som internationell kulturmötesplats, och
4. om det i verksamheten eller projektet ingår kulturkontakter med utvecklingsländer.

Uppföljning och utvärdering

5 §

Den som har fått stöd enligt denna förordning skall för uppföljning och utvärdering av verksamheten eller projektet till Internationella kulturfonden lämna de redovisningshandlingar och andra uppgifter som Internationella kulturfonden bestämmer. Internationella kulturfonden får besluta att ett beviljat stöd inte skall betalas ut om det kan antas att stödet har beviljats på grund av felaktiga uppgifter.

Återkrav

6 §

Styrelsen för Internationella kulturfonden får besluta att kräva tillbaka stöd om

1. det har lämnats på grund av felaktiga uppgifter,

2. det inte har använts för det ändamål det beviljats för, eller
3. mottagaren av stödet inte lämnar sådana uppgifter som avses i 5 §.

Bemyndigande

7 §

Statens kulturråd får meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten av denna förordning.

Överklagande

8 §

Beslut enligt denna förordning får inte överklagas.

Denna förordning träder i kraft den

2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1988:676) med instruktion för Statens kulturråd;

utfärdad den

Regeringen föreskriver att det i förordningen (1988:676) med instruktion för Statens kulturråd närmast efter 8 § skall införas en ny paragraf, 8 a §, av följande lydelse.

8 a §

Inom Statens kulturråd finns Internationella kulturfonden med uppgift att handlägga och avgöra ärenden om stöd för internationell kulturverksamhet.

Internationella kulturfonden skall ha ett kansli med en fondsekreterare som kanslichef.

Internationella kulturfonden har en styrelse som utses av Statens kulturråds styrelse i samråd med Svenska institutet och Sida. Styrelsen består av högst fem ledamöter. En av ledamöterna är ordförande och en är vice ordförande. Fondsekreteraren är ledamot av styrelsen.

Denna förordning träder i kraft den

1 Uppdraget

1.1 Omfattning och avgränsning av området

Kulturbegreppet har alltid varit föremål för livlig diskussion. Varje kulturdefinition - och det finns många - är ändamålsenlig i ett visst sammanhang. För den här utredningen har det varit naturligt att utgå från den allmänna definition som världens kulturministrar använde som underlag för den politiska aktionsplan de enades om vid Unescokonferensen "The Power of Culture" i Stockholm 1998:

Kultur i vid bemärkelse numera kan anses omfatta hela det komplex av andliga, materiella, intellektuella och känslomässiga egenskaper som kännetecknar ett samhälle eller en grupp i samhället. Kultur omfattar inte endast konst och litteratur, utan också livsstilar, de mänskliga rättigheterna, etik, traditioner och trosuppfattningar

Ovanstående kan tjäna som beskrivning av kulturens helhetsroll i samhället. När det gäller att definiera det område som den statliga kulturpolitiken i vårt land omfattar är det nödvändigt att vara mer precis. I sina konkreta förslag avgränsar Internationella kulturutredningen 2003 - hädanefter förkortad Iku - kulturområdet i huvudsak enligt samma princip som anges i *Utredningen om kulturpolitikens inriktning* (SOU 1995:84).

I första hand tar Iku upp verksamheter som ingår i det kulturpolitiska området: teater; dans; musik (inkl. fonogram)¹; film; litteratur; bild och form; arkitektur och design; arkivverksamhet; kulturmiljövård samt museer och utställningsverksamhet. Den internationella utvecklingen på medieområdet har i hög grad påverkat kulturarbetets villkor och människors kulturvanor. Denna utveckling belyses översiktligt i Ikus omvärldsanalys. Verksamheter som kan anses ingå i ett vidare kulturbegrepp, t.ex. matkultur och mode, berörs i den mån de ingår i projekt och satsningar tillsammans med de verksamheter som nämnts ovan. Detsamma gäller

¹ Iku beaktar alla musikgenrer.

insatser för demokratisk utveckling. Liksom området kontinuerligt vidgas kan det i framtiden bli aktuellt med nya delområden.

Kulturområdet innefattar verksamheter med offentligt stöd. Sådana verksamheter finansieras ibland via andra politiska områden (utrikespolitik, utbildningspolitik, näringspolitik osv.). De kan likaså helt eller delvis bedrivas utan offentligt stöd. För Ikus del har verksamhetens art varit avgörande, inte dess finansieringsform.

För att agera inom det vida kulturbegreppet i ovanstående citat krävs ett samspel mellan det kulturpolitiska området och andra samhällsområden. För Ikus del är samspelet och samverkan mellan kulturpolitik och utrikespolitik central.

Sverigeinformation, erfarenhetsutbyte och Sverigefrämjande åtgärder i utlandet är centrala uppgifter inom utrikespolitiken. Med uttrycket "Sverigefrämjande" avses satsningar där statliga medel används för att inför en utländsk målgrupp lyfta fram en verksamhet som baseras i eller har sitt ursprung i Sverige. Den uppmärksamhet som medverkande utövare eller presentatör genererar bör kunna bidra till en positiv bild av Sverige. Kultursatsningar kan självfallet ha både primära och sekundära Sverigefrämjande effekter, liksom betydande inslag av export- och näringslivsfrämjande.

Internationella kulturkontakter och internationellt erfarenhetsutbyte tar sig många olika former: kulturliv i Sverige förmedlas till utlandet; kulturella impulser når Sverige från utlandet; svenskt kulturliv deltar i internationella nätverk. Internationella kulturmöten äger naturligtvis också rum i Sverige. Iku tar hänsyn till alla dessa aspekter.

Allmänhetens internationella kulturkontakter tas, naturligt nog, till stor del genom fritidsresor till utlandet. Kultursatsningar i Sverige har betydelse för hela turistnäringens utveckling och därmed också för de internationella kulturkontakterna. Iku går inte närmare in på begreppet turism (*eller kulturturism*), utan hänvisar här till pågående utredningsarbete inom Näringsdepartementet.²

Sverige påverkas av internationella avtal, konventioner och direktiv, vilka direkt eller indirekt berör kulturområdet. Medlemskap i organisationer som EU, Unesco m.fl. ger Sverige möjlighet att påverka internationella regelverk och delta i internationella kultursatsningar. Sverige har också möjlighet att inhämta erfarenheter från internationella organisationers och andra länders arbete

² Utredningen om *översyn av funktion, organisation och rollfördelning* (N 2003:05). Särskild utredare Christina Ragsten Pettersson. Slutredovisning 15 december 2003.

med kulturpolitik. Iku tar upp kulturpolitisk bevakning och idéutbyte som en viktig del av den internationella kulturverksamheten.

1.2 Så har Iku arbetat

Ikus analyser bygger på fakta som har insamlats från kulturinstitutioner och myndigheter, främst på nationell nivå, samt från svenska utlandsmyndigheter. Vidare har Iku arrangerat fyra seminarier med kulturarbetare och ett hundratal intervjuer med aktörer med verksamhet inom det internationella kulturutbytet (se bil. 10). Iku har också arrangerat ett seminarium om kulturell mångfald. En enkät har gjorts för de berörda utlandsmyndigheterna och en annan för länsstyrelserna i Sverige.

Iku har genomfört resor inom landet till följande län: Dalarna, Gotland, Norrbotten, Skåne och Västra Götaland. Vidare har Iku besökt Danmark, Finland, Frankrike, Italien, Nederländerna, Norge, Storbritannien och Sydafrika.

Ikus experter har varit kallade till sju gemensamma sammanträden.

Iku har anlitat en extern konsult för en ekonomisk analys av Svenska institutets verksamhet samt analys över dess organisation och resursfördelning.³

Till betänkandet är fogat ett antal bilagor, däribland en förteckning över förkortningar som används i betänkandet (se bil. 9).

³ Helene Elfwendahl, PM om Svenska institutets kultursatsningar. Cogs & Links AB 2003.

2 Tidigare utredningar

Under de senaste 25 åren har olika utredningar gjorts som berört det internationella kulturutbytet. Mest omfattande är den s.k. SIK-utredningen (Utredningen om det svenska kultur- och informationsutbytet med utlandet) med betänkandet *Kultur och information över gränserna* (SOU 1978:56). Den nuvarande organisationen för internationellt kulturutbyte är i huvudsak grundad på SIK-utredningens förslag.

SIK-utredningens huvudprincip beträffande ansvarsfördelningen mellan Statens kulturråd och Svenska institutet var att Statens kulturråd borde ha ett särskilt ansvar för bidragsgivningen till sådana projekt där kontakter redan etablerats med en motpart i utlandet och endast ekonomiskt stöd behövdes. Hos Svenska institutet, som är kontaktpunkt för de svenska utlandsmyndigheterna, borde finnas anslag för kulturutbyte som krävde förhandlingar, utbyteteknisk samverkan och/eller särskilda initiativ.

Andra förslag från SIK-utredningen inkluderade ökat utbyte med de nordiska länderna, länderna i Östeuropa, invandrarnas hemländer samt u-länder. Vidare föreslogs ett samråd mellan representanter för olika informationsorgan inom områdena allmän information, exportfrämjande och turistfrämjande information. Propositionen om informations- och kulturutbytet med utlandet (Prop. 1978/79:147) följde i stort utredningens förslag.

Andra utredningar som gjorts är *Utredningen om de statliga insatserna inom Sverigeinformationen och kulturutbyte med utlandet* ("IKU-utredningen"); *Sverigeinformation och kultursamarbete* (SOU 1988:9) och *Utredningen om kulturpolitik och internationalisering* ("Internationella kulturutredningen"); *Vår andes stämna – och andras* (SOU 1994:35). Därutöver har en översyn gjorts: *Svenska bilder – översyn av Sverigeinformation* (Ds 1993:72).

Den senaste större utredningen inom området var Kulturutredningens slutbetänkande: *Kulturpolitikens inriktning* (SOU

1995:84). Kulturutredningen utvärderade kulturpolitikens inriktning med utgångspunkt i 1974 års kulturpolitiska mål, och gjorde därefter en samlad bedömning av vilka krav och utmaningar kulturpolitiken hade att möta på längre sikt.

Utredningen kom fram till att den ökade internationaliseringen erbjöd nya möjligheter. Samtidigt väckte den förslag om åtgärder för att skydda kulturen inom landet. Vidare förespråkade utredningen att man aktivt skulle utnyttja medel från EU:s strukturfonder och program samt att hög prioritet skulle ges åt bevakning av och information om frågor som rörde EU.

Den föreslog också att Svenska institutet i ökad utsträckning skulle fokusera på sådana länder eller regioner där särskild kompetens behövs och på större manifestationer som krävde bred samverkan mellan olika konstområden. Vidare ansåg utredningen att ansvaret för internationellt samarbete borde ligga på respektive kulturinstitution. Den föreslog därför en förskjutning av ansvaret för löpande internationella kontakter och stöd till konstnärligt utbyte från i första hand Svenska institutet till Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Konstnärsnämnden och Svenska Filminstitutet. Utredningens förslag beaktades i kulturpropositionen *Kulturpolitik* (Prop. 1996/97:3).

3 Mål, riktlinjer och strategi

3.1 Mål

Kulturen kan relateras till flertalet av samhällets politikområden och kulturens roll som samhällelig utvecklingsfaktor har under senare år uppmärksammats alltmer. Enligt Ikus direktiv är en uppgift för utredningen att klarlägga vilka de rådande målen är för internationell kulturverksamhet. Mål som har betydelse för internationell kulturverksamhet finns – förutom inom kulturpolitiken – inom utrikes- och handelspolitiken samt inom biståndspolitiken. Kultursatsningar inom dessa politikområden har fått ökad betydelse under senare år. Iku ser positivt på denna utveckling. Trots att det kan finnas olika prioriteringar bakom olika slags kulturinsatser är samordningsmöjligheterna och möjligheterna till synergieffekter goda.

Kulturpolitiska, utrikespolitiska, handelspolitiska och näringspolitiska mål presenteras närmare i bil. 2.

I bil. 3 presenteras en översikt över statliga och statsunderstödda aktörer för internationell kulturverksamhet.

Kulturen som mål

Det kulturpolitiska målet för internationellt kulturutbyte ("främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet") har en självklar koppling till Ikus arbetsområde. Kultur låter sig inte inhägnas av nationsgränser, utan utvecklas såväl genom kontakter mellan länder som genom möten mellan olika kulturer inom ett land. Någon entydig och enkel avgränsning mellan nationell och internationell kulturpolitik eller kulturverksamhet kan därför inte göras. Iku vill betona att, vid sidan av det internationella kulturpolitiska målet, en internationell kulturverk-

samhet kan motiveras även utifrån andra kulturpolitiska mål än det internationella.

Statliga satsningar på internationell kulturverksamhet är i första hand viktiga för kulturlivet. Att sådana satsningar ska grundas på kulturlivets förutsättningar och behov är därför en självklar utgångspunkt. Den internationella kulturverksamheten ska i första hand planeras och drivas av personer som står så nära den konstnärliga och kulturella praktiken som möjligt. Åtgärderna kan vara av olika slag: de kan bygga på kulturlivets egen vilja och förmåga till internationalisering genom stöd till nätverk, stöd till konstnärliga mötesplatser m.m. Även stöd till turnéer, konserter och utställningar kan räknas hit, liksom stöd till långsiktigt, ömsesidigt kultursamarbete med vissa länder.

Ett vitalt svenskt kulturliv skapar goodwill för Sverige: landet blir känt för att vara framstående inom olika genrer. Ett exempel är den svenska bild- och formkonstens internationella framgångar, vilka grundar sig i de internationella nätverk som konstnärerna skapat. Även utländska författare som verkat i Sverige relaterar till landet i sin konstnärliga gärning. Det bidrar till att det publika intresset utomlands för svensk kultur ökar. Omvänt så behöver också det svenska kulturlivet impulser, inflytande och inspiration från utlandet.

Kulturdiplomati

För många länder är kultur ett viktigt medel såväl för att forma nationell identitet som för att odla en positiv bild utomlands. I det senare sammanhanget har begreppen "offentlig diplomati" och "kulturdiplomati" kommit att bli alltmer betydelsefulla. Offentlig diplomati (av eng. *public diplomacy*) betecknar ett lands behov av att vända sig direkt till ett annat lands medborgare, ofta med kraftfulla insatser, för att uppnå kortsiktiga mål. Kulturdiplomati (*cultural diplomacy*) är den del av diplomatin som avser upprättandet av långsiktiga, hållbara relationer med andra länder med kultur som medel. Här byggs ett ömsesidigt utbyte och förtroende upp genom t.ex. interkulturella utbytesprogram, utbildningsprogram och stipendier; besöksprogram för utländska journalister, akademiker, politiker osv.; artistframträdanden; internationell mediabevakning av kulturevenemang; konferenser, seminarier, symposier om internationell kultur m.m. samt språkfrämjande och publika-

tioner av olika slag. Svenska institutet (SI) har sedan 1950-talet haft Utrikesdepartementets uppdrag att svara för en väsentlig del av svensk kulturdiplomati.

Kulturdiplomati och utbildningsutbyten har under lång tid använts också för att skapa ingångar till samhällen med slutna politiska system. Inte minst de program för språkinlärning som det brittiska kulturinstitutet British Council, det tyska Goethe-Institut och det franska Institut Français upprätthöll i östblocket under det kalla kriget betydde mycket för att bevara och utveckla de kontakterna mellan respektive länder. Kultur har ofta varit det enda relativt okontroversiella område som stått till buds för att bygga broar mellan olika etniska och religiösa grupper och geografiska områden. I vissa fall har kulturen ensam tjänat som ”dörröppnare”.

För att motverka den ökande spänningen sedan 1990-talet mellan muslimsk extremism och västerländsk kultur har vikten av kulturell diplomati understrukits. Efter attentaten mot USA den 11 september 2001 har många västlänningar funnit anledning att ompröva utformning och innehåll i sitt internationella utvecklings-samarbete, erfarenhetsutbyte och allmänna informationsarbete. Så har t.ex. British Council gjort en betydande kursändring under de senaste två åren, från att förmedla en relativt traditionell marknadsföring av Storbritannien och det engelska språket till fördjupade dialogprojekt för ungdomar med olika kulturell och religiös bakgrund. Den svenska utrikesförvaltningen bedriver för sin del sedan ett flertal år integrerad kulturdiplomati, bl.a. genom projektet *Jalla – nu klär vi granen!* och inrättandet av svenska *Alexandriainstitutet* år 2000 och *Generalkonsulatets sektion för turkisk-svensket samarbete* i Istanbul 2001.

Vid sidan av de internationella dialogfrågorna blir kulturen allt viktigare i utformningen av Sverige-bilden utomlands (se kapitel 5). Här måste en noggrann avvägning göras mellan å ena sidan statens intressen att lyfta fram särskilda kulturyttringar för utvalda länder och regioner, å andra sidan kulturlivets egna önskemål och förutsättningar. Trovärdigheten och uppsåtet bör inte kunna ifrågasättas, vare sig av det egna kulturlivet eller av mottagaren.

Bistånd

Den svenska kulturpolitiken och kultursamarbete har en viktig roll i biståndspolitik. Denna roll har förstärkts under senare år och en betydande del av det statliga stödet till internationellt kulturutbyte utgörs av biståndsmedel.

Handel och näring

Kulturen har fått ökad betydelse för handels- och näringspolitiken, i takt med att uppfattningen att kulturen på olika sätt kan bidra till ökad export, turism och sysselsättning har fått ett allt större genomslag. Kulturområdet har haft en stark utveckling, med fler institutioner, fler konstnärer och en större publik än någonsin tidigare. Kulturen genererar allt fler arbetstillfällen, direkt och indirekt. Den ekonomiska utvecklingstakten för de verksamheter som finansieras genom avsättning på marknaden bedöms som högre än genomsnittet.

Exportfrämjande insatser för att internationalisera företag som agerar inom den s.k. *upplevelseindustrin*¹ har visat sig vara viktig för både kultur och näringsliv i profileringen av Sverige i utlandet. Utländska medier har under de senaste åren ägnat stor uppmärksamhet åt svenska framgångar inom denna sektor, som bygger på kulturella och kreativa verksamheter. Den ekonomiska betydelsen för Sverige av olika områden som är att hänföra till upplevelseindustrin ökar: för närvarande står upplevelseindustrin för omkring nio procent av BNP.

Kultursatsningar kan vidare bidra till att skapa marknader för svenska produkter i allmänhet genom en positiv värdering av Sverige.

3.2 Riktlinjer

Eftersom olika mål för den internationella kulturverksamheten ofta ska tillgodoses samtidigt är det nödvändigt att följa och utvärdera de internationella kultursatsningarna utifrån gemensamma rikt-

¹ Upplevelseindustrin, som Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (*KK-stiftelsen*) definierat den, består av 13 delområden. De är: arkitektur; design; film/foto; litteratur; konst; marknadskommunikation; media; mode; musik; måltid; scenkonst; turism/besöksnäring och upplevelsebaserat lärande.

linjer. Riktlinjernas uppgift är ge förutsättningar för att uppnå centrala mål inom de respektive politikområdena. Iku anser att följande riktlinjer ska beaktas vid all planering och utvärdering av internationell kulturverksamhet:

- Främjande av konstnärlig och kulturell kvalitet
- Uppbyggande av långsiktiga kulturkontakter med utlandet
- Främjande av mångfald och demokrati
- Främjande av internationellt kulturpolitiskt samarbete

Konstnärlig och kulturell kvalitet

Kontakter med andra länder stimulerar nu som tidigare kulturlivet inom alla områden. De är en självklar källa till impulser och inspiration för det konstnärliga arbetet, liksom till en utveckling av kulturlivets institutioner. Förutsättningarna för konstnärlig kvalitet och utveckling stärks genom att professionella konstnärer verkamma i Sverige får goda möjligheter till internationellt utbyte. Att stämma av och mäta sig i internationell konkurrens på viktiga internationella arenor har en stimulerande effekt. Internationella kontakter ger möjlighet att utveckla en konststart eller en institution i dialog med de främsta aktörerna inom det egna området.

Kulturlivet är för sin kvalitativa utveckling beroende av ett aktivt internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte. En viktig faktor i detta utbyte är de nya nätverk på kulturområdet som har utvecklats under det senaste årtiondet.

Det intresse som svensk kultur kan väcka utomlands när den interagerar med ett annat lands kulturliv stärker indirekt förutsättningarna för att främja svenska intressen på andra områden, t.ex. inom handeln och kulturdiplomatin.

Mångfald och demokrati

Att främja kulturell mångfald är ett av Sveriges kulturpolitiska mål. Det drivs även inom internationella organisationer som Unesco och EU.

Genom medverkan i organisationer som Unesco och Europarådet kan Sverige bidra till att främja kulturell (inkluderande språklig) mångfald. Med stöd till kulturprojekt, partnerskap och upp-

byggande av infrastruktur kan Sverige medverka till en utveckling av kultur, demokrati och mänskliga rättigheter i andra länder. Denna verksamhet är också ett viktigt instrument för att utveckla respekt för och kunskap om kulturell mångfald i Sverige. De kunskaper som återförs till Sverige ska medvetet tillvaratas i detta syfte.

Inom demokratisamarbetet, i konfliktförebyggande program och i utvecklingsamarbete i konfliktområden spelar kultur en viktig roll, eftersom den erbjuder särskilda möjligheter att kommunicera över de gränser som politiska motsättningar ger upphov till.

För att åstadkomma ett utbyte och en förståelse över nations- och kulturgränser behöver man kunskap om varandras kulturer. Kulturens betydelsefulla roll inom utrikespolitiken har nämnts ovan. Kulturella uttryck blir alltmer tillgängliga för en publik långt bort från dessa uttrycks geografiska ursprung. Mot denna bakgrund är det viktigt att även den svenska kulturen blir tillgänglig för en publik utomlands, inte bara den del av kulturen som helt bärs upp av marknadskrafterna, utan även sådan kultur som får kulturpolitiskt stöd i hemlandet.

För att uppnå detta krävs emellertid, precis som inom den nationella kulturpolitiken, aktiva främjande- eller stödinsatser. Sådana insatser bidrar till att Sveriges attraktion som internationell kulturell mötesplats för både konstnärer och publik ökar.

Det är också viktigt att en svensk publik får goda möjligheter att möta konst och kultur från andra länder. Särskilda åtgärder krävs i detta syfte. Det bör framför allt vara ett ansvar för offentligstödda kulturinstitutioner att inom sina respektive verksamhetsområden förmedla internationella impulser till det svenska kulturlivet och till den svenska publiken.

Långsiktiga kulturkontakter

Uthållighet och stabilitet i det internationella utbytet möjliggör fördjupning och breddning av kontakterna. Alla världsdelar är idag av intresse för internationellt utbyte, och nya intressanta arenor tillkommer kontinuerligt. Detta ställer stora krav på geografisk och innehållslig planering och prioritering av de offentliga insatserna.

Statliga satsningar bör syfta till långsiktiga kontakter. De måste genomföras med professionell kompetens hos institutionerna och i en nära samverkan med kulturlivets företrädare. Större och till-

fälliga insatser på kulturområdet bör följas upp av mindre program, som drar nytta av den ofta kostsamma initiala investeringen.

Internationellt kulturpolitiskt samarbete

Som tidigare nämnts så påverkas det svenska kulturlivet av den internationella utvecklingen i stort och av beslut som fattas i internationella organisationer. Det kan gälla beslut med direkt inverkan på kulturområdet, t.ex. i Unesco och Europarådet, men det kan också handla om beslut av mer generell karaktär, från WTO, EU eller andra internationella samverkansorgan. Beslut inom den senare kategorin kan till sitt innehåll avse tullar, momsbesatser, upphovsrätt, rätten till riktade statliga stöd m.m., liksom samarbeten mellan såväl stater som organisationer (se bil. 4) Det ständigt ökande antalet akter medför ett behov av att samlat följa utvecklingen – och i förekommande fall vidta åtgärder – i internationella organisationer och på regerings- och myndighetsnivå inom landet.

3.3 Strategi

För att uppsatta mål och riktlinjer för det internationella kulturutbytet ska kunna uppfyllas krävs en genomtänkt och samlad strategi. En sådan bör innehålla följande tre element:

Ambition: Sverige ska vara en aktiv internationell aktör på kulturområdet. Sverige ska tillhöra de främsta i världen inom de områden där landet har hög kompetens. Nya mötesplatser och arenor för kulturutbyte ska tillkomma på svenskt initiativ. Detta kräver ett offensivt agerande inom konstområdena och den internationella kulturpolitiken. Sverige ska förbli en aktiv och konstruktiv part i internationella organisationer.

Kulturaktörer måste samverka effektivt. Alla möjligheter till synergieffekter med andra politikområden ska tillvaratas. Utlandsmyndigheterna måste utnyttjas mera effektivt än nu som instrument för kulturutbytet. En sådan offensiv hållning fordrar hög och specialiserad kompetens av såväl utlandsmyndigheter som kulturinstitutioner.

Kulturfrämjande: Aktiva internationella kultursatsningar ska göras för att främja kulturlivet. De möjligheter som nya marknader, teknisk utveckling och ökad rörlighet ger ska utnyttjas. En aktiv

och återkommande svensk närvaro på viktiga internationella arenor ska upprätthållas. Nya konstutövare av hög kvalitet ska få hjälp att introduceras i kulturlivet, bland konsertarrangörer, på gallerier etc. Mötesplatser för internationell kulturförmedling ska etableras i Sverige. Allt detta kräver en väl fungerande organisation för internationellt kulturutbyte.

Uppmärksamhet: En aktiv bevakning av den internationella utvecklingen på kulturområdet är av stor betydelse. En av dess uppgifter blir att bedöma följderna av internationella beslut inom andra politikområden för det svenska kulturlivet. En annan viktig uppgift är att tidigt identifiera de konsekvenser för kulturarvet som uppstår när olika EU-direktiv etableras i Europa. Till detta kommer bevakning av kulturens villkor i de globala förhandlingar som syftar till att avskaffa internationella handelshinder. Denna strategi är beroende av ett brett tvärvärdigt samarbete, främst mellan olika departement.

4 Utvecklingen i vår omvärld

4.1 Utrikespolitiska förhållanden

Utvecklingen i vår del av världen har under de senaste 15 åren varit utomordentligt snabb. Häri skiljer sig dessa år på ett avgörande sätt från den föregående perioden (1945–89), vilken präglades av det kalla kriget och uppdelningen av Europa i militärallianserna NATO och Warszawapakten. Med Berlinmurens fall 1989 föll den kommunistiska värld samman som skapats i och med oktoberrevolutionen 1917, och länderna i Central- och Östeuropa blev demokratier. I Sveriges omedelbara närhet återuppstod de tre baltiska staterna Estland, Lettland och Litauen.

Den positiva utvecklingen förmörkades emellertid av de etniska konflikter som kort därpå utbröt i Jugoslavien. Denna stats sammanbrott jämte konflikter i Europas närområde, särskilt i Mellanöstern, har orsakat stora flyktingsströmmar. Dessa har ibland visat sig svåra för EU-länderna att hantera. En väsentlig källa till oro är det faktum att vissa EU-länder, däribland Sverige, Storbritannien och Tyskland, tagit emot stora flyktinggrupper, under det att andra medlemmar av unionen inskränkt sig till att främst verka som transitländer.

Den internationella utvecklingen har resulterat i att USA idag är världens enda supermakt. En del analytiker beskriver t.o.m. landet med ett nytt ord: *hypermakt*. Inte sedan det romerska rikets tid har ett land och dess kultur påverkat världen i så hög grad som nu: politiskt, ekonomiskt, militärt, tekniskt-vetenskapligt och kulturellt. Den amerikanska kulturen är en magnet för konsumenter och kulturproducenter från hela världen. Engelskan har följaktligen blivit det helt dominerande världsspråket.

Demokratins utveckling i världen har emellertid bromsats av de nya hot som vuxit fram efter terrorattackerna mot USA. Kriget i Irak 2003 framstår som ännu en följd av attentaten den 11 september 2001. På sikt riskerar terrorangrepp att göra Väst-

världens demokratiska samhällen mindre öppna och mer inriktade på säkerhet och självförsvar.

För Europasamarbetet innebar Berlinmurens fall 1989 en ny utmaning. EU ställdes inför krav på konsolidering och fördjupning av samarbetet, samtidigt som unionen inledde förhandlingar om en utvidgning som skulle kunna fördubbla medlemsantalet år 2004. EU:s vidgade inflytande har också inneburit en ökad betoning av regionalt samarbete, för Sveriges vidkommande framför allt i Öresundsregionen. Förbindelserna mellan regioner och grupper med likartade intressen kan redan sägas ha stärkts avsevärt. Å andra sidan har USA:s närvaro i Irak åstadkommit vidgade åsiktsklyftor, såväl mellan Europa och USA som mellan de europeiska länderna inbördes.

De globala frågor som framstod så klart vid millennieskiftet 2000 har alltså på kort tid blivit mer otydliga. FN:s roll har underminerats av stormakternas ökande tendens att agera utanför dess ramar. Samtidigt har angrepp mot FN-personal i Afghanistan och Irak gjort det svårare för världsorganisationen att agera i konflikt-situationer, också där det huvudsakligen handlar om att ge humanitärt bistånd.

Utvecklingen i vad som tidigare benämndes ”den tredje världen” har varierat avsevärt. I Asien har uppgången varit mycket påtaglig: flera stater har nu samma genomsnittliga standard som EU-länderna, i vissa fall högre. Uppgången i Central- och Östeuropa har likaså varit snabb, om än inte lika kraftig som i Asien. I Latinamerika är bilden mera splittrad, även om flera länder också där varit mycket framgångsrika. I alla dessa regioner kan demokratin – med några notabla undantag – generellt sett sägas vara på fram-marsch. I Mellanöstern och i större delen av Afrika är läget däremot bekymmersamt. Knappast någon ekonomisk utveckling har ägt rum och demokratin har ännu inte fått säkert fotfäste.

Välfärden

Samtidigt som FN-statistik visar en positiv utveckling (antalet fattiga länder i världen har minskat de senaste 50 åren, liksom antalet svältande och antalet krig; antalet demokratier har ökat) så vidgas klyftan mellan de rikaste och de fattigaste länderna. Likaså minskar de fattigaste ländernas andel av världshandeln. I FN diskuteras för närvarande hur de s.k. givarländerna ska utveckla sitt

traditionella bistånd mot en modernare biståndspolitik, och hur utvecklingsländerna bl.a. ska kunna få tillgång till de internationella handelsmarknader som tidigare varit stängda för dem.

Den internationella finanskris som tog sin början i Asien 1997 och som fortfarande har globala effekter, inkluderande de överhettade internationella marknaderna inom framförallt IT-sektorn, har tvingat de flesta industriländer till budgetära åtstramningar. Inom EU har exempelvis sysselsättningsfrågorna snarare än de ”globala frågorna” dominerat de nationella regeringarnas arbete under de senaste åren. Ett resultat av åtstramningarna är att i-länderna, trots en gemensamt antagen millenniedeklaration i FN hösten 2000 om att bekämpa fattigdomen i världen genom ökat bistånd, istället minskat sina internationella biståndsåtaganden. Sverige går nu i spetsen inom FN för att uppnå det s.k. enprocentmålet, dvs. att avsätta en procent av bruttonationalinkomsten till internationellt utvecklingssamarbete. En ny biståndspolitik baserad på propositionen *Gemensamt ansvar – Sveriges politik för global utveckling* (Prop. 2002/03:122) avses fördjupa Sveriges engagemang i det internationella utvecklingssamarbetet ytterligare. Sverige är också ett av mycket få länder som inom sitt biståndsprogram avsätter medel för kultursamarbete.

4.2 Informationsteknologi och internationell rörlighet

Den snabba utvecklingen av informationsteknologi har på ett genomgripande sätt förändrat hela vårt samhälle och tillvägagångssätt i kommunikationerna mellan och inom länder, regioner, organisationer och mellan individer. Internet och e-post har kommit att bli självklara redskap för att förmedla och utbyta information. Beslutsprocesser har förkortats, eftersom nödvändigt underlag genom tillgång till Internet ofta finns tillgängligt i realtid dygnet runt. Allt fler kommunicerar via mobiltelefoner eller portabla, trådlösa datorer. Applikationer som WAP (*Wireless Application Protocol*, trådlös kommunikation med Internet) och Bluetooth (trådlös kommunikation mellan olika sorters elektronisk apparatur); SMS (*Short Message Service*, digital textöverföring) och MMS (*Multimedia Messaging Service*, digital bild- och ljudöverföring) har därtill öppnat nya möjligheter för kommunikation. För global nyhetsförmedling, mellanstatlig kommunikation och näringsliv har detta

blivit särskilt viktigt. Genom den hastiga teknikutvecklingen ställs också ökade krav på tillgänglighet, service och information.

Teknikutvecklingen har inneburit förenklingar inom administration, budgetarbete, marknadsföring m.m. Avancerade ordbehandlings- och designprogram kan köpas billigt, och ingår oftast i basutbudet vid köp av ny dator. Kostnader för tryck och distribution kan begränsas. Fasta kostnader kan skäras ned genom att personalen kan bli rörligare och även arbeta hemifrån. Nätverk utvecklas och underhålls genom användande av elektronisk post. Spridning och inhämtning av information möjliggörs över Internet.

Ett stort antal sektorer inom kulturens område har också påverkats av ny teknik. Det är t.ex. inte ovanligt att basgångar, slingor osv. skapas av olika musiker/tonsättare och e-postas som datafiler till en producent som sammanställer det hela. Konstmusiken finner ständigt nya vägar genom den digitala teknikens utveckling. På litteraturens område har med teknikens hjälp möjligheten introducerats att i begränsad utgåva trycka böcker direkt på beställning över Internet, s.k. *print-on-demand*; Sverige är ett föregångsland på detta område. Nedladdningsbara digitala verk, s.k. *e-böcker*, avsedda att läsas på handdatorer eller på särskilt framtagna skärmar ("e-bokläsare") tillhandahålls av de stora svenska och utländska förlagen, men de har hittills inte nått någon verklig kommersiell framgång. *Digitalt papper*, som möjliggör kontinuerlig nedladdning av bok- eller tidningstexter, finns i kommersiell produktion men har i skrivande stund knappt hunnit påverka bok- och tidskriftsmarknaden.

Kulturarvssektorn har blivit internationellt tillgänglig för såväl publik som de yrkesmässigt verksamma. Det internationella arbetet inom ABM-området (dvs. inom arkiv, museer och bibliotek) är till stor del inriktat på att bygga upp långsiktig infrastruktur för bevarande och tillgängliggörande. Moderna publika databaser bygger på internationella standarder och Internetpresentationer. Ett exempel är www.oresund.nu, ett samarbete mellan fyra arkivinstitutioner i Öresundsområdet: landsarkiven i Köpenhamn och Lund och stadsarkiven i Köpenhamn och Malmö. Här guidas danskar på danska om hur man personforskar i Sverige och svenskar på svenska om hur man forskar i Danmark. Ett annat exempel är museernas samlingar, vilka genom digitalisering i stor utsträckning blivit tillgängliga för såväl forskare och lärare som allmänheten.

Sammantaget har teknikutvecklingen starkt påverkat möjligheterna att internationalisera kulturområdet genom goda rationaliseringsmöjligheter och nätverksbyggande.

Ungdomskultur

När SIK-utredningen gjordes 1978 fanns inom det mediala utbudet endast "public service-sfären", med reklamfria Sveriges Television (TV1 och TV2), Sveriges Radio (P1, P2, P3), Sveriges Lokalradio samt Sveriges Utbildningsradio. Idag lyssnar ungdomar i Sverige enligt tillgänglig statistik helst på det stora utbudet av svenska privatägda reklamfinansierade radiostationer eller på musik nedladdad från Internet. Den absoluta majoriteten av ungdomar föredrar privatägda reklamfinansierade kanaler som TV3, TV4 och Kanal 5. Parabolantennor som tillgängliggör programutbud från utlandet är vanligt förekommande.

Enligt statistik från Ungdomsstyrelsen använder 70 procent av alla ungdomar i Sverige Internet. Det medför att internationaliseringen inom ungdomsgrupperna går betydligt snabbare idag än för bara tio år sedan, och betydligt snabbare än före "Internetrevolutionen". Informationsteknologin i sig har blivit en viktig del av ungdomskulturen. Enligt Ungdomsstyrelsen upplevs inte geografiska gränser särskilt tydligt i den unga generationen. Tusentals chatsidor möjliggör en otvungen dialog med vem eller vilka som helst, hur kort eller lång tid som helst, ofta till en begränsad kostnad. Musik, filmer och spel laddas ned – ofta helt fritt – från Internet, bränns på cd- och dvd-skivor och delas. Det innebär att rättighetsinnehavare i regel går miste om intäkter och royalties.¹

I ungdomskulturen måste också de högt internationaliserade dator- och tv-spelen inräknas (interaktiva dataprogram som används i underhållningssyfte). Interaktiva dataspel lockar ungdomar över hela världen att delta samtidigt. Mellan 1996 och 2001 fördubblades världsmarknaden för dessa spel. Branschen omsätter nu mer än filmindustrin och är på väg att bli större än musikbranschen. Till sammanhanget hör också den teknologi som gör det möjligt för enskilda att koppla samman sina Internetanslutna persondatorer och göra sökningar på varandras hårddiskar.

¹ Napster, Gnutella, KaZaA, AudioGalaxy och Morpheus är välkända Internetprogram som gjort det möjligt att kringgå förlagsrättigheter m.m. inom kulturområdet.

Ungdomars förmåga att snabbt ta till sig informationsteknologins möjligheter har även visat sig i samband med de motdemonstrationer som organiserats i anslutning till internationella konferenser om global handel de senaste åren. De unga aktivisterna har då upprättat mobila sambandscentraler men också virtuella presscentra, från vilka de sänder texter och bilder i realtid.

British Council använder Internet som det viktigaste instrumentet i sin målinriktade satsning på ungdom. De ansvariga har utvecklat ett flertal hemsidor om ungdomskultur (t.ex. om popmusik, fotboll, film) men också en omfattande webbaserad satsning kallad *Connecting Futures* (www.connectingfutures.com), som ska stimulera och utveckla dialog och utbyte mellan ungdomar i Västvärlden och ungdomar med framför allt, men inte uteslutande, muslimsk bakgrund i Mellanöstern.

Netd@ys Europe är ett av EU-kommissionen initierat samarbetsprojekt för ungdomar. Ytterligare ett exempel är det som sedan flera år drivs av The Banff Centre for the Arts i Kanada, där man genom Internet arbetar med utveckling och scenisk produktion av barnopera med barn i bl.a. Kanada, Storbritannien, Sydafrika och Tjeckien.

Ett exempel på internationell ungdomskultur som vuxit fram bara under de senaste tio åren är de s.k. *roll- och lajvspelen* som kan locka alltifrån en handfull till flera tusentals medverkande samtidigt. Publiken är deltagarna själva, som dels beskådar spelet och dels agerar. Lajvspel kan bestå av en blandning av teater, dans, musik och film m.m.

Ett annat exempel på ny internationell ungdomskultur är de s.k. technofestivaler som går under namnet *Love Parade*. De förekommer över hela världen, men med Berlin som ledande ort: där beräknas över en miljon ungdomar medverka varje sommar. I *Love Parade* är skillnaden mellan åskådare och aktörer små, gränsen mellan festivalens början och slut otydlig, och en övergripande "konstnärlig ledning" saknas.

Enligt en studie från Statens kulturråd är det viktigt för dagens unga kulturintresserade att få vara en del i produktionen och att kunna vara med och påverka med sin egen kreativitet.² Både rollspel, lajvspel, rejevfestivaler och datorspel är växande interaktiva, gränsöverskridande och i flera fall internationella former av ungdomskultur med ett mycket stort antal utövare.

² Källa: "Om Världen 2001: Statens kulturråds omvärldsanalys"

Medieutvecklingen

Medieutbudet blir alltmer omfattande. En långtgående internationell omstrukturering av mediemarknaderna äger rum på global, regional och lokal nivå. Nya medier baserar sig på digital teknik och ofta, men inte alltid, med Internet-relaterad distribution. Exempel på nya medier är Internetsajter, dvd och digital-tv. Deras innehåll är till viss del plattformsoberoende (digitalt inspelad och lagrad musik finns på både cd-skivor och på Internet för nedladdning osv.).

Den audiovisuella sektorn (radio, tv och bio) har fått allt större ekonomisk betydelse genom åren; den sysselsätter nu över en miljon personer inom EU. Den har även stor sociologisk och kulturell betydelse. I början av 2001 sände mer än 660 kanaler inom unionen via marknät, satellit eller kabel, vilket var en betydande ökning jämfört med året innan. Utvecklingen av nya sändnings- och distributionstekniker i början av 1980-talet, samt insikten att gemenskapen halkade efter USA inom programsektorn, har fått EU att ta nya initiativ. Dessa innehåller såväl tekniska, ekonomiska som kulturella element.

Konvergensen på mediaområdet - sammansmältningen av IT, media och telekommunikation - innebär att filmen, från att ha varit en avgränsad bransch, numera är en central *innehållsleverantör* för de audiovisuella medierna. Mindre än 30 procent av en långfilms omsättning genereras från biografvisningar. Cirka 50 procent kommer från video och dvd och 20 procent - en alltjämt ökande andel - från television och betal-tv. Gränserna mellan dataspel och animerad film, mellan musikvideo och långfilm, mellan television och bio är inte längre självklara. Digitalteknikens utveckling har möjliggjort nya sätt att producera, distribuera och konsumera.

Engelska språkets ställning

Det engelska språket har befast sin ställning som det främsta världsspråket. Att ha åtminstone grundläggande språkkunskaper i engelska upplevs närmast som självklart i stora delar av världen. I Sverige förutsätter företag och organisationer med internationell verksamhet att deras anställda har sådana kunskaper och ofta dessutom viss utlandserfarenhet. Inom kulturens område domineras utbudet av popmusik, tv-produktioner och film av det engelska

språket, liksom utbudet över Internet. Undervisningsmaterial vid högskolor och universitet är ofta på engelska, och de studenter som går vidare till doktorandutbildning väljer ofta att skriva på engelska, eftersom språket även inom den internationella forskningsvärlden blivit ett världsspråk.

Internationell rörlighet

Människor reser idag mer, billigare och längre än någonsin tidigare. Antalet formella och informella internationella nätverk som uppstår därigenom är oräkneliga. Kunskapen om vår alltmer integrerade och ömsesidigt beroende omvärld är stor. Exempelvis går uppskattningsvis 300 000 svenska turister på teater och konserter i London varje år, vilket gör London till en av Sveriges största kulturscener. Vid sidan av turismen betyder utlandsstudier mycket för etablerandet av internationella kontakter och nätverk. Idag studerar drygt 25 000 svenskar på högskolenivå i utlandet, och ytterligare 5 000 deltar i längre språkkurser utomlands eller genomför ett utbytesår under eller efter gymnasiet. Sverige tar i sin tur emot omkring 5 000 utländska studenter per år.

Till följd av en ökad migration ser man i många länder en utveckling mot en kultursammansmältning, s.k. *mångkultur*, något som kan öka förutsättningarna för ett mera mångfasetterat internationellt kulturutbyte. I den statligt finansierade internationella kulturverksamheten i andra länder, bl.a. i Frankrike, Kanada, Nederländerna och Storbritannien, är mångkultur sedan länge en självklarhet.

När människor flyttar över nationsgränserna för de med sig kunskaper om sin kultur och behåller oftast kontakten med hemlandet. Ofta blir immigranter kulturförmedlare i sina nya hemländer. Den omfattande utvandringen från Sverige (en fjärdedel av befolkningen) under slutet av 1800-talet till Nordamerika är ett exempel på hur folkförflyttningar gett upphov till institutioner på båda sidor Atlanten. I Sverige vårdar *Emigrantinstitutet i Växjö* arvet efter Vilhelm Moberg, förvarar viktiga bibliotek och arkiv och främjar akademisk forskning med programverksamhet om migration och förmedling av internationella kontakter m.m. Särskilda Sverigerelaterade museer och institutioner finns i Minneapolis (*The American Swedish Institute*, Chicago (*The Swedish-American*

Museum Center), Seattle (*Nordic Heritage Museum*), Philadelphia (*The American Swedish Historical Museum*) osv.

Över 100 000 svenska medborgare beräknas vara fast boende i USA, varav åtminstone 10 000 enbart i New York. I London beräknas mellan 30 000 och 40 000 svenskar bo.³ Totalt beräknas över 250 000 svenskar vara fast boende i utlandet, med allt vad detta kan betyda för internationella nätverk till Sverige, kontakter och utbyte.

4.3 Internationell kulturpolitik

I detta avsnitt nämns några frågor som kräver ”globala lösningar”.

Mångfaldsfrågor

Den internationella handeln, inklusive handel med kulturella varor och tjänster, har ökat dramatiskt under de senaste decennierna. Samtidigt har kulturindustrins tillväxt varit stark. Marknaden har också breddats. Den ökade internationella handeln har inneburit ökad tillgänglighet till utländska kulturproduktioner, samtidigt som produktionen koncentrerats.

Produktion och spridning av kulturella varor och tjänster har sedan länge varit föremål för olika typer av ekonomiskt stöd, vilka utvecklats inom ramen för nationella kulturpolitiska åtgärder. Tjänstehandelsavtalet GATS (*General Agreement on Trade in Services* inom världshandelsorganisationen WTO) har gjort det svårare för nationella regeringar att införa nya stödåtgärder och program på kulturområdet.

Våren 1998 stod den svenska regeringen som värd för Unesco-konferensen “Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development”. Konferensens huvudsyfte var att belysa och förstärka sambandet mellan kulturpolitik och samhällsutveckling och placera kulturpolitik i paritet med andra politikområden. Vid konferensen antogs en handlingsplan, kallad The Stockholm Action Plan.

För att garantera att kulturell mångfald skyddas i WTO/GATS och andra frihandelssammanhang pågår en diskussion kring ut-

³ Enligt uppgifter från Sveriges generalkonsulat i New York och Sveriges ambassad i London.

formningen av en internationell konvention som ska främja och skydda kulturen på regional, nationell och global nivå. Diskussionen är en uppföljning av Stockholmskonferensen 1998, och förs bl.a. inom nätverken INCP (kulturministrar från hela världen) och INCED (fria kulturorganisationer) samt inom Unesco.

För att se hur *Stockholm Action Plan* har påverkat medlemsländernas kulturpolitik och Unesco, arrangerade Svenska Unescorådet i maj 2003 ett expertmöte med benämningen ”Stockholm+5”. Mötet fastslog att kulturpolitik och utveckling har ett starkt samband och att:

- fattigdomsbekämpning utan hänsyn till den kulturella miljön är dömd att misslyckas
- kulturell mångfald måste respekteras och erkännas som en berikande faktor
- utbildning utan hänsyn till kultur enbart är undervisning, och därmed inte en effektiv del i en hållbar utveckling
- ägarkoncentrationen av medierna kan påverka informationsflöden och utvecklingen av nya informationskanaler.

Internationella upphovsrättsfrågor

Upphovsrätten är av väsentlig betydelse för upphovsmäns och andra rättighetsinnehavares möjligheter till ersättning när litterära och konstnärliga verk kopieras och sprids eller annars tillgängliggörs och för att skydda mot kränkande utnyttjanden. Utgångspunkten är att upphovsmannen har en ensamrätt till sitt verk. Mot upphovsmännens individuella intressen står vissa behov som allmänheten och samhället har av att kunna utnyttja verk, t.ex. för att tillgodose ett allmänt informationsintresse. Faktum kvarstår dock att illegal kopiering utgör ett allvarligt hinder för konstnärliga utövare inom framför allt film och musik att få ersättning för sitt arbete.

Det senaste decenniets snabba tekniska utveckling har förändrat förutsättningarna för att nyttja konstnärliga verk och prestationer. Digital teknik och världsomspännande nätverk möjliggör kopiering och överföring av konstnärliga verk och prestationer i hög hastighet och av stor omfattning samt med närmast oförändrad kvalitet. Utvecklingen har ökat behovet av att internationellt samordna den upphovsrättsliga lagstiftningen.

WTO:s avtal TRIPS (*Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*) från 1995 är idag det mest multilaterala avtal som omfattar intellektuell egendom, dvs. copyright och liknande, vilket i hög grad påverkar det internationella kulturutbytet.

Den illegala handeln med kulturföremål

Illegal handel omfattar föremål som olagligt förts bort från en stats territorium i strid med den statens regler till skydd för nationell kulturegendom. Den illegala handeln bedrivs med stulna föremål, olagligt uppgrävda artefakter och sådana föremål som omfattas av det landets nationella lagstiftning eller internationella regler till skydd för nationella skatter. Interpols och Unescos data visar en stor ökning av den illegala handeln med kulturföremål. Den har numera en sådan omfattning att t.ex. EU:s medlemsstater, liksom många andra länder, är konstant hotade och den orsakar ofta skador som inte kan repareras.

Sverige undertecknade år 2002 Unescos konvention 1970 ("Om åtgärder för att förbjuda och förhindra olovlig införsel, utförsel och överlåtelse av äganderätten till kulturegendom"). Riksantikvarieämbetet har därefter i *Rapport avseende uppdraget att se över de insatser som görs för att förhindra olaglig utförsel av äldre kulturföremål* utrett detta för det svenska kulturarvets del, samt rekommenderat vilka åtgärder som behöver vidtas.

4.4 Kommentarer

Den politiska och tekniska utvecklingen har påtagligt förändrat förutsättningarna för kulturskapande och kommunikation. I debatten har framförts både risker och möjligheter med denna utveckling. Till det positiva hör de ökade möjligheterna till internationella kontakter mellan kulturskapare och en ökad tillgänglighet till kulturarvet i olika länder. Utvecklingen har också medfört nya konstnärliga uttrycksmedel. Fler länder har blivit tillgängliga för kulturutbyte. Till det negativa hör upphovsrättsliga problem för kulturarbetarna samt en ökad illegal handel med kulturföremål.

Enligt vissa uppfattningar medför globaliseringen ett hot mot den kulturella mångfalden. Det är viktigt att konsekvenserna av fri-

handelsavtal och förhandlingarna inom WTO för den kulturella mångfalden är noggrant genomlysta. Detta förutsätter ett stort engagemang i diskussionerna mellan berörda departement, liksom en villighet att tillgodogöra sig och föra vidare synpunkter på dessa frågor från kulturlivet. Den tilltagande utbredningen av piratkopiering utgör ett växande problem, som på sikt kan hota kulturskapandet, eftersom upphovsmän berövas ersättning för sina verk och producenter intäkter för finansiering av nya produktioner.

I följande kapitel analyseras konsekvenserna för Sverige av den internationella utvecklingen. Här ska endast sägas att det engelska språkets stärkta ställning innebär en komparativ fördel för Sverige i internationella sammanhang, eftersom svenskar generellt sett har bättre utbildning i och större vana vid det engelska språket jämfört med en rad större europeiska länders medborgare.

5 Sverige i ett internationellt perspektiv

Sverige är ett befolkningsmässigt litet land och representerar ett begränsat språkområde. Sverige är fast rotat i den västerländska kultursfären men också kraftigt omvärldsberoende: vår ekonomi och handel är starkt beroende av export, och landet påverkas lätt av den internationella utvecklingen inom alla områden. Detta medför både möjligheter och utmaningar. De internationella kontakterna blir därför allt viktigare.

I följande kapitel berörs de politiska områden som är relevanta för våra internationella kulturkontakter.

5.1 Utrikespolitik

Det förändrade utrikespolitiska läget från slutet av 1980-talet nödvändiggjorde utvecklingen av en ny svensk säkerhets- och försvarspolitik, och öppnade för helt nya former av kontakter och relationer med Ryssland, de baltiska staterna och övriga länder i Central- och Östeuropa. Med det svenska EU-medlemskapet 1995 och dess krav på deltagande i den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken fick våra relationer till dessa länder nya dimensioner. Samtidigt tog Sverige ytterligare ett steg bort från sin traditionella alliansfria politik. När de baltiska staterna och ett antal länder i Centraleuropa (samt Malta och Cypern) i maj 2004 blir medlemmar i EU förändras åter Sveriges utrikespolitiska relationer till dessa länder.

För Sverige har EU-medlemskapet inneburit förändringar inom alla delar av samhället. Vi är numer en del av en europeisk gemenskap, med främsta säte och stämma i Bryssel. Samtidigt har Europa bildligt talat ”kommit in” i Sverige och blivit en del av vardaglig politik och verksamhet. En stor del av de frågor som tidigare tillhört utrikespolitiken är nu inrikespolitiska och engagerar människor på olika nivåer i samhället, inte minst kommunalt. EU:s olika

stödprogram har bidragit till att människor på lokal nivå i vårt land sammanförts med människor från andra EU-länder. För kultur- och erfarenhetsutbytet har detta stor betydelse, såväl för enskilda kulturarbetare som för institutioner och myndigheter.

Även som medlem av EU har Sverige sökt stärka sin internationella roll, genom att vara en aktiv medlem i FN, OECD, Europarådet och andra internationella sammanhang. Vårt engagemang för hållbar utveckling och internationellt utvecklingssamarbete är välkänt. I propositionen *Gemensamt ansvar – Sveriges politik för global utveckling* (2002/03:122) föreslås att det som tidigare var en huvuduppgift för biståndet också ska vara en uppgift för hela regeringens verksamhet, med ett gemensamt övergripande mål. Detta innebär bl.a. att det internationella kulturutbytet också får en tydlig dimension i utvecklingssamarbetet. Sverige är redan idag en av de internationellt största aktörerna inom det kultursamarbete som styrs av biståndsmålen.

5.2 Näringsliv

Exporten spelar en avgörande roll för den svenska ekonomin och hur den utvecklas; en ökad förmåga att exportera varor och tjänster är avgörande för tillväxten. Sverige har ett tilltagande exportberoende men hävdar sig väl inom många näringar. De traditionella svenska basindustrierna har kompletterats av nya branscher. Efter IT-krisen har företag inom såväl svensk IT och telekom som bioteknik och läkemedel att anpassa sig till det nya klimatet på marknaderna.

Den internationella konkurrensen (om export och utländska direktinvesteringar) hårdnar; behovet av en aktiv internationell näringspolitik har ökat. En tidigare relativt sett självständig handelspolitik påverkas allt mer av samarbetet inom EU. Det svenska näringslivet, som länge dominerats av svenskägda företag, har numer ett betydande inslag av utländskt ägande. Under 2003 arbetade t.ex. ca 450 000 svenskar i utlandsägda företag, en tredubbling jämfört med 1980.

Den s.k. upplevelseindustrin har fått allt större betydelse för svensk exportnäring. Enligt en analys som gjorts av *Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling* (KK-stiftelsen, www.kks.se) saknar den emellertid många av de viktiga förutsättningar för att utvecklas som finns hos övrig industri. Hösten 1999 avsatte KK-

stiftelsen 60 miljoner kronor till ett särskilt utvecklingsprogram inom detta område för perioden 2000–2004. Målsättningen var att upplevelseindustrin inom fem år skulle ha goda förutsättningar att utvecklas och uppfattas som en självklar del av svenskt näringsliv.

Sommaren 2002 bildades *Intresseföreningen för Upplevelseindustrierna*, med finansiering inom KK-stiftelsens program. Intresseföreningen har i sin tur tagit initiativ till projektet *What's on your mind – Sweden*, vars syfte är att stärka de nationella mötesplatserna och skapa en unik evenemangsarena. Tanken är att göra en europeisk satsning under 2004 och ett särskilt internationellt utbyte mellan Sverige och Japan 2005. Föreningen menar bl.a. att Sverige håller på att bli en port till övriga Europa inom internationell design, och att möjligheterna att stärka även andra kulturområdets internationella ställning är goda. Kultur i vid bemärkelse blir f.ö. en allt viktigare näringsgren, allt oftare nära kopplad till turismen.

5.3 Kultur

I jämförelse med det internationella kulturutbytet vid tiden för den s.k. SIK-utredningen i slutet av 1970-talet, har kulturen genomgått en kraftig internationalisering.

I de följande underavsnitten anges internationella faktorer som under 1990-talet varit av betydelse för utvecklingen av det svenska kulturlivet.

EU-medlemskapet

I enlighet med EG-fördragets artikel 151 (att ”bidra till att medlemsstaternas kulturer utvecklas, samtidigt som deras nationella och regionala mångfald respekteras”) har Sveriges medlemskap i EU i det korta perspektivet inte medfört några genomgripande förändringar för det svenska kulturlivet som helhet. Den mest påtagliga förändringen hittills ligger i tillgången till EU:s olika stödprogram. Genom programmet *Kultur 2000* har Sverige fått möjlighet att delta i olika kulturella nätverk och projekt där flera EU-länder deltar. EU:s strukturfonder har haft stor betydelse inte minst inom kulturarvssektorn. Sammantaget har medlemskapet inneburit möjligheter att utnyttja stöden, att påverka utvecklingen

av direktiv och resolutioner av betydelse för kulturområdet samt att fördjupa det kulturella samarbetet med övriga medlemsstater.

Sverige valde att under sitt ordförandeskap i EU våren 2001 göra en särskild satsning för att presentera svensk kultur i övriga EU-länder. Utlandsmyndigheterna gavs också ökade möjligheter att lyfta fram svensk kultur inom de ramar som ordförandeskapet kunde erbjuda lokalt i respektive stationeringsland i eller utanför EU. Svenska institutet publicerade en serie böcker på temat "Sverige och..." om Sveriges relationer till vart och ett av de övriga EU-länderna och kandidatländerna på respektive språk. Ett annat exempel är den omfattande visningen av fotografen Ulla Lembergs utställning "Kära barn – om män, barn och jämställdhet i Sverige", använd bl.a. i syfte att sätta fokus på svensk familjepolitik, samt en uppmärksam turné av Cirkus Cirkör.

Det svenska EU-medlemskapets betydelse för kulturlivet behandlas närmare i kapitel 6.1.

Ökad internationell rörlighet för kulturarbetarna

Arbetsmarknaden har under den senaste tioårsperioden utvidgats inom alla kulturområden. Även rörligheten bland konstnärer har ökat och möjligheterna till konstnärsutbyte och nya konstnärskontakter har expanderat. Det gäller även inom teatern, som ofta hävdats är den konstform som är svårast att exportera. Som exempel kan nämnas Suzanne Ostens pjäs "Flickan, mamman och soporna", framförd på svenska av Unga Klara vid den internationella barnteaterfestivalen i Montreal i maj 2000 (den utnämndes till bästa barnteaterpjäs i Kanada samma år). Dramatens/Cirkus Cirkörs uppsättning av "Romeo och Julia" gjorde ett succéartat gästspel i Österrike 2003. Dramatens uppsättningar av Ingmar Bergmans pjäser har framförts för slutsålda hus på The Brooklyn Academy of Music i New York i över ett decennium (med texten översatt simultant till engelska).

Backateatern i Göteborg och Stockholms Stadsteater har gästspelat på svenska i ett stort antal länder och har ett institutionellt samarbete med teatrar i bl.a. Moçambique och Sydafrika. Regissören Eva Bergman satte upp Shakespeares "En midsommarnattsdröm" på modern arabiska i Egypten våren 2003, och gästspelade i Göteborg och Stockholm med denna uppsättning. Angereds Teater

satte hösten 2003 upp ”I skuggan av en diktator”, framförd på farsi av iranska skådespelare.

Administrativa hinder för arbete inom EU-området har minskat, varmed möjligheterna till arbete i vårt närområde har ökat. Dessa möjligheter utnyttjas inte i samma omfattning av alla konstnärgrupper; t.ex. har konsthantverkare (till skillnad från bildkonstnärer) i mer begränsad omfattning sökt sig utanför landet för att vidga sin marknad. Konstnärsnämnden genomför hösten 2003 en särskild satsning just på konsthantverk.

Många konstnärer genomför utbildningar utomlands. Framför allt yngre konstnärer utnyttjar möjligheterna att förflytta sig geografiskt för studier, arbete eller andra aktiviteter och kontakter. Det är inte direkt antalet arbetstillfällen som ökat, utan snarare den geografiska rörligheten.

Under de senaste tio åren har närvaron av utländska bildkonstnärer i Sverige tilltagit, ofta sådana som också är betydelsefulla i hemlandet. Även vissa utbildningar i Sverige har visat sig attraktiva för utländska konstnärer. Betydelsen av IASPIS verksamhet¹ ska särskilt betonas i detta sammanhang – både för svenska bildkonstnärers möjlighet att arbeta i utlandet och för utländska konstnärer att under en period arbeta i Sverige.

Sammantaget har den ökade internationella rörligheten inneburit stora fördelar för många konstnärer, även om den fria rörligheten naturligtvis också medför ökad konkurrens om arbetstillfällen i Sverige.

Nya former för kulturella kontakter

Inom kulturområdet finns sedan länge ett internationellt samarbete, i organisationer och mellan institutioner och mellan enskilda. Icke-statliga organisationer, s.k. NGOs (*non-governmental organizations*) spelar här en viktig roll. NGOs finns inom flertalet kulturområden. Den informationstekniska utvecklingen har påtagligt ökat möjligheterna till internationellt kultursamarbete och det har skett en snabb utveckling av nätverk under den senaste tiden. Nya arenor och biennaler har också vuxit fram.

Vidare har samarbete som från början varit biståndsinriktat ofta övergått till att även innehålla element av långsiktiga kontakter,

¹ IASPIS (International Artists Studio Program In Stockholm) är ett utbytesprogram för bildkonstnärer, se vidare kapitel 9.1.2. om Konstnärsnämnden.

nätverksbyggande och kulturutbyte. Även nya satsningar inom utrikes- och handelspolitiken har vidgat kontaktnäten för kultursektorn.

INCP och INCD

Ett exempel på ett nytt och alltjämt växande nätverk är INCD (*International Network for Cultural Diversity*). Det tillkom som ett resultat av Unesco-konferensen "The Power of Culture" i Stockholm 1998. Då arrangerades en parallellkonferens till den stora ministerkonferensen, dit ca 100 kulturarbetare inbjöds. Idag består INCD av ca 300 kulturorganisationer spridda över hela världen. I nätverket som har till syfte att förstärka den kulturella mångfalden, diskuteras bl.a. rätten att bedriva nationell kulturpolitik.

Samtidigt bildades INCP (*International Network on Cultural Policy*), som består av kulturministrar som vill utbyta erfarenheter och åsikter om aktuella frågor.

De båda nätverken har utvecklat en dialog med varandra och träffas årligen.

KLYS

KLYS (*Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd*, www.klys.se) är en oberoende paraplyorganisation för 17 konstnärsorganisationer inom områdena ord, ton, scen, bild och eter. KLYS företräder dessa yrkesgrupper i frågor som upphovsrätt, arbetsmarknad, skatterätt och socialförsäkringar. Organisationen mottar inga statsbidrag. Den för kontinuerliga diskussioner med Kulturdepartementet om kulturpolitiska frågor och problem, och inbjuder årligen kulturministern till en hearing.

KLYS företräder medlemmarna i olika internationella sammanhang. Sveriges EU-medlemskap och den pågående internationaliseringen inom handel och kultur har medfört att organisationens åtaganden har utökats, bl.a. genom deltagandet i Kulturdepartementets referensgrupp för EU-frågor och i UD:s handelspolitiska referensgrupp för WTO-frågor. KLYS tillhör det europeiska nätverket EFAH (*European Forum for Arts and Heritage*) och tog 1998 tillsammans med sin kanadensiska systerorganisation CCA

(*Canadian Conference of the Arts*) initiativet till nätverket INCD, som samverkar med kulturministrarnas nätverk INCP.

I bil. 5 anges exempel på nya typer av nätverk som bildats sedan 1990-talet.

Kulturell mångfald i Sverige

Ett mångkulturellt Sverige vidgar möjligheterna för nya kulturella impulser, internationella nätverk och kontakter. De kan stimulera både det svenska kulturlivet och möjliggöra för Sverige att etablera kulturella relationer med länder som Sverige traditionellt inte haft djupare kontakter med. Många invandrargrupper har ett uttalat intresse av att bevara kontakter med ursprungslandet eller med landsmän i exil. Genom invandrargrupperna kan nya möjligheter till dialog över kulturella och religiösa gränser erbjudas, vilka annars varit begränsade. Det relativt stora antalet svenska medborgare av baltiskt ursprung spelade en betydande roll i Sveriges relationer med de baltiska republikerna i samband med dessas kamp för att återfå sin självständighet, samt under återuppbyggnaden. Sveriges relationer till Turkiet påverkas alltjämt av det stora antalet kurdiska och turkiska invandrare och flyktingar som numera uppstår svenskt medborgarskap och som är engagerade i t.ex. frågor om de mänskliga rättigheterna i Turkiet osv.

I Sverige förmedlas idag modersmålsundervisning på 130 språk. Enligt statistik från Migrationsverket uppgår antalet personer som beviljats uppehållstillstånd i Sverige sedan 1980 till 776 000. På relativt kort tid har landet genomgått en omfattande internationalisering inom sina geografiska gränser. Denna kulturella mångfald ger stora möjligheter till nya former för kontakter med omvärlden. Inom det svenska kulturlivet finns flera exempel på verksamhet huvudsakligen inriktad på mångkulturella program, t.ex. *Falun Folk Music Festival*, *Södra Teatern i Stockholm*, *Selam*, *InterCult*, *Mix Musikkafé* i Malmö och *Angeredes Teater*. Inom institutioner som *Rikskonserter*, *Riksantikvarieämbetet* och *Sida* finns också exempel på mångkulturella projekt. Även museerna arbetar med kulturell mångfald. Det sker genom nära samarbete med föreningar och konstnärer och förmedlas till publiken genom utställningar, seminarier och debatter etc. Dessutom har *Statens Museer för Världskultur* ett särskilt uppdrag att främja mångkultur.

Kulturministern lät 1998 inrätta en kommitté, Forum för världskultur, som under två år arbetade fram ett handlingsprogram som resulterade i betänkandet ”*Ja, jag vill leva jag vill dö i Norden*” (SOU 2000:118). Med utgångspunkt från slutbetänkandet har regeringen beslutat att utse åtta mångkulturkonsulenter i landet under minst tre år, med start 2003. Dessa ska bidra till att ”*öka kunskapen om idag osynliga kulturyttringar och inspirera till engagemang hos både kulturproducenter och publik*”. De ska ha till uppgift att i sina respektive regioner verka som inspiratörer för utvecklingen i kontakt med beslutsfattare, institutioner och organisationer. Statens kulturråd har fått ett särskilt regeringsuppdrag inom mångkulturområdet. En särskild handläggare för detta ändamål anställdes vid rådet i april 2003.

Kulturdepartementet har i sin *Dagordning för kultur 2003–2006* aviserat att år 2006 ska bli ett ”Mångkulturår”.

Växande kommersiell kulturmarknad ger nya exportmöjligheter

Under 1990-talet har marknaden för svenska produkter i utlandet ökat, särskilt för musik och design. Även antalet internationella arenor för samtidskonst har ökat. Svensk film har haft betydande exportframgångar. Det är svårt att exakt mäta storleken av den omfattande svenska exporten av pop- och rockmusik, men Sverige förefaller ligga på en stabil tredje plats efter USA och Storbritannien för åtminstone femte året i rad. Enligt STIM spelades under 2001 mer musik i Storbritannien av svenska upphovsmän än musik i Sverige av brittiskt ursprung.

5.4 Medieutveckling

Digitaliseringen av televisionen har bidragit till att föra in fler utländska tv-kanaler till de svenska hushållen. I och med den ökade handeln med *programformat* (dvs. programkoncept som t.ex. ”Expedition: Robinson”) i världen sänds de tittarmässigt framgångsrika programmen allt oftare i en mängd olika länder i lokala versioner. Även svenska produktionsbolag har lyckats att exportera originalformat. Skillnaderna mellan de olika (väst)ländernas utbud förbleknar därmed och ett – ur ett globalt perspektiv – mer likriktat tv-bud uppstår.

Ett stort antal nya *privata radiokanaler* har blivit tillgängliga under senare år och utsatt public service-radion för en ökad konkurrens, inte minst när det gäller unga lyssnare. Motsvarande utveckling gäller också televisionen.

Propositionen *Digitala tv-sändningar* (Prop. 2002/03:72) lades 2003 fram om att marksänd television ska övergå till *digital teknik*. Till följd av den propositionen har riksdagen beslutat att analoga tv-sändningar helt ska upphöra 2008. Den digitala distribution som då tillämpas väntas påskynda s.k. *mediekonvergens*, dvs. att gränserna mellan olika medier inte blir lika entydiga som nu. Sådan konvergens är redan ett faktum i interaktionen mellan dataspel och animerad film, mellan musikvideo och långfilm och mellan television och bio.

5.5 Kommentarer

De möjligheter och risker som den internationella utvecklingen medför i stort för kulturområdet, och som har behandlats i kapitel 4, gäller självklart även det svenska kulturlivet. I det utvidgade EU går Sverige från att vara en av 15 medlemmar till en av 25. Medlemskapet har gett Sverige en ny plattform att göra sin röst hörd ifrån, men i en så stor grupp blir det viktigare än någonsin för landet att profilera sig internationellt. I den senaste regeringsförklaringen har framhållits att Sverige ska vara aktivt inom EU. En profillöshet eller oförmåga att leva upp till den målsättningen skulle kunna medföra att intresset i utlandet för Sverige, och för svensk politik, minskade. I förlängningen blir en sådan negativ utveckling till nackdel för vårt kulturutbyte, våra kulturarbetare, vår turism, vår attraktionsförmåga för utländska investeringar osv.

Sveriges internationella röst är fortfarande efterfrågad och uppskattad: vi har något att säga och erbjuda som andra vill ta del av. Att aktivt och gemensamt främja Sveriges roll i utlandet och samtidigt främja ett likvärdigt kulturutbyte är en nationell angelägenhet. Denna angelägenhet delar Sverige med många andra länder – konkurrensen om den internationella uppmärksamheten ökar. Påfallande ofta påminner olika länders kampanjer om varandra. Sverige bilden i utlandet skapar och underhåller vi dock själva, ingen annan gör det åt oss. Kulturen har därför kommit att bli ett viktigt element inom utrikespolitiken och i det internationella utbytet.

Trots Sveriges framskjutna ställning på IT-området återstår en hel del arbete inom de statliga kulturinstitutionerna. Det finns utrymme för förbättringar av institutionernas hemsidor, inte minst avseende presentationen av verksamheten på främmande språk. Informationsteknik kan användas i större utsträckning vid institutionerna för att aktivt informera om verksamheten och för att kommunicera med olika målgrupper (e-nyhetsbrev, nätverk osv.).

Sverige har hittills hävdats bra på många kulturella områden. Om landet ska utveckla sitt kulturliv och samtidigt värna sin kulturella identitet blir dock kraven och utmaningarna jämförelsevis större. Kulturinstitutioner och organisationer måste internationaliseras, delta i nätverken, öka utbytet, arbeta mera utåtriktat. Medan teknologin har gett kulturlivet nya redskap för kommunikation är det emellertid fortfarande det mänskliga mötet och de personliga kontakterna som skapar djup och hållbarhet i relationerna och utbytet. De internationella nätverk som skapas ställer därför också krav på ett ökat resande. Kulturarbetarna behöver extra stöd för att nå nya arrangörer och arbetstillfällen eller marknader utomlands. Kulturmyndigheterna ska i sitt arbete svara upp mot kulturlivets egna önskemål. Institutionerna måste också kunna lyfta fram områden med särskilt goda förutsättningar att hävda sig internationellt.

Vid sidan av det ”nya” mångkulturella Sverige måste utvecklingen av *nya konstformer* beaktas. Svenska utövare bidrar här till att ge en mer sammansatt bild av svenskt kultur. Exempel på detta finns bl.a. inom s.k. *nycirkus*, inom *multimedia* (särskilt bildkonst men också spel) och inom gränsöverskridanden och sammansmältningar av elektroniskt/digitalt och musik/dans. Den internationella förmedlingen av denna del av den svenska kulturen bör ta hänsyn till och bygga på den pågående mediekonvergensen. Sverige har redan starka professionella miljöer inom hela området, från konstnärlig film till tv-drama, dataanimation och musikvideo. Till sammans speglar de det svenska samhället och Sverige som en modern kulturnation.

Kulturella ikoner som ABBA, Ingmar Bergman, Selma Lagerlöf, Astrid Lindgren, Carl von Linné, Alfred Nobel och August Strindberg är alljämt igenkända i utlandet, kopplade till Sverige och efterfrågade. Vi bör fortsätta att tillgodose och utnyttja denna efterfrågan. De ovannämnda storheterna är dock inte längre ens tillsammans representativa för det mångkulturella Sverige som vuxit fram under den senaste 20-årsperioden. Flera av våra främsta

aktiva kulturutövare är av utländsk härkomst och vår befolkning består idag av en stor mängd olika nationaliteter, språk- och kulturbakgrunder. Sverige har stor glädje av detta i det internationella kulturutbytet, exemplifierat av framgångar för film, pop- och rockmusik.

Samhällets sammansättning bör återspeglas i dess institutioner. Detta förhållande gäller för jämställdhet och åldersspridning men också för kulturell bakgrund. Iku har under sitt arbete kunnat konstatera att det bland organisationerna finns brister inom områdena åldersspridning och etnisk mångfald. Statliga institutioner och myndigheter inom kulturområdet bör också se över sin kompetens på mångkulturområdet. Iku noterar att regeringen i november 2003 lämnat ett uppdrag till *Mångkulturellt centrum* (www.mkc.botkyrka.se) att se över hur myndigheter och institutioner inom Kulturdepartementets ansvarsområde arbetar med kulturell mångfald i sin verksamhet.

Bland annat till följd av kraftig invandring har Sverige särskilda relationer med flera länder i Mellanöstern. Många människor därifrån söker för närvarande svenskt medborgarskap. Sverige har en tradition av krishantering och stabiliserande åtgärder i regionen som går tillbaka till 1940-talet. Det finns utrymme för och behov av förstärkt internationellt engagemang och nya initiativ i regionen. Ett sätt att främja och förstärka förutsättningarna för dialog, förtroendeskapande och demokratisering vore att vidareutveckla och fördjupa de bilaterala relationerna med berörda länder. Därför kommer ökade resurser på det internationella kulturområdet att på lång sikt bli än mer betydelsefulla.

Medlemskap i internationella organisationer, framför allt inom EU och det nordiska samarbetet, ger möjlighet att delta i olika projekt och nätverk. I följande kapitel anges olika former för internationellt samarbete, i huvudsak där kulturlivet ingår som en del i ett mellanstatligt samarbete.

6 Internationellt samarbete

I detta kapitel behandlas internationella fora och organisationer som har betydelse för Sveriges internationella kulturkontakter.

6.1 Europeiska unionen

Medlemskapet i EU (<http://europa.eu.int>) medför att Sverige har att följa unionens regelverk. *Artikel 151* i EG-fördraget anger målen för EU:s kultursamarbete. Där framhålls bl.a. vikten av att kultur-aspekter genomsyrar alla politikområden. Vidare framgår att någon harmonisering av medlemsstaternas regelverk på kulturområdet inte får ske. Denna princip har Sverige mycket starkt betonat i EU:s ministerråd.

Kulturområdet kan påverkas av EU-regler som hänförs till andra politikområden än kultur. Det gäller frågor relaterade till inre marknaden såsom upphovsrätts- och skattefrågor. De regional-politiska strukturfonderna har ekonomisk betydelse för kulturlivet i EU:s stödområden.

Kultur 2000

Den 1 januari 2000 trädde ramprogrammet *Kultur 2000* i kraft. Det har en löptid fram till den 31 december 2004. Dess syfte är att främja samarbetet mellan olika kulturaktörer inom EU:s medlemsstater, kandidatländer och EES-länder. Under 2002 erhöll sju projekt (av 176) med svensk *projektledning* bidrag om totalt 1,9 miljoner euro. Ett 20-tal projekt med svenskt *medarrangörskap* fick bidrag om totalt 4,5 miljoner euro. Fem svenska förlag fick sammanlagt 132 000 euro i stöd för att översätta 25 boktitlar från andra europeiska språk till svenska.

Samtliga samarbetsprojekt med svensk ledning var bildkonstprojekt. För det största svarar Bildmuseet i Umeå, som samarbetar med konstmuseer i flera länder. Även bland de projekt som har svenska medorganisatörer dominerar bildkonst, men här finns också scenprojekt och litteraturprojekt. Aktörerna spänner över hela fältet från stora kulturinstitutioner via kommuner till små föreningar. Framför allt kommunernas intresse för att delta i transnationella kulturprojekt har ökat. Under 2003 var scenkonst huvudsektor i *Kultur 2000* och under 2004 uppmärksammas kulturarvsfrågor. För att inte programmet ska avbrytas i ett skede då många nya medlemsstater tillkommer, har EU-kommissionen föreslagit att det ska förlängas med två år. Det förlängda programmens totala budget väntas uppgå till 236,5 miljoner euro. Kring årsskiftet 2003/2004 ska kommissionen presentera ett förslag till nytt kulturprogram, som ska gälla från och med 2007.

Strukturfonderna

Strukturfonderna har erbjudit goda möjligheter för kulturprojekt, och projekt med kulturanknytning återfinns under flera insatsområden och åtgärder. Vanligast är åtgärder som direkt syftar till att utveckla och bevara kulturarvet eller anknyter till livsmiljö, kulturliv och attraktivitet. Många kulturanknutna projekt inom de geografiska målområdena syftar till bevarande av kulturarvet och att stärka den lokala och regionala identiteten. Lika vanliga är projekt som syftar till ett ökat, samordnat och mer tillgängligt kulturutbud.

Exempel på projekt för regional kulturutveckling inom scenkonstområdet är *Dans i Nord* i Piteå och utveckling av *Dalballa* i Rättvik till en internationell festivalplats. *Kulturmötesplats Gotland* syftar till att göra Baltic Art Center i Visby till mittpunkt i ett regionalt och internationellt kulturutbyte, medan Virserums konsthall vill bidra till en starkare identitet och attraktionskraft för kommunen. Flera biblioteksprojekt (i Östergötland och Västerbotten) syftar till att med hjälp av informationsteknologi göra bibliotekens tjänster mer tillgängliga för allmänheten.

Strukturfonderna har starkt bidragit till en regionalisering av svensk filmproduktion genom stöd till regionala resurscentra för film och video, såsom *Film i Väst* i Trollhättan och *Filmpool Nord* i Luleå.

Under 2002 gick totalt 1,4 miljarder kronor inom ramen för strukturfonderna till 620 svenska kulturprojekt. Detta belopp innefattar EU:s del, svensk offentlig medfinansiering samt övrig offentlig och privat finansiering. Av summan svarar EU för 543 miljoner kronor och svensk offentlig medfinansiering för 487 miljoner kronor.

Huvudsakliga nationella offentliga medfinansiärer har varit landsting, länsstyrelser och kommuner. Bland övriga medfinansiärer kan nämnas länsarbetsnämnder, Statens kulturråd, Svenska Filminstitutet, Riksantikvarieämbetet, Statens fastighetsverk, Näringsdepartementet samt Stiftelsen framtidens kultur.

Interreg

Interreg-programmen syftar till att utveckla det regionala samarbetet över nationsgränserna. Det övergripande målet är att se till att nationella gränser inte utgör hinder för balanserad utveckling och integration i Europa. Interreg I inleddes 1990. Det följdes 1994 av Interreg II och av Interreg III-programmen 2000.

Interreg III A inriktas på att utveckla det gränsregionala samarbetet, såväl inom EU som mellan medlemsstaterna och deras grannar. Syftet är att genom samarbete inom det ekonomiska och sociala området undanröja eller minska de hinder och problem som uppstår på grund av gränserna. Sverige berörs av fem Interreg III A-program: Öresund, Sverige-Norge, Skärgården, Kvarken-MittSkandia och Nord. Det senare stödjer gränsöverskridande samarbete inom Nordkalotten och nordvästra Ryssland men berör också samisk utveckling.

Under 2002 redovisades 34 projekt med kulturanknytning. Den totala finansieringen uppgick till närmare 202 miljoner kronor. Av beloppet svarar EU för 75 miljoner kronor och svensk offentlig finansiering för 33 miljoner kronor samt därutöver övrig offentlig finansiering och privat finansiering.

Interreg III B-programmen avser samverkan inom större transnationella områden. Syftet är att uppnå en bättre samordning på nationell, regional och lokal nivå samt en balanserad och långsiktig utveckling inom området. Det är också en del i EU:s arbete för en samordning mellan stora europeiska regioner inom unionen, men även för en ökad samordning med kandidat- och andra grann-

länder. Sverige berörs av tre Interreg III B-program: Östersjön, Nordsjön och den s.k. Norra Periferin.

Totalt redovisades under 2002 13 projekt med kulturanknytning. Den totala finansieringen uppgick till närmare 277 miljoner kronor, varav EU:s del uppgick till 118 miljoner kronor och den svenska offentliga finansieringen till 39 miljoner kronor.

Interreg III C avser interregionalt samarbete mellan regioner i EU och dess grannländer. Alla områden inom EU kan få stöd. Det ska vara en drivkraft för ett utbyte av erfarenheter och idéer. Det finns fyra Interreg III C-zoner. Merparten av projekten ska omfatta partners utanför den egna zonen. Sverige ingår i den norra zonen, tillsammans med Danmark, Finland och nordligaste Tyskland.

MEDIA PLUS

MEDIA PLUS-programmet lyder under EU-kommissionens generaldirektorat för utbildning och kultur. Det omfattar åren 2001–2005 och består av två delprogram: *Utbildning* respektive *Utveckling, distribution och marknadsföring*. EU-kommissionen har föreslagit att programmen ska förlängas med ett år t.o.m. 2006.

Den sammanlagda budgeten för femårsperioden är 400 miljoner euro med kompletterande 93 miljoner euro vid en förlängning. Utfallet för svensk del inom MEDIA PLUS för 2002 uppgick till knappt tre miljoner euro och fördelades på 19 olika bolag och organisationer.

MEDIA PLUS har till huvudsyfte att förstärka och utveckla den europeiska audiovisuella industrin med åtgärder som kompletterar de regionala och nationella stöden. Programmet ingriper i huvudsak före och efter produktion, genom att erbjuda samfinansiering av fortbildning för yrkesverksamma, stödja utveckling av projekt (spelfilm, tv-drama, m.m.), samt ge bidrag till distribution och marknadsföring av europeiska audiovisuella verk. Tyngdpunkten ligger på fyra huvudkategorier för stöd; utbildning, utveckling, distribution och marknadsföring. Riktlinjerna för MEDIA-stöd följer i stort principerna för övriga motsvarande EU-stöd, dvs. de kan i regel inte överstiga 50 procent av projektkostnaderna och den sökande måste kunna garantera resterande del av finansieringen.

Barcelonaprocessen

EU:s program för politiskt, ekonomiskt, tekniskt och kulturellt samarbete i Medelhavsområdet, den s.k. Barcelonaprocessen, inleddes 1995. Deltagande parter som inte är EU-medlemmar är Algeriet, Cypern (medlem från 2004), Egypten, Israel, Jordanien, Libanon, Malta (medlem från 2004), Marocko, den Palestinska myndigheten, Syrien, Tunisien och Turkiet (kandidatland). Processen stöds av ett nät av bilaterala förbindelser mellan unionen och vart och ett av partnerländerna i form av associeringsavtal. Åren 1995–1999 tillhandahöll EU sammanlagt 9 miljarder euro i form av stöd och lån.

EU:s kulturella engagemang inom ramen för biståndssamarbete är begränsat. Som en del av Barcelonaprocessen har dock ett antal program med fokus på kultursamarbete initierats. De mest ambitiösa programmen genomförs i s.k. ACP-länder (*Africa, Caribbean and the Pacific*), medan särskilda kulturprogram för länderna i Medelhavsområdet tas upp inom det s.k. *Euro-Mediterranean Partnership*. Finansieringen av dessa program beräknas uppgå till omkring 60 miljoner euro för perioden 1997–2006.

För att förverkliga partnerskapet inrättade EU 1996 ett finansieringsprogram kallat MEDA. Programmet kanaliserar tekniskt och finansiellt stöd för att främja ekonomiska och sociala reformer i Medelhavsländerna. Europeiska investeringsbanken (EIB) beviljar också lån till de tolv Medelhavsländerna. Under perioden 1995–99 utgick lån till ett belopp av 4,8 miljarder euro, och för perioden 2000–2007 har EIB fått mandat att låna ut 6,4 miljarder euro.

För svenskt vidkommande har det praktiska arbetet med processen bl.a. resulterat i etablerandet av Generalkonsulatets i Istanbul sektion för turkisk-svenskt samarbete och av Svenska institutet i Alexandria (se kapitel 11.3).

Projekt inom andra EU-program

Inom PRINCE (*PRogram de INformación para el Ciudadano Europeo*), kommissionens program för informationsinsatser, genomförs en stor satsning på temat *Discovering Europe: Enlargement – Culture – Citizens* (www.eu25.org). Detta program är transnationellt och koordineras av Österrike. Tanken bakom detta initiativ är att genom hundratals evenemang i EU:s medlems-

länder under år 2004 sprida kunskap om de nya medlemsländernas kulturer och samhällen.

Mål 3(d) i EU-kommissionens åtgärdsplan *eEurope 2000* är att förbättra samarbetet mellan digitaliseringsprogram och därigenom förbättra tillgängligheten till det europeiska kulturarvet. I dokumentet *The Lund Principles*, som utarbetades vid ett särskilt expertmöte i Lund, på inbjudan av Riksarkivet under det svenska ordförandeskapet våren 2001, formulerades några förslag för hur detta skulle kunna förverkligas. Dokumentet har kompletterats av handlingsplanen *The Lund Action Plan*. Rådet har behandlat frågan i en resolution våren 2002. (Rådets resolution av den 25 juni 2002 om bevarande av framtidens minne – bevarande av digitalt innehåll för kommande generationer (2002/C 162/02))

Dessa båda dokument är grundläggande för *Minervaprojektet*, vilket är finansierat genom EU-kommissionens IST-program och som åren 2002–2005 ska verka för införandet av grundprinciperna för koordinering av program och projekt för digitalisering av det kulturella och vetenskapliga arvet. Riksarkivet är en aktiv deltagare i detta projekt.

European Cultural Foundation

European Cultural Foundation (ECF, www.eurocult.org) är en fristående stiftelse, bildad i Genève 1954. Dess förste styrelseordförande var EU:s grundare Robert Schuman. Syftet var att medverka till att en kulturell dimension infördes i den europeiska integrationsprocessen. Stiftelsen driver en rad egna kulturprogram och utdelar stipendier. Under en stor del av perioden 1980–2000 svarade den också för driften av EU:s utbildningsprogram Erasmus, Eurydice och Tempus. ECF har sedan 1960 sitt säte i Amsterdam, och samarbetar med nationalkommittéer i 23 länder i Europa, med Unicef, Europarådet och med andra fristående institut och organisationer inom kulturens område. Stiftelsen har huvudsakligen nederländsk finansiering och en årsbudget på ca 4 miljoner euro. ECF:s svenska gren, *Svenska Nationalkommittén för Kulturellt Samarbete i Europa*, bildades 1964.

6.2 Europarådet

I stort sett samtliga Europas länder är medlemmar i Europarådet (www.coe.int). Dess övergripande mål är att främja demokrati och mänskliga rättigheter. Rådets verksamhet inom kultursektorn är indelat i kultur, kulturarv och massmedier. Särskilda styrkommittéer finns inrättade för vart och ett av dessa områden.

Europarådet medverkade i demokratiseringsprocessen i Central- och Östeuropa efter Berlinmurens fall och medverkade till ett flertal centrala program i uppbyggnaden av nya institutioner med krav på offentlig insyn och arkivhantering. Ett viktigt instrument för Europarådets kultursamarbete är ministerkommitténs resolutioner och rekommendationer.

Rådet driver projekt för kulturpolitisk utveckling, utbildning, ny informationsteknologi etc. I fokus för dess kultursamarbete står för närvarande frågor som gäller yttrandefrihet, dialog mellan kulturer, konfliktförebyggande åtgärder samt tillgängligheten av, respektive hoten mot, kulturarvet. Bland aktuella projekt kan nämnas HEREIN (*European Heritage Network*, www.european-heritage.net), om digitalisering av kulturarvet, och (under diskussion) en Kulturarvskonvention.

Europarådet förvaltar en fond för stöd till samproduktion, distribution och visning av europeisk film, benämnd *Eurimages* (www.coe.int/T/E/Cultural_Co-Operation/Eurimages). Fonden förfogade under 2002 över ca 20 miljoner euro. Sveriges bidrag, som utbetalas av Svenska Filminstitutet, uppgick samma år till ca 500 000 euro. Det sammanlagda stödet från fonden till svenska projekt under detta år var av ungefär samma storleksordning.

6.3 Unesco

Unesco (*United Nations Education, Science and Culture Organization*, www.unesco.org), Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation, har 190 medlemsländer; Sverige blev medlem 1951. Unescos reguljära budget är ca 2,5 miljarder kronor per år. Till detta kommer frivilliga bidrag (främst till biståndsprojekt) på ca 1,4 miljarder kronor från nationella biståndsorganisationer, från andra FN-organ och Världsbanken. Sveriges avgift för 2002 uppgick till ca 34 miljoner kronor. Enligt stadgan ska medlemsländerna ha en nationell organisation

som arbetar för organisationens mål; i Sverige är det *Svenska Unescorådet*. Vid Unescos 32:a generalkonferens hösten 2003 i Paris betonade en överväldigande majoritet av delegaterna kultur-ens alltmer avgörande roll för samhällsutvecklingen i stort.

6.4 Nordiskt samarbete

Det nordiska samarbetet (www.norden.org) kanaliseras genom de båda organisationerna Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. Nordiska rådet, som bildades 1952, är parlamentarikernas samarbetsforum. Ministerrådet, som bildades 1971, är ett organ för samarbete mellan de fem nordiska ländernas regeringar. De självstyrande områdena (Färöarna, Grönland och Åland) är i de flesta sammanhang representerade av observatörer. Nordiska ministerrådets totala budget uppgår till drygt 800 miljoner danska kronor (DKK) varav ca 151 miljoner DKK går till kultursamarbete.. Ministerrådet stimulerar kultursamarbetet genom insatser på särskilda områden, genom nätverksbildning och genom satsningar på projekt med nordisk profil.

Det stöd som utgår från ministerrådet fördelas av ett flertal organ för olika områden.¹ I varje sådant organ består kommittén eller styrelsen av konstnärer eller ämnesexperter från samtliga nordiska länder. En särskild styrgrupp för nordiska kulturprojekt utanför Norden initierar och ger stöd till satsningar för att presentera nordisk kultur utanför Nordens gränser.

I början av 1990-talet öppnade Nordiska ministerrådet informationskontor i Tallinn, Riga och Vilnius, 1995 öppnades ett i Sankt Petersburg. Några av kontoren har därefter öppnat särskilda mindre s.k. *kontaktpunkter* eller filialer i regionen (i bl.a. Arkhangelsk, Murmansk, Narva, Tartu). Informationskontoren genomför bl.a. kulturaktiviteter. En rad nordiska stödprogram inom kulturområdet har också öppnats för medverkan från Baltikum och nordvästra Ryssland.

Inom ramen för det nordiska kultursamarbetet finns dessutom två stora fonder: *Nordiska kulturfonden* och *Nordiska film- och TV-fonden* (se kapitel 12.4).

¹ Exempel på sådana är: NORDBOK (*Nordiska litteratur och bibliotekskommittén*), NOMUS (*Nordiska musikskommittén*), NIFCA (*Nordiskt institut för samtidskonst*), SLEIPNIR (*Nordiska ministerrådets resestipendieprogram för unga professionella konstutövare i Norden*), NORDSCEN (*Nordiskt center för scenkonst*), NUK (*Nordisk ungdomskommitté*) och NORDICOM (*Nordiskt informationscenter för medie- och kommunikationsforskning*).

Inom ministerrådet pågår f.n. en översyn av det nordiska kultursamarbetet. Syftet är att skapa ett underlag för en revidering av kulturhandlingsplanen från 1998 och att åstadkomma tydligare prioriteringar och ökade resurser till kultur- och medieområdet. I den påbörjade analysen konstateras att dagens splittrade struktur är svår att anpassa till omvärldsförändringar och utvecklingstendenser inom konstområdena. Det är också mycket svårt för brukarna att få en överblick över vilka stöd- eller samarbetsmöjligheter som finns och vilka villkor som gäller.

Ordförandeskapet i ministerrådet växlar årligen mellan länderna; 2003 innehades det av Sverige. En målsättning för Sveriges ordförandeskap har varit att kulturlivet i Norden ska präglas av mångfald och bredd samt avspegla hur dagens nordiska samhälle är sammansatt befolkningsmässigt.

6.5 Regionalt samarbete

6.5.1 Östersjö- och Barentssamarbete

Till följd av den politiska utvecklingen i Central- och Östeuropa utvecklades under 1990-talet ett intensivt kultursamarbete med de nya demokratierna, särskilt med länderna i Östersjöregionen. Huvuddelen av det bilaterala kultur- och utbildningssamarbetet, med en årlig budget om 54 miljoner kronor, samordnades av Svenska institutet och omfattade ett mycket brett spektrum av insatser.

Riksdagen beslutade 1996 att anvisa en miljard kronor till *Samarbete och utveckling inom Östersjöregionen* (den s.k. första Östersjömiljarden). Anslaget kom efter förlängning att löpa över en sexårsperiod, 1997–2002. Inom ramen för denna första Östersjömiljard finansierades ett antal kulturprojekt. Hösten 1998 fattade riksdagen beslut om en andra miljard avsedd att, utifrån ett svenskt intresse, stimulera näringslivsutveckling i och handel med länderna i regionen. Denna Östersjömiljard 2 gavs en löptid t.o.m. 2003.

Kulturdepartementet har ansvarat för fem Östersjömiljardfinansierade projekt, däribland Projekt Österled som innebar renovering av byggnader i Estland, med ett svenskt bidrag om 35 miljoner kronor. Ett annat projekt var stora historiska utställningar i Ryssland och Sverige med bidrag om 8 miljoner kronor, och i samarbete mellan Nationalmuseum, Livrustkammaren och museer i

Sankt Petersburg och Moskva. Resultatet av insatserna kan, förutom själva utställningarna samt de publika framgångarna, även mätas i termer av kunskapsuppbyggnad och vidareutbildning av svenska och ryska museimän. Riksantikvarieämbetet har också medverkat i byggnadsvårdsinsatser i *Projekt Österled* i Estland och i andra projekt i Lettland och Polen.

Utrikesdepartementet har ansvarat för tre projekt med kulturan-knytning finansierade över Östersjömiljarden. Projektet *Polen i fokus* avsåg huvudsakligen handelsfrämjande, men hade också betydande inslag av kultur, information och turism. Ett annat projekt handlade om kompetensutveckling inom kulturarvssektorn. Det tredje projektet avser Riksantikvarieämbetets uppdrag från 2002 att ansvara för renovering, restaurering och utsmyckning av Sankta Katarina kyrka i Sankt Petersburg. Syftet var att på sikt kunna etablera ett svenskt kultur- och informationscentrum i delar av kyrkobyggnaden.

Inom området *forskning och högre utbildning* tillkom det s.k. *Visbyprogrammet* (1997) med bidrag om 120 miljoner kronor, följt av *Nya Visbyprogrammet* (1999) med bidrag om totalt 90 miljoner kronor, där även vissa utbildningsinsatser inom kultur- och medie-sektorn finns med. Visbyprogrammet administreras av Svenska institutet. Syftet har varit att uppnå större kulturell förståelse, höjd kunskapsnivå samt utvidgat samarbete mellan Östersjöländerna.

Kulturministrarnas Östersjösamarbete

Kulturministrarna i Östersjöländerna har givit mandat för en arbetsgrupp av representanter för ländernas kulturmiljövårds-organisationer att utarbeta ”en strategisk plan för skyddet och vården av det gemensamma kulturarvet i Östersjöländerna”. Vid sidan av nätverksbyggande har en idé om ett periodiskt återkommande *Cultural Heritage Forum* testats. Samarbetet har bedrivits utan särskilda medel och Riksantikvarieämbetet har utgjort sekretariat för arbetet 1998–2003.

Partnerskap för kultur (1997-2001)

På initiativ av Utrikesdepartementet och Kulturdepartementet tillkom 1997 projektet *Partnerskap för Kultur* (PfK), administrerat av Svenska institutet. Syftet var att i Östersjöregionen, Vitryssland och Ukraina skapa ett långsiktigt projekt för dialog och erfarenhetsutbyte om kulturens och kulturpolitikens möjligheter att främja yttrandefrihet, mångfald, demokrati och gemensam säkerhet.

Närmare ett tiotal större delprojekt genomfördes. Den totala budgeten uppgick till ca 15 miljoner kronor. En utvärdering av PfK återfinns i rapporten *Partnership for Culture 1998–2001*. Projektet har skapat flera nätverk, inte minst i Vitryssland.

Arkivsamarbete

Omedelbart efter de baltiska ländernas frigörelse skapades viktiga nätverk som bl.a. resulterade i flera svensk-baltiska arkivutställningar med originalhandlingar. Från svensk sida agerade främst Riksarkivet och Landsarkivet i Visby. Bland utställningarna ska också nämnas ”Vattenstäder. Stockholm – Sankt Petersburg” i samband med Stockholms kulturhuvudstadsår 1998. Tillsammans med utställningen utgavs också en flerspråkig publikation.

Östersjöns författar- och översättarcentrum

Östersjöns författar- och översättarcentrum (ÖFÖC, www.bcwt.org) i Visby bildades 1992 på svenskt och ryskt initiativ som ett resultat av en internationell ”författarkryssning” runt Östersjön samma år. Det invigdes året därpå. Det är ett internationellt centrum för professionella författare och översättare från i första hand de nordiska länderna och länder angränsande Östersjön. I mån av plats välkomnas också författare och översättare från andra länder. Under 2002 besöktes centret av 189 författare och översättare från 24 länder. Av de 189 hade 136 författare och översättare vistelsestipendium (dvs. ingen boendekostnad) och 54 fick stipendier för resor och/eller uppehälle från *Kultur 2000* och Svenska institutet. Centret upptogs 1996 officiellt under Unescos beskydd och ingår även i det internationella nätverket av europeiska översättarcentra.

Sedan 1994 finns nätverket *Baltic Writers Council* (BWC) som har ÖFÖC som mötesplats. Det började som ett löst nätverks-samarbete men har med tiden antagit fastare former och fått en egen juridisk status som internationell NGO.

ÖFÖC har också varit förebild för olika författar- och kulturcentra som vuxit fram i andra delar av östersjöområdet: det finns nu författarcentra i såväl Estland som Lettland. I Barentsregionen inleddes ett samarbete mellan författare i Sverige, Norge, Finland och Ryssland. 1994 genomfördes åter författarkryssningar (med deltagare från 30 länder) i såväl Östersjöområdet som Svarta havsområdet. De resulterade i ett internationellt författar- och översättarcentrum på Rhodos, *The Three Seas Writers and Translators Council*, efter gotländsk förebild. Centret drivs av Rhodos kommun men har en internationell styrkommitté. Liksom ÖFÖC har Rhodoscentret erhållit Unescos beskydd.

ÖFÖC drivs med anslag från Statens kulturråd och Gotlands kommun. Varje år söks tilläggsanslag för projekt och stipendier ur olika källor, inkl. olika EU-program. Det årliga bidraget från Statens kulturråd har uppgått till 1,5 miljoner kronor sedan centret startade.

Baltic Art Center

Baltic Art Center (BAC, www.balticartcenter.com) skapades 1999 i Visby och är ett internationellt centrum för samtida konst med särskilt fokus på Östersjöregionen. BAC delfinansieras via Europeiska regionala utvecklingsfonden, Gotlands kommun och Statens kulturråd. Bidraget 2003 från Statens kulturråd uppgår till 600 000 kronor. Det har fått ett årligt verksamhetsbidrag från Svenska institutet för framför allt gästande författare, översättare och konstnärer från Baltikum, Ryssland och Polen.

BAC bedriver utställningsverksamhet, organiserar internationella projekt inom och utom Östersjöområdet samt stödjer individuella konstnärskap i produktion av nya verk. Centrets konsthall har haft ca 25 000 besökare sedan starten 1999.

BAC har av regeringen tilldelats det Nationella uppdraget för samtidskonst för perioden 2003–2005. BAC ska under denna period stödja utvecklingen och öka förståelsen för samtidskonsten.

Visby Internationella Tonsättarcentrum

År 1999 bildades Visby Internationella Tonsättarcentrum (VITC, www.centerforcomposers.org). Det är en ideell förening som erbjuder professionella tonsättare arbetsstipendier i Visby. VITC invigdes officiellt 2001. Syftet är att vara en mötes- och arbetsplats för tonsättare och musiker från Östersjöregionen. Centret får bidrag från Statens kulturråd, Gotlands kommun, EG:s strukturfonder och andra bidragsgivare. Bidraget från Statens kulturråd 2003 är 350 000 kronor. Även här har Svenska institutet givit visst verksamhetsbidrag. Antalet gäster, besökare och andra i verksamheten involverade har sedan starten varit 430 från 24 länder. Antal beviljade *Composer in Residence*-vistelser uppgår till över 40.

Barentssamarbetet

Med ett mer formaliserat samarbete inom Barentsregionen och inrättandet av Barentsrådet 1993 (*The Barents Euro-Arctic Council*, www.beac.st) har det gränsöverskridande, internationella samarbetet i Europas nordligaste region blivit verklighet. De nordligaste delarna av Norge, Sverige och Finland samverkar där tillsammans med den nordliga delen av nordvästra Ryssland inom ramen för ett fredsprojekt, där ekonomiskt och kulturellt samarbete ska bilda grunden för avspänning och integration i området.

Målet är att genom erfarenhetsutbyte bidra till en djupare förståelse av demokratins komplexitet. Nätverk inom olika områden som miljö, media, utbildning, bibliotek och litteratur har tillkommit under de senaste åren.

Som exempel på samarbetsprojekt kan nämnas nätverken *Barents Press International*, inrättat 1995 med säte i Murmansk, och *Barents litteraturcenter* i Överkalix, som invigdes i mars 2000. I oktober 2003 invigdes ett *Barents Körcentrum* vid Musikhögskolan i Piteå.

6.5.2 Regioner och kommuner

Regioner och regionala institutioner

Regionernas internationella kulturutbyte har ökat väsentligt under 1990-talet. Ofta sker det inom ramen för samarbetsavtal men också

på initiativ av enskilda institutioner, fria grupper, kulturarbetare m.fl. Kulturutbytet är i många fall av nationellt intresse.

De politiska förändringarna i Central- och Östeuropa har i hög grad bidragit till att svenska regioner sökt samarbete med grannregioner på andra sidan Östersjön. Svenska regioner samarbetar även med regioner i Västeuropa. På regional nivå och länsnivå finns internationellt kulturutbyte med över 30 län resp. regioner i mer än 13 olika länder. Flertalet av vänlänen och regionerna ligger i Norden och i Central- och Östeuropa, några i Västeuropa.

Västra Götalandsregionen och Skåne-regionen har omfattande internationella samarbeten inom kulturområdet. I Västra Götaland består utbytet till stor del av att konstnärer, ensembler, kulturinstitutioner, kulturförvaltningar m.fl. från regionen mottar inbjudningar till festivaler, utställningar etc. i utlandet eller själva tar initiativ till sådana. Till exempel erbjuds *Göteborgs Symfoniker* regelbundet att ge konserter runtom i världen, vidare har *Västsvenska Teater & Dans AB* internationella kontakter och nätverkssamarbete, och Film i Väst ingår i flera internationella nätverk. Den årliga *filmfestivalen* i Göteborg (www.filmfestival.org) är idag Nordens största internationella filmfestival, med ca 110 000 besökare årligen. Den internationella mässan *Bok och Bibliotek* i Göteborg (www.bok-bibliotek.se) är likaså den största i sitt slag i Norden, och i publikstorlek jämförbar med filmfestivalen.

Olika företrädare för Skånes kulturliv har ett betydande internationellt samarbete. Musikfestivalen *Music around* är exempel på en omfattande svensk-dansk satsning med *Musik i Syd* som svensk part. *Malmö Konstmuseum* har haft mycket internationellt samarbete inom ramen för Sidas kulturbistånd, och *Malmö Museer* deltar i SAMP (*Swedish-African Museum Programme*), ett Sida-finansierat program som stöder kontakter mellan svenska och afrikanska museer. *Malmö SymfoniOrkester* och *Malmö Museer* driver projekt i den mångkulturella stadsdelen Rosengård och man arbetar aktivt för att få stadens invandrargrupper till institutionerna.

Öresundsregionen har flera exempel på gränsöverskridande samarbete. I syfte att stärka det kulturella samarbetet i Öresundsregionen instiftades 1997 den svensk-danska fonden *Kulturbro*. Fonden hade som huvuduppgift att markera Öresundsregionen som ett område med egen starkt kulturell dragningskraft. Den hade också till syfte att få kulturinstitutionerna att arbeta tillsammans för att skapa en attraktiv region och framhäva regionens position interna-

tionellt. Detta skedde bl.a. genom att "Kulturbro-biennaler" har arrangerats vartannat år. Öresund ska etableras som "designregion" 2005.

Vad gäller läns museernas internationella verksamhet kan konstateras att flera museer bedriver samarbete med Afrika alltsedan 1989, då SAMP inleddes. Exempel på detta är *Östergötlands läns museum* som deltagit i program i Benin, *Bohusläns museum* i Kenya och Älvsborgs läns museum (nu *Regionmuseum Västra Götaland*) i Namibia.

Samarbetet mellan de svenska kustlänens museer och Östersjöländerna har också varit intensivt sedan 1990-talet.

Länsstyrelser

De flesta länsstyrelser i Sverige har omfattande internationella kulturkontakter, främst i Östersjöregionen. En stor del av dessa kontakter utgörs av samarbete med vänlän. De olika projekten med kulturanknytning handlar främst om kulturmiljövård/kulturarvsfrågor men även om utvecklande av kulturturism och olika kulturaktiviteter såsom teater, konstutställningar och musikarrangemang.

Länsstyrelsernas samarbetspartners vid kulturutbyte är främst landsting, kommuner, kulturinstitutioner, museer och Svenska institutet. Vissa samarbeten finansieras också av Sida.

Länsstyrelserna verkar också som informationsspridare vid framför allt EU-kontakter och EU-projekt. Många län medverkar i och medfinansierar strukturfondsprojekt och olika Interreg-projekt, framför allt inom kulturarvsområdet.

Flera länsstyrelser har nätverkskontakter, exempelvis med *International Council of Monuments and Sites*, en NGO inom kulturmiljöområdet, med ett globalt nätverk av experter, som bl.a. medverkar i Unescos världsarvskonvention. Vidare har många län kontakter med nätverk för nordiska och allmäneuropeiska världsarvsfrågor.

Kommuner

Svenska kommuner har idag ett långt utvecklat internationellt samarbete. Till de traditionella vänortskontakterna i Norden har fogats nya vänorter och projektpartners i länderna runt Östersjön men även i övriga Europa och utanför.

Kommunernas kulturella utbyte gäller framför allt Östersjöländerna men, som nämnts ovan, även i övriga Europa och världen. Finansieringen sker av kommunerna samt i vissa fall tillsammans med andra såsom Sida, UD, EU, Skolverket, Svenska institutet och enskilda finansiärer. Utbytet och kontakterna sker i stor utsträckning på initiativ av kulturlivets aktörer såsom institutioner, grupper och enskilda kulturarbetare.

Drygt 220 kommuner i Sverige har vänorter eller samarbete inom kultur med över 700 orter i drygt 35 olika länder i världen. Samarbetets omfattning varierar avsevärt. I Finland finns drygt 150 svenska vänorter eller orter med kultursamarbete. Därefter kommer i storleksordning Danmark och Norge. Ett stort antal vänorter ligger också i Tyskland, Estland, Lettland och Polen. Ett mindre antal finns i några länder i Afrika, Asien och i ett tiotal delstater i USA.

6.6 Kommentarer

Det internationella samarbetet ökade påtagligt under 1990-talet. Arenorna för mellanstatligt samarbete har därmed blivit flera, och Sveriges kontaktytor har breddats väsentligt. Kulturen rör sig i stort sett fritt över gränserna. Organisationer som Unesco och Europarådet står idag kanske främst för idédiskussioner inom kulturens område, men har minskad betydelse för det internationella kultursamarbetets ekonomiska förutsättningar.

Samarbetet inom EU är mycket viktigt. För svensk del kommer betydelsen att öka ytterligare i och med att medlemskretsen ökas. I regeringsförklaringen 2003 hävdas att Sverige ska vara aktivt inom EU. Självfallet ska detta också gälla kulturområdet.

EU:s krav på *medfinansiering* ökar behovet av nationella medel om kulturlivet ska utnyttja denna möjlighet till internationellt samarbete. Många institutioner inom kulturarvssektorn som arbetar långsiktigt och inte bedriver omfattande verksamhet av evenemangskaraktär avstår från att söka EU-medel. Det komplicerade

ansökningsförfarandet och den tunga administrationen försvårar ansökningar och minskar nettoeffekten av stödet.

Det regionala samarbete som förs på internationell nivå finner ständigt nya vägar. En tydlig trend är att ett ökat handelsutbyte och näringslivsutveckling också underlättar och ökar kulturutbytet. Exempelen på detta är många, särskilt inom Barentsområdet. EU:s *Interreg-program* har också spelat en viktig roll i detta avseende: Sverige bör verka för fortsatt stöd till detta regionala kultursamarbete.

De tre internationella kulturinstitutionen i Visby upplevs vara av stor vikt för svenskt konstnärsliv och fyller en central funktion som arbets- och mötesplats för författare, översättare, konstnärer och tonsättare. En samverkan har utvecklats med kulturinstitutioner såväl runt Östersjön som på andra håll i Europa. Positiva resultat har uppnåtts och det är därför viktigt att resurserna för de tre centren säkras. Iku har noterat att det EU-stöd från strukturfonden *Mål 2 Öarna* som ÖFÖC, BAC och VITC uppbär kommer att upphöra 2004, vilket i synnerhet kommer att drabba VITC.

Iku har efter kontakter med *nordiska organ* konstaterat att det är ganska vanligt att bidrag ges till samma ändamål år efter år. Detta gör att det blir en bristande flexibilitet i bidragsgivningen och att nya ansökare har svårt att få stöd, trots att de kan presentera angelägna projekt. Den utpräglad genreinriktade strukturen på bidragsgivningen försvårar stödet till tvärkulturella projekt. Sådana projekt stöds idag huvudsakligen endast inom ramen för Nordiska ministerrådets kultursatsningar utanför Norden, eller i viss mån av Nordiska kulturfonden. Ett annat problem är att de nordiska satsningarna är otillräckligt kopplade till de nationella initiativen. I den nödvändiga översyn av kultursamarbetet som Nordiska ministerrådet nu genomför har samma förhållanden konstaterats.

Sveriges engagemang inom det nordiska kulturella samarbetet tycks ha minskat under de senaste åren, trots att vi i den nordiska fördelningsnyckeln står för den enskilt största delen av den totala finansieringen (ca 40 procent). Svenska staten och det svenska kulturlivet kunde gärna uppvisa ett ökat engagemang i detta samarbete, en process som möjligen kunde underlättas om fler av Nordiska ministerrådets samarbetsorgan inom kulturområdet hade varit placerade i Sverige.

De svenska regionernas kulturkontakter är i många fall av nationellt intresse och förtjänar därför att uppmärksammas även vid kulturfrämjande i utlandet. Iku har inte haft möjlighet att göra en

närmare studie av hur mycket pengar som svenska regioner och kommuner avsätter för internationellt kulturutbyte, men har kunnat notera att aktiviteterna är betydande och växande till sin omfattning. Här borde finnas utrymme för ett ökat samarbete mellan staten och regionerna. Vid norska UD:s kulturenhet arbetar t.ex. ett flertal tjänstemän enkom med att koordinera och samverka med fylkeskommunernas internationella kulturverksamhet.

7 Utrikesdepartementet

Utrikesförvaltningen ansvarar för hanteringen av Sveriges förbindelser med andra länder. Den är en del av Regeringskansliet och består av Utrikesdepartementet i Stockholm (UD, www.ud.se), 102 utlandsmyndigheter (ambassader, delegationer, representationer och konsulat) samt ca 400 honorärkonsulat. Utlandsmyndigheterna är direkt underställda Utrikesdepartementet men är samtidigt fristående myndigheter. Det innebär att utrikesförvaltningen både är departement och ämbetsverk, något som är unikt inom den svenska statsförvaltningen.

UD:s uppdrag är att förse departementsledningen med kvalificerat beslutsunderlag, att företräda regeringen vid internationella möten och att främja svenska utrikespolitiska och ekonomiska intressen. Det gäller bland annat att förbättra de internationella villkoren för samverkan mellan nationer, organisationer, företag och enskilda. UD har också ansvaret inom Regeringskansliet för information om Sverige i utlandet

Utlandsmyndigheternas uppdrag är att bevaka svenska intressen. De ska i sitt uppdrag vara drivande, synliga och engagerade och ge en god service åt Regeringskansliet, svenska myndigheter, företag, organisationer och enskilda medborgare.

UD:s Press-, Informations- och Kulturenhet (PIK) svarar för informationen till media och allmänhet om UD:s verksamhet och svensk utrikespolitik. Enheten planerar och samordnar den statligt finansierade Sverigeinformationen i utlandet. PIK består av fyra sektioner: presstjänsten, informationstjänsten, kultur- och främjandetjänsten samt webbtjänsten. Med ett intervall på ungefär 18 månader kallar Utrikesdepartementet hem utsända tjänstemän (inklusive de särskilda pressråden och kulturråden) från utlandsmyndigheter vilkas PIK-verksamhet bedöms som mest omfattande eller har särskild aktualitet.

Kultur- och främjandetjänsten vid PIK (PIK-KULT) planerar och samordnar den statligt finansierade Sverigeinformationen; kulturfrämjande och allmänt Sverigefrämjande i utlandet; är kansli för Nämnden för Sverigefrämjande i utlandet (NSU); ansvarar för Sveriges deltagande i världsutställningar samt är huvudman för Svenska institutet (SI). PIK-KULT ansvarar också för kontakterna med utlandsmyndigheterna i press-, informations- och kulturfrågor, och fördelar särskilda medel till ett antal av myndigheterna för denna verksamhet. Dessa medel uppgår under 2003 till totalt 8,6 miljoner kronor, varav en miljon kronor överförts till UD:s pressrum för inbjudningar av utländska journalister. Enheten har i vissa fall också fördelat medel direkt till utlandsprojekt. Vid PIK-KULT arbetar sju tjänstemän.

Enheten för Exportfrämjande och inre marknaden (EIM) har det samlade ansvaret på UD för export- och investeringsfrämjande åtgärder, och fördelar särskilda medel till myndigheter med ansvar för export och investeringsfrämjande (Exportrådet och *Invest in Sweden Agency, ISA* www.isa.se). Näringsministern är i enlighet med ett s.k. § 5-förordnande ansvarig i regeringen för dessa frågor med EIM som ansvarig sakenhet på UD. Med ett regeringsbeslut 2002 fick Exportrådet ett särskilt uppdrag avseende "Internationell marknadsföring strategiska branscher" (IT och telekom, bioteknik, miljöteknik, förnybar energi och upplevelseindustri) om 15 miljoner kronor, varav 3 miljoner avsåg upplevelseindustrin. 5 miljoner kronor fördelades 2003 (efter ansökan) till utlandsmyndigheterna för projekt med export-, import- och investeringsfrämjande syfte. Regeringen har också avsatt medel för att i samarbete mellan berörda enheter på UD (med EIM som beredande enhet), Statens fastighetsverk, Föreningen Svensk Form m.fl. ta fram ett profilprogram för design för utrikesrepresentationen senast under 2003.

Enheten för Global Utveckling (GU) har ansvaret för Sida, Svenska institutet i Alexandria och Generalkonsulatets i Istanbul sektion för turkisk-svenskt samarbete (se kapitel 7.1.2. och 11.3).

7.1 Myndigheter m.m. under Utrikesdepartementet

7.1.1 Svenska institutet

Svenska institutet (SI, www.si.se) skapades 1945 som en ideell förening med uppgift att ”till gagn för Sveriges kulturella, sociala och ekonomiska förbindelser med utlandet samordna och stödja den upplysningsverksamhet om Sverige i utlandet, som redan pågår, samt att, där så kan befinnas behövt och lämpligt, uppta nya verksamhetsgrenar i kulturutbytets tjänst”.¹ Stiftare var svenska staten och ett antal enskilda personer och företag. Svenska institutet blev en helstatlig stiftelse 1970, och är sedan 1998 en statlig myndighet under Utrikesdepartementet.

SI leds av en generaldirektör som också ingår i den av regeringen utsedda styrelsen. SI har till huvuduppgift att sprida kunskap om Sverige i utlandet och att svara för utbyte med andra länder inom kultur, utbildning, forskning och samhällsliv i övrigt. I sin verksamhet ska SI främja svenska intressen och bidra till tillväxt, sysselsättning och kulturell utveckling i Sverige. Institutet har därutöver uppgifter inom ramen för det internationella utvecklingsarbetet.

Svenska institutet består av ett verksamhetssektoriat med underlydande stödgrupper och de tre sakenheterna Sverige-information, Kultur och Samhälle, Utbildning och Forskning, samt kulturhuset Centre Culturel Suédois (CCS) i Paris. Vid institutet arbetar ca 80 personer och åtta vid CCS.

SI:s totala nettoomsättning för 2003 uppgår till 207,5 miljoner kronor. Av dessa går ca 68 miljoner kronor till förvaltning (personal, lokaler, drift). Verksamheten finansieras via ett flertal olika anslag, varav 33 procent (67,7 miljoner kronor) kommer från myndighetsanslaget via UD, 55 procent (114,3 miljoner kronor) från sakanslag och resterande 12 procent (25,5 miljoner kronor) från uppdrag från huvudsakligen Sida eller UD.

De två största sakanslagen; *Samarbetet med Central- och Östeuropa* (40 miljoner kronor) och *Anslaget för Visbyprogrammet* (50 miljoner kronor) omfattar tillsammans 78 procent av sakanslagen och 43 procent av SI:s totala finansiering.

¹ *Svenska Bilder – Översyn av Sverigeinformationen* (Ds 1993:72) Utrikesdepartementet

SI är verksamt inom följande områden:

- Utrikes- och säkerhetspolitik
- Samarbete med Central- och Östeuropa²
- Internationellt utvecklingssamarbete
- Utbildningspolitik
- Kulturpolitik

Enheten för Kultur och Sambälle ansvarar för det internationella kultursamarbetet. Enheten svarar för att anordna, medverka vid eller stödja presentationer av Sverige utomlands genom utställningar, gästspel, filmvisningar etc. Enheten svarar även för stöd till översättning av svensk litteratur. Vid enheten finns 21 tjänster.

Enheten för Sverigeinformation publicerar elektronisk information och skrifter samt svarar för försäljning av både egenproducerade och andra skrifter via den egna bokhandeln *Sweden Bookshop*. Den omfattande informationsverksamheten innefattar ansvaret för webbportalen www.sweden.se, till vilken hör intranätet för allmänt Sverigefrämjande, *Sweden Promotion Forum*. Enheten stödjer utlandsmyndigheterna i deras informationsverksamhet. Vid enheten finns 19 tjänster.

Enheten för Utbildning och Forskning svarar för stipendier och stöd till institutionssamarbete, information och presentation av svensk utbildning (bl.a. genom www.studyinsweden.se) samt stöd till svenskundervisning vid universitet och högskolor utomlands. Vid enheten finns 17 tjänster.

Medel för kulturverksamhet finns under politikområdena Utrikes- och säkerhetspolitik, Samarbete med Central- och Östeuropa samt Kulturpolitik. Därtill har SI sedan närmare 20 år tillbaka ett samarbete med biståndsmyndigheten Sida avseende kulturutbyte med utvecklingsländer i Afrika, Asien och Latinamerika. Sex avtal har bilateral eller regional karaktär och förnyas vart tredje år, medan ett sjunde avtal löper kontinuerligt sedan starten.

I följande beskrivning berörs endast kultursamarbetet inom politikområdena Utrikes- och säkerhetspolitik, Samarbete med Central- och Östeuropa och Kulturpolitik samt samarbetet med Sida.

Kultursamarbetet inom *Utrikes- och säkerhetspolitik*, vilket i princip avser den industrialiserade världen, uppdelas i *Information*

² uppgår 2004 i Internationellt utvecklingssamarbete

och *presentation* och *Utbyte och samarbete*. Med presentationer avses manifestationer som utställningar, mässor, konserter, filmveckor, dans- och teaterföreställningar. Under de senaste åren har Sverigefrämjandet fått en allt viktigare roll i SI:s arbete. Presentationerna kan antingen vara initierade av regeringen, som exempelvis de många designsatsningarna, eller framsprungna ur ett ömsesidigt intresse eller efterfrågan från såväl Sverige som andra länder. SI:s roll är att i dialog med de inblandade parterna koppla samman intressen och ambitioner till en konkret helhet, exempelvis en Sverigevecka eller ett utställningsprojekt.

Inom verksamhetsgrenen *Utbyte och samarbete* initierar och stöder SI möten mellan enskilda kulturutövare, författare, musiker eller andra experter från Sverige och andra länder. Inom denna verksamhet ryms även det så kallade expertutbytet, där SI efter samråd med utlandsmyndigheterna inbjuder utländska experter till ett skraddarsytt besöksprogram i Sverige. Expertutbytet kan vara en första kontakt inför en kommande större manifestation.

Det övergripande målet för kultursamarbetet inom politikområdet *Central- och Östeuropa* är att bidra till att främja och fördjupa demokratins kultur i samarbetsländerna. Verksamheten omfattar endast utbyte och samarbete. Kultursamarbetet kan ha formen av större projekt som utställningar, gästspel, filmsamarbete eller samarbete inom dans och teater eller som möten mellan enskilda kulturutövare. I samtliga projekt ska den demokratifrämjande aspekten beaktas. Till skillnad från främjandeprojekten inom i-landssamarbetet är det lärandeprocessen i mötet mellan de svenska och de utländska utövarna som är det viktigaste.

Området *Kulturpolitik* indelas i *presentationer och utbyte och samarbete*. Inom de traditionella kulturområdena dans, musik, utställningar m.m. är verksamheten i det närmaste identisk med den inom Utrikes- och säkerhetspolitik. Den enda verksamheten inom politikområdet som har en egen identitet är stödet till översättning av den svenska skönlitteratur som SI administrerar.

Kultursamarbete med länder i Afrika, Asien och Latinamerika sker inom ramen för avtal som SI har med Sida. Syftet med verksamheten är att medverka till nätverksutveckling, intellektuell dialog och interaktiva möten mellan professionella kulturutövare i Sverige och utvecklingsländer. Sådant kan ske inom ramen för exempelvis konstnärliga framträdanden av olika slag, konferenser, filmveckor, litterära sammankomster, utställningar etc. Det ekonomiska stödet har i första hand formen av resebidrag. Utformning

av projekt och deras innehåll sker oftast i nära samarbete med SI. Institutet är ibland också initiativtagare.

Film

SI genomför årligen ca 900 visningar av svenska spelfilmer i olika språkversioner (främst engelska, franska och spanska) i icke-kommersiella sammanhang i utlandet. Verksamheten omfattar dels en service till utlandsmyndigheternas publika arrangemang, dels filmveckor och evenemang i samarbete med utlandsmyndigheter och/eller utländska organisationer. SI arrangerar även symposier, seminarier och workshops för att ge svenska filmarbetare möjlighet till fördjupad dialog med utländska kolleger. Främst omfattar denna verksamhet länder där Sverige ger bistånd i form av stöd till infrastruktur och demokratiutveckling.

SI kompletterar informationen kring svensk film på utländska språk genom egna databaser, tryckta publikationer och elektroniska dokument.

Litteraturstöd och översättarstöd

SI är den institution som har till uppgift att sprida kännedom om svensk litteratur i utlandet. Stöd till översättningar av svensk skönlitteratur kan sökas av utomnordiska förlag (projekt som rör Norden handhas av Nordiska ministerrådet). Stödet omfattar översättning av prosa och poesi samt barn- och ungdomslitteratur. Stöd till översättning av svensk dramatik kan sökas antingen av förlag eller av teater när kontrakt för uppförande finns. Utländska tidskrifter kan söka stöd för utgivning av temanummer om svensk litteratur. Stödet är främst avsett för modern litteratur men stöd till klassikerutgivning ges i språkområden där den svenska litteraturen är svagt representerad. SI gav under 2002 stöd till ett hundratal titlar; av dessa svarade Tyskland för det största antalet.

SI ger också stöd till översättare. De professionella översättarna av svensk skönlitteratur kan t.ex. söka rese- och uppehållsbidrag för att komma till Sverige och arbeta med sina översättningar. SI anordnar också seminarier och översättarmöten både i Sverige och i utlandet.

För svenskundervisningen i utlandet, se kapitel 11.4 och för Centre Culturel Suédois i Paris, kapitel 11.3.

7.1.2 Sida

Swedish International Development Agency (Sida, www.sida.se) är en myndighet som inrättades 1995 efter en sammanslagning av fem tidigare biståndsorganisationer (det ursprungliga SIDA, *Swedish International Development Authority*, bildades 1965). Sida har drygt 600 anställda i Stockholm och ytterligare 150 tjänstemän vid ett 40-tal svenska utlandsmyndigheter och Sidakontor i utlandet. Vid Sidas enhet för kultur och medier arbetar åtta tjänstemän, och inom övriga Sida ytterligare tre personer med samarbete inom kultur och medier.

Det totala biståndsanslaget 2003 uppgår till ca 15 miljarder kronor (exkl. förvaltningsanslaget). Under 2002 uppgick insatserna inom området för kultur och media till 214 miljoner kronor (motvarande ca 2,1 procent). Av detta svarade kultursamarbetet för drygt 132 miljoner kronor. Insatserna sker på global, regional och nationell nivå.

I Sidas verksövergripande Policy för kultursamarbete är målsättningarna, förutom de övergripande biståndspolitiska målen, de som framkommit inom ramen för Unescos rapport *Our Creative Diversity* från 1995. Likaså har Europarådets rapport *In from the Margins* från 1997, samt *The Stockholm Plan of Action* från kulturministermötet 1998 varit av stor betydelse för utvecklandet av en policy. Sidas regleringsbrev för 2003 fastslår att ”målet för kultursamarbetet är att främja kulturell mångfald, skapande verksamhet, samt en hållbar utveckling baserad på respekt för de mänskliga rättigheterna... Det mångdimensionella fattigdomsbegreppet, hiv/aidsproblematiken och jämställdhet mellan könen ska präglar arbetet. Insatser för fredsbevarande arbete ska utvecklas.”

Områden som har definierats i Sidas kulturpolicy är följande:

1. *Kulturpolitik*. Målet är att skapa förutsättningar för en kulturpolitik som respekterar de mänskliga rättigheterna och tar hänsyn till utövarnas kunskaper, åsikter och visioner.
2. *Det fria ordet och medierna*. Målet är att stödja journalistikens utveckling och främja oberoende mediers möjligheter att bidra till allmänhetens tillgång till information och samhällsdebatt.

3. *Information och samhällsdebatt i det civila samhället.* Målet är att skapa förutsättningar för allmänhetens tillgång till fri information och möjlighet att delta i samhällsdebatten.
4. *Utbildning och skapande verksamhet.* Målet är att skapa förutsättningar, särskilt för barn och ungdom, att delta i skapande verksamhet.
5. *Institutionell infrastruktur för kultur.* Målet är att skapa förutsättningar för professionella möten och regional samverkan mellan kulturutövare i utvecklingsländerna.
6. *Kulturarvet.* Målet är att skapa förutsättningar för ett hållbart bevarande och nyttjande av kulturarv.
7. *Kultur- och medieproduktion.* Målet är att skapa förutsättningar för området i utvecklingsländerna.
8. *Internationalisering.* Målet är att skapa förutsättningar för en internationalisering som tar tillvara olika länders kulturella särart och motverkar globaliseringens likriktande effekter.

Sida har i ökande grad stött utvecklandet av partnerskap mellan kulturinstitutioner i Sverige och utvecklingsländer, istället för att genomföra kultur- och mediebistånd mellan traditionella biståndsorganisationer. Denna inriktning har haft som mål att säkra kvalitet och hållbarhet samt att skapa former och rum för ett jämställt kulturutbyte och samarbete. Etablerandet av starka kulturinstitutioner, ett fritt kulturliv baserat på mänskliga rättigheter, långsiktiga kontakter, nätverksbildning och utbyte utgör grundelement i det svenska utvecklingssamarbetet på kulturområdet. Sverige och svenska kulturorganisationer får därmed tillgång till kontakter inom kultur och media från fattiga länder, vilket ökar kunskap och engagemang för att förstå internationella frågor. För att stärka den internationella förmågan och kunskapen erbjuder Sida ett brett utbud av fortbildningar för alla samarbetspartners i Sverige, i vilka många kulturorganisationer har deltagit.

Anslagsstrukturen är indelad i bilateralt utvecklingssamarbete, biståndsförvaltning, samarbete med Central- och Östeuropa samt fredsfrämjande verksamhet. Under 2002 genomfördes bilaterala kultur- och medieprogram i flera länder i Afrika, Asien och Sydamerika, samt även i länder på Balkanområdet. Regionala program genomfördes i Asien, Mellersta Östern, Afrika och Centralamerika.

Sidas kultur och mediasamarbete med enskilda länder eller regioner är en integrerad del av det strategiarbete som utformas av

Sida, lokal ambassad och Utrikesdepartementet i nära dialog med berört samarbetsland eller berörd region. I den process som leder fram till en landstrategi genomförs bl.a. en fördjupad analys av den aktuella situationen i landet eller regionen. I ökande grad har kultur och medieinsatser kommit att bli ett erkänt och relevant område för genomförande av de biståndspolitiska målen och inkluderat i olika strategier. Ett exempel är Vietnam, där den vietnamesiska regeringen identifierat kultur och medieområdet som angeläget, och även efterfrågat svenskt institutionssamarbete. Sverige har stött arbetet för en ny kulturpolitik i Vietnam i enlighet med de riktlinjer som utarbetats i Europarådet, med bl.a. en internationell expertpanel.

Sedan 1999 har ett nätverk för utbyte av information om internationell kulturpolitik och forskning etablerats på initiativ av Riksbankens Jubileumsfond och Sida. Nätverket koordineras sedan 2002 av Sida. Förutom nämnda institutioner ingår även representanter från Kulturdepartementet, Statens kulturråd, Svenska institutet, Svenska Unescorådet och Dag Hammarskjöldfonden.

Kultursamarbete med fattiga länder har bidragit till ett flertal internationella nätverk. Ett exempel är SAMP (*Sweden–Africa Museum Project*). Afrika och Sverige har en regelbunden dialog och erfarenhetsutbyte av vänortskaraktär.

Ett långvarigt utbyte med Sydafrika finns, med nätverk etablerade inom musiksektorn, museisektorn, bildområdet, teaterområdet m.m. Samarbetet har inkluderat utbildningar, gemensamma utställningar, teaterutbyte och övrigt erfarenhetsutbyte. När det traditionella biståndssamarbetet med Sydafrika upphör 2003 kommer grunden att ha lagts för vidare kulturkontakter. För att utveckla dessa i framtiden kommer en kulturfond att inrättas som ska drivas gemensamt av *The National Arts Council of South Africa* och Statens kulturråd (se kapitel 12.4).

7.1.3 Exportrådet

Exportrådet (www.swedishtrade.se) ägs gemensamt och till lika delar av staten och näringslivet. Staten representeras av Utrikesdepartementet, näringslivet företräds av *Sveriges Allmänna Exportförening*. Totalt har Exportrådet cirka 350 anställda och representation eller egna kontor i 39 länder. Exportrådet arbetar ofta genom svenska ambassader, konsulat och handelskammare i länder där det

inte har egna kontor. I regleringsbrev från UD för 2003 uppgår ramanslaget till 172 miljoner kronor.

I december 2001 fick Exportrådet i uppdrag av regeringen att under en försöksperiod stödja ”Internationell marknadsföring strategiska branscher”. Av totalt 10,5 miljoner kronor öronmärktes 3 miljoner för några delområden (främst musik, design, mode, mat) inom upplevelseindustrin som bedömdes ha exportmöjligheter. Detta nya branschprogram inom Exportrådet ska också medverka till att via upplevelseindustrin profilera Sverige. För 2003 avsatte regeringen 800 000 kronor i projektbidrag för dessa branscher.

7.1.4 Nämnden för Sverigefrämjande i utlandet

Nämnden för Sverigefrämjande i utlandet (NSU, www.ud.se) är ett forum för dialog, samråd och samarbete kring ett effektivt och långsiktigt Sverigefrämjande, med uppgift att ge råd till regeringen om inriktning, omfattning och resursbehov. Verksamheten ska omfatta nära samverkan mellan NSU-organisationernas företrädare i Sverige och utomlands, samt med övriga aktörer inom det svenska internationella nätverket. Nämnden inrättades genom ett regeringsbeslut 1995. Medlemmar i nämnden är UD (UD:s presschef är ordförande) samt cheferna för Exportrådet, Invest in Sweden Agency, Svenska institutet, Sveriges Rese- och Turistråd (*TuristRådet*), UD:s samordnare för handels- och investeringsfrämjande samt chefen för UD:s enhet för exportfrämjande och inre marknaden. Nämnden sammanträder fyra gånger per år. Dessa möten förbereds av informationscheferna och motsvarande funktioner vid de organisationer som ingår i NSU.

Målet för Sverigefrämjandet/Sverigepresentationen genom NSU är att medverka till bilden av Sverige som:

- en pålitlig handels- och samarbetspartner
- en attraktiv marknad för utländska direktinvesteringar
- ett eftersökt turistmål
- en ledande nation inom högteknologi, forskning och utveckling
- ett uppskattat land att arbeta, studera och forska i
- en framstående aktör inom arkitektur, formgivning och design
- en kreativ kulturnation

NSU förfogar över en mindre budget (2 miljoner kronor 2003 och samma belopp för 2004) till stöd för Sverigeprofilering. NSU har

också bidragit till att finansiera den Sverigeportal, www.sweden.se, som Svenska institutet tagit fram och ansvarar för.

7.1.5 Kommentarer

Utlandsmyndigheterna är en betydande resurs i den internationella kulturverksamheten. I en majoritet av utlandsmyndigheterna är dock de samlade personella och ekonomiska resurserna så små, att PIK-verksamheten huvudsakligen blir efterfrågestyrd. I åtskilliga fall saknar utlandsmyndigheterna egna medel för PIK-verksamhet och tvingas därför av detta skäl avböja förfrågningar om bidrag.

Svenska institutet

Svenska institutet har spelat en betydelsefull - i vissa fall en central och avgörande - roll för kulturutbytet mellan Sverige och andra länder. Det är utlandsmyndigheternas viktigaste resurs i PIK-verksamheten.

Institutet står för det omfattande tryckta material om Sverige som utgör grundverktyg i utlandsmyndigheternas PIK-arbete. Den nya *Sverigeportalen* (www.sweden.se) och intranätet *Sweden Promotion Forum* (SPF) är viktiga nya komplement till detta. SPF bygger på en kontinuerlig registrering av framför allt utlandsmyndigheternas verksamhet och långsiktiga planering av främjandeaktiviteter. Under förutsättning att detta arbete upprätthålls kan SPF bli en mycket användbar ”verktygslåda” för planering, samordning och utvärdering. Ett aktivt engagemang från utlandsmyndigheterna är avgörande.

Institutet tyngs i sin *verksamhetsutövning* av att dess anslag från UD inte klargör hur stor del som skall avsättas för förvaltning respektive verksamhet. Detta har lett till en otydlighet i den ekonomiska redovisningen, och att olika områden fått skjuta till medel för administration som istället borde ha gått till verksamhet. SI:s verksamhet har också förändrats kraftigt under de senaste fem åren, från att tidigare varit mer en traditionell ”ordermottagare” till att idag vara initiativtagare till projekt och aktiviteter.

SI kan sägas alltmer ha utvecklats till en *myndighetshybrid*, med skiftande verksamhet och med en komplicerad anslagsstruktur. Det har många olika anslag av likartad karaktär, vilket innebär att det är

svårt att styra verksamheten på ett effektivt sätt. I regleringsbrevet för SI:s verksamhet framstår de mål som regeringen angett för myndighetsanslaget som snarlika de ändamål som de olika sakanlagen anger. Många anslag kräver även en omfattande administrativ uppföljning, vilket i sin tur leder till en tungrodd administration totalt sett.

Ett annat problem är att verksamhetens organisation skär över anslagen, eller att anslagen skär över SI:s olika organisationsenheter. Detta bidrar till otydlighet i styrningen och kan även försvåra uppföljningen av verksamheten. Anledningen till detta är att SI:s "basverksamhet" blandas ihop med den verksamhet som avser sakanlagen: bidragsverksamheten.

För att få en bättre styrning och uppföljning av SI:s verksamhet är det viktigt att skilja på *förvaltningsanslag* och *sakanslag*. Med förvaltningskostnader avses de kostnader som myndigheten har för att kunna bedriva den egna verksamheten (kärnverksamheten).

Om en myndighet skall få belasta ett sakanslag med förvaltningskostnader bör detta tydligt framgå i regleringsbrevet eller i annat regeringsbeslut. Det bör även framgå exakt vilka kostnader som får belasta anslaget och till vilket belopp. För några av anslagen är detta avtalat idag, men för de flesta anslag tas en administrationskostnad ut endast enligt praxis.

Ett exempel: anslaget för området *Utrikes- och säkerhetspolitik* utgör det s.k. myndighetsanslaget, avsett dels att täcka förvaltningskostnaderna och dels bidragsutbetalningar (sakanslag), huvudsakligen i västvärlden. I regleringsbrevet anges varken hur stor del av anslaget som skall utgöra förvaltningskostnader eller hur stor del som skall utgöras av bidragsutbetalningar. Det anges inte heller hur stor andel av bidragsutbetalningarna som skall stödja kulturen.

År 2000 gav Utrikesdepartementet i uppdrag åt Ekonomistyrningsverket (ESV) att göra en översyn av institutets anslags- och styrningsmässiga förutsättningar. I ESV:s slutrapport från den 30 november 2000 föreslås en renodling av Svenska institutets anslag. Detta skulle medföra att ett förvaltningsanslag anslöts till räntekontosystemet genom att medel överfördes från ett antal sakanslag. Den nya anslagskonstruktionen förutsågs att träda i kraft budgetåret 2002. Så har inte skett. Både i diskussionen kring 2003 och 2004 års budget säger sig SI ha framfört en önskan om förändring till UD, men vid båda tillfällena fått svaret att detta inte varit möjligt. Enligt SI är detta helt otillfredsställande, eftersom bas-

organisationen är beroende av inte bara myndighetsanslaget, utan även av flera anslag för sakverksamheten, främst anslaget för samarbete med Central- och Östeuropa.

Eftersom SI:s personal och drift till stor del finansieras via sakanslagen bidrar detta till hög sårbarhet vid neddragningar av anslagen. Inför nästkommande år (2004) finns anledning att tro att både det tidsbegränsade anslaget för samarbetet med Central- och Östeuropa och Visbyprogrammet kommer att förändras, med oklara konsekvenser för resursbehovet.

Administrativa kostnader, exempelvis lönekostnader och lokal-kostnader, tycks inte kostnadsföras direkt på de olika projekten (i egen regi) eller uppdragen. För att få en bättre styrning av dessa projekt, och verksamheten i övrigt, är det olyckligt att den administrativa kostnaden inte kostnadsförs direkt på projektet. Kostnaden för det verkliga genomförandet går därför inte att urskilja, inte heller att jämföra med t.ex. en upphandling av genomförandet. Detta försvårar även jämförelsen av förvaltningskostnaden mellan åren och leder även till att det blir svårt att bedöma hur stort personalbehov som krävs för att uppfylla SI:s huvudsyfte.

Redovisningen är i övrigt väl ordnad på en detaljerad nivå så att kostnaderna/utgifterna kan härledas till både organisationsenhet, projekt och anslag.

Tidigare krav på *upphandling av böcker* och annat tryckt material för att tillgodose utlandsmyndigheternas behov av Sverigeinformation ställer höga krav på lagerhållning och arkiv. Vidare har institutets egen bokhandel *Sweden Bookshop* ansetts fylla en viktig funktion, såväl för utlandsmyndigheterna som för Stockholmsbesökande utländska turister. Efter SI:s omlokalisering från Kungsträdgården till Gamla Stan 2002/03 har bokhandeln dock förlorat en stor del av sitt kundunderlag, och därmed en betydande del av sina inkomster. Inte heller e-handeln har gett intäkter av betydelse.

Svenska institutet har ca 80 anställda (samt ytterligare åtta vid CCS i Paris), varav ca 57 arbetar i sakverksamheten. De flesta är kvinnor och har en relativt lång anställningstid (13 år). All personal är idag tillsvidareanställd, förutom några enstaka personer som medverkar i projekt. Detta medför att organisationen inte är speciellt flexibel vid eventuella förändringar av sakanslagens omfattning eller innehåll. Organisationsstrukturen, med dess nuvarande enhetsindelning, måste uppfattas som förlegad och stöder inte *nuvarande* verksamhet.

Sida

Biståndsmyndigheten Sida dominerar Sveriges internationella kulturutbyte finansiellt genom att den står för närmare hälften av det totala belopp som avsätts av statliga myndigheter för internationell kulturverksamhet. UD förefaller dock inte ha någon styrning av kulturinsatserna inom det internationella utvecklings-samarbetet och har hittills inte angett något särskilt kulturuppdrag inom ramen för Sidas uppdrag. Detta har bl.a. resulterat i att budgetallokeringen för Sidas *enhet för kultur och medier* görs inom ramen för Sidas interna budgetarbete. Sverige driver heller inte frågan om kulturens roll i utvecklings-samarbetet inom ramen för DAC (*Development Assistance Committee*) i OECD.

Samordningen mellan UD:s och Sidas personal vid *ambassaderna* skulle vinna på att utvecklas ytterligare. Både UD och Sida kallar återkommande var för sig hem den personal som arbetar med kulturfrågor. Det kunde vara värdefullt för såväl dessa tjänstemän som berörda kulturinstitutioner att mötas, även om syftet med verksamheten kan skilja sig åt. Det internationella kulturutbytet skulle vinna på om Sidas kulturverksamhet i framtiden *hade tätare kontaktytor och utbyte* med den helhet som omfattar och berör kulturverksamhet och planering vid t.ex. Kulturdepartementet, UD och andra kulturinstitutioner.

De svenska *insatserna i Sydafrika* under apartheidtiden skapade en goodwill för Sverige som fortfarande lever kvar. Det svenska biståndssamarbetet har under senare år dock inte varit tillräckligt synligt. Samtidigt har Sydafrika etablerat samarbete med många andra länder, i regel baserat på ömsesidiga avtal. Exempel på sådana länder är Belgien (Flandern), Nederländerna, Storbritannien och Finland. Eftersom Sverige inte tydligt profilerar samarbetsprojekt och informerar om dessa, finns det risk för att den kunskap och goodwill som byggts upp går förlorad. Detta gäller i synnerhet den yngre generationen, för vilken de svenska insatserna under apartheidtiden kanske inte betyder något speciellt. Uppmärksamheten kommer då att riktas mot de länder som är mer aktiva i detta avseende.

De konstnärligt inriktade bidragskriterier som *The National Arts Council of South Africa* förordar för den blivande kulturfonden stämmer väl med inriktningen på de Sida-finansierade projekt som syftade till uppbyggnad av kulturinstitutioner. Dessa projekt synes ha lyckats väl. De bör även i framtiden kunna ge samarbetsparterna

värdefulla impulser. De borde också ha goda möjligheter till fortsatt finansiering via den fond som ska upprättas mellan Sverige och Sydafrika.

Utvecklingssamarbetet inom kulturens område fordrar en hög internationell kompetens hos de inblandade svenska kulturinstitutionerna. Alla Sidas samarbetsinstitutioner erbjuder fortbildning i en rad centrala frågor i det internationella utvecklingssamarbetet (t.ex. metodik, demokrati och mänskliga rättigheter, innebörden av olika FN-konventioner, jämställdhetsfrågor, etniska minoriteter osv.). Det är viktigt att de svenska kulturinstitutionerna även fortsättningsvis kan ta del av dessa utbildningsprogram för att ytterligare förstärka och fördjupa sin internationella kompetens.

Exportrådet

Exportrådet har mottagit medel för att under en försöksperiod driva ett branschprogram (med en finansiering om ca 3 miljoner kronor per år) för att öka internationaliseringsgraden inom några utvalda områden inom upplevelseindustrin (främst musik, design, mode och mat), där svenska små och medelstora företag bedöms ha förutsättningar för export. Området är nytt för Exportrådet, som saknar specifik kompetens inom kulturområdet. Upplevelseindustrin står för en betydande del av BNP, varför kompetensuppbyggnad inom kulturområdet skulle vara lämplig även på längre sikt. Möjligheten att likt Kanada utse särskilda ”kulturhandelsfrämjare” (*Cultural Trade Commissioners*) vid vissa strategiska utlandskontor borde studeras närmare.

Nämnden för Sverigefrämjande i utlandet

För att skapa ett större djup, och bättre synergieffekter mellan statliga exportsatsningar i utlandet och kulturlivets eventuella önskemål om att medverka i dessa, bör nämnden bredda sin sammansättning till att inkludera fler företrädare för kulturlivet.

8 Utbildningsdepartementet

Utbildningsdepartementet (<http://utbildning.regeringen.se>) ansvarar för alla former och nivåer av statligt stödd utbildningsverksamhet.

Inom departementet ansvarar *Internationella sekretariatet* bl.a. för kontakterna med Unesco och Unescoanslutna NGOs; inom det sorterar även Svenska Unescorådet liksom Internationella programkontoret.

Forskningspolitiska enheten har det övergripande ansvaret för samordningen av forskningspolitiken i Regeringskansliet. Den ansvarar också för det svenska deltagandet i forskningssamarbetet inom EU och i annat internationellt forskningssamarbete. Vetenskapliga bibliotek tillhör också enhetens ansvarsområde. Enheten fördelar även medel till forskningsinstituterna – de s.k. Medelhavs-instituterna – i Athen, Istanbul och Rom (se kapitel 11.3). Vidare sorterar Kungl. biblioteket och Statens ljud- och bildarkiv under denna enhet.

Utbildningsdepartementet ger ca 9,5 miljoner kronor i bidrag till Svenska institutets verksamhet på utbildningsområdet, i första hand som stöd till svenskundervisningen i utlandet.

Departementets *universitets- och högskoleenhet* ger anslag till Svenska studenthemmet i Paris. År 2003 uppgår anslaget till ca 1,5 miljoner kronor.

8.1 Myndigheter m.m. under Utbildningsdepartementet

8.1.1 Svenska Unescorådet

Svenska Unescorådet (www.unesco-sweden.org) ska bistå regeringen med information och synpunkter rörande Unescos program

och arbete inom utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation/medier. Det ska också sprida kännedom om Unesco i Sverige.

Rådets ledamöter utses av regeringen; Statens kulturråd har en permanent plats. En representant för Kulturdepartementet deltar i rådets möten och konsulteras i frågor som rör kultur. Den löpande verksamheten handhas av ett kansli placerat på Utbildningsdepartementets internationella sekretariat. Anslaget för 2003 uppgår till ca 3,6 miljoner kronor.

8.1.2 Internationella programkontoret (EU-programkontoret)

Internationella programkontoret (www.programkontoret.se) är en statlig myndighet med uppdrag från Utbildningsdepartementet, Näringsdepartementet och EU-kommissionen. Den har till uppgift att underlätta för de aktörer i samhället som vill satsa på EU:s utbildningsprogram och andra internationella program. Internationella programkontoret arbetar med information, utveckling, rådgivning, handläggning av ansökningar, utvärdering och resultat-spridning.

Programkontoret handhar den svenska administrationen av utbytesprogrammen *Sokrates* och *Leonardo da Vinci*, vilka har till uppgift att fördela individuella stipendier. Även *Linnaeus-Palme-fonden* är knuten dit. Anslaget för 2003 uppgår till 41 miljoner kronor.

8.1.3 Kungl. biblioteket

Kungl. biblioteket (KB, www.kb.se) är Sveriges nationalbibliotek. Dess uppgift är att så fullständigt som möjligt samla, bevara, beskriva och tillhandahålla svenskt tryck och vissa elektroniska publikationer och bevaka utvecklingen av nya mediatyper. KB samlar också utomlands utgivna publikationer med svensk anknytning och har även stora, äldre samlingar av utländska böcker, handskrifter, kartor och bilder. KB vårdar, förkovrar och tillhandahåller dessa samlingar.

KB har ansvar för att förbättra och effektivisera informationsförsörjningen inom högre utbildning och forskning. Det ansvarar också för den nationella samkatalogen LIBRIS, som är fritt tillgänglig på Internet (www.libris.kb.se).

KB bedriver en omfattande internationell verksamhet; många av de problem bibliotek står inför är av gemensamt slag. På det globala området sker samarbetet ofta inom ramen för IFLA (*The International Federation of Library Associations and Institutions*). KB företräder Sverige i ett flertal sektioner och arbetsgrupper inom IFLA och deltar i det internationella standardiseringsarbetet inom SIS och ISO. Biblioteket är också aktivt inom CENL (*The Conference of European National Librarians*) och CERL (*The Consortium of European Research Libraries*) med flera organisationer.

Kungl. biblioteket är på uppdrag av Sida även engagerat i ett internationellt projekt i syfte att stärka bibliotekens ställning i fyra länder i Sydamerika. KB bedriver också ett samarbete med Laos och Vietnam i syfte att utforma planer för ett biblioteksutvecklingsprojekt i Sydostasien. Under 2002 tog KB initiativ till ett samarbetsprojekt med det nya "världsbiblioteket" i Alexandria, administrerat av Göteborgs universitetsbibliotek (www.ub.gu.se/bibalex).

På nordisk nivå samarbetar nationalbiblioteken med stöd av det nordiska forskningsnätverket Nordunet (www.nordunet.net) för att skapa ett gemensamt nordiskt söksystem för de elektroniska arkiv som byggs upp.

8.1.4 Statens ljud- och bildarkiv

Statens ljud- och bildarkiv (SLBA, www.ljudochbildarkivet.se) är det svenska nationalarkivet för ljud och rörliga bilder med ansvar för att samla in, bevara, beskriva och tillhandahålla i Sverige offentliggjorda radio- och tv-program, filmer, videogram, fonogram och multimedier. Stora delar av dess samlingar är sökbara på Internet genom databaser över fonogram, filmer, videogram och multimedia.

SLBA:s internationella verksamhet sker i huvudsak inom tre organisationer: IASA (*The International Association of Sound and Audio-Visual Archives*), IFTA (*The International Federation of TV Archives*) och FIAF (*International Federation of Film Archives*).

I övrigt hänvisas till den av Utbildningsdepartementet initierade *Utredningen för översyn av verksamheten och arbetsformerna vid Statens ljud- och bildarkiv* (U 2003:08).

9 Kulturdepartementet

Kulturdepartementet (www.kultur.regeringen.se) ansvarar för konstarterna, kulturarvet, trossamfunden och media. De internationella frågorna handhas dels av departementets *sakenheter (kulturenheten och medieenheten)*, dels av dess *samordningssekreteriat*. Departementet ansvarar för en rad myndigheter, organisationer och bolag.¹

Kulturdepartementet övertog under 2003 huvudansvaret från UD för de av regeringen utsända kulturråden vid svenska utlandsmyndigheter. Sådana renodlade kulturråd finns i dag vid ambassaderna i Berlin, London, Moskva, Riga, Warszawa och Washington D.C. Direktören för Centre Culturel Suédois, som lyder under Svenska institutet, är samtidigt anmäld som kulturråd vid ambassaden i Paris (se kapitel 11.2). Kulturdepartementet har därutöver sedan tidigare ett utsänt kulturråd placerat vid EU-representationen i Bryssel. Kulturråd har formell status som specialattachéer med Kulturdepartementet som uppdragsgivare.

Inom departementets ansvarsområde ligger det statliga stödet till kulturinstitutet Voksenåsen i Oslo och Hanaholmen i Helsingfors (se kapitel 11.3).

Kulturdepartementet har beredningsansvar när det gäller Sveriges förhållande till Unesco, EU, Europarådet med flera organisationer inom kulturområdet. Departementet har vidare beredningsansvaret avseende kultursamarbetet inom Nordiska Ministerrådet, Barentsrådet och Östersjörådet.

Kulturdepartementet fastställer i regleringsbrev mål och återrapporteringskrav angående internationell verksamhet till flertalet myndigheter inom kulturområdet.

¹ De är bl.a. Statens kulturråd, Konstnärsnämnden (med IASPIS), Svenska Filminstitutet, Rikskonserter, Operan, Dramaten, Riksteatern, Dansens hus, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet, Centralmuseerna och Riksutställningar.

Kulturdepartementet ger ett årligt bidrag om ca 2 miljoner kronor till Svenska institutet till stöd för översättningar och presentation av svensk litteratur på främmande språk.

9.1 Myndigheter m.m. under Kulturdepartementet

9.1.1 Statens kulturråd

Statens kulturråd (KUR, www.kur.se) är en central förvaltningsmyndighet som inrättades 1974. KUR har till uppgift att ge ett samlat underlag för den statliga kulturpolitiken samt bistå regeringen vid genomförandet av den. Rådet fördelar bidrag inom teater, dans, musik, bildkonst, museer, utställningar, bibliotek och kulturtidskrifter. Statens kulturråd har dessutom ett särskilt sektorsansvar för handikappfrågor med anknytning till rådets verksamhetsområde. Statens kulturråd ska dessutom svara för uppföljning och utvärdering av de statliga insatserna, genomföra utredningar, samla och sprida information om kulturverksamhet samt ansvara för kulturstatistik enligt en särskild förordning.

Statens kulturråd leds av en styrelse som utses av regeringen och i vilken generaldirektören ingår. De totala statsanslag för 2003, som KUR har ansvar för, uppgår till ca 1,5 miljarder kronor. Förvaltningsanslaget uppgår till 43 miljoner kronor. Statens kulturråd har ca 70 anställda fördelade på sex avdelningar: teater, dans och musik (TDM), konst, museer och utställningar (KMU), litteratur, bibliotek och kulturtidskrifter (LB), utvecklingsstöd och analys (UA), informationsavdelningen (I) samt samordning och administration (SAM).

I regleringsbrevet för 2003 fastslås att Statens kulturråd ska:

- genom bidragsgivning, information, samverkan och andra åtgärder främja konstnärlig och kulturell förnyelse, främja kulturarvet och bruket av det inom konstarterna, folkbiblioteksväsendet och museerna samt vidga delaktigheten i kulturlivet och stimulera till eget skapande
- bidra till att utveckla samspelet mellan de statliga, regionala och kommunala instanserna i syfte att slå vakt om en nationell kulturpolitik, främja kulturell mångfald och geografiskt jämlik fördelning av kulturutbudet
- verka för att kulturpolitiska aspekter på utvecklingen beaktas inom andra samhällsområden, samt

- främja kulturpolitisk utvecklingsverksamhet samt förbättra metoderna för uppföljning och utvärdering av kulturpolitiken i syfte att öka och sprida den samlade kunskapen inom kulturområdet.

Samordningsansvaret för internationell kulturverksamhet ligger på Informationsavdelningen. Där finns också Kulturkontakt Sverige – en särskild enhet som informerar om EU-stöd till svenskt kulturliv. Statens kulturråd har den uppgiften tillsammans med Riksantikvarieämbetet enligt ett särskilt avtal med EU-kommissionen. I första hand avser kontaktkontorets verksamhet EU:s kulturprogram Kultur 2000. Statens kulturråd ska också tillsammans med Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet årligen följa utvecklingen vad gäller medel från EU:s strukturfonder till svenska kulturprojekt och till regeringen redovisa antalet projekt som får stöd.

Statens kulturråd disponerar en särskild anslagspost för internationellt kulturutbyte och en anslagspost för bidrag till internationella organisationer.

Exempel på organisationer och institutioner som får stöd är kulturinstitutet Voksenåsen (Oslo) och Hanaholmen (Helsingfors), Svenska Penklubben, mångkulturella organisationer samt NGO:s (icke-statligt finansierade organisationer). Bland de senare kan nämnas Svensk Teaterunion – Svenska ITI (*International Theatre Institute*), som är en sammanslutning inom svensk teater med uppgift att vara ett forum för samarbete och information samt att lansera svensk dramatik utomlands. Andra exempel är ICTM (*International Council for Traditional Music*), som är en sammanslutning av forskare och andra med folkmusik och dans som huvudsakligt ämne samt Svenska Assitej (*Association International du Theatre pour l'Enfance et la Jeunesse*), som är en intresseorganisation för barn- och ungdomsteater.

Statens kulturråd fördelar även stöd till projekt. Projektbidragen avser i första hand resebidrag för turnerande grupper till och från Sverige. Medlen är ett viktigt komplement till de bidrag som fördelas av Svenska institutet och Konstnärsnämnden, och är av strategisk betydelse för grupper som turnerar i utlandet men också för att ge möjlighet till internationella gästspel i Sverige.

Litteraturstöd och översättningsstöd

Statens kulturråd fördelar *statligt litteraturstöd* för att främja mångsidighet och kvalitet i bokutgivningen. Det sker bl.a. i form av stöd till utgivning och distribution av litteratur, stöd till inköp av litteratur och stöd till Expertkommittén för översättning av finsk facklitteratur till svenska m.m. Varje ansökan – ca 2 000 titlar årligen – läses och bedöms av arbetsgrupper.

Statens kulturråd fördelar *översättningsstöd* när det gäller översättningar *till* svenska språket, medan Svenska institutet fördelar stöd till översättningar *från* svenska till utländska språk.

9.1.2 Konstnärsnämnden

Konstnärsnämnden (KN, www.konstnarsnamnden.se) är en myndighet inrättad 1976. Dess huvuduppgift är att fördela statliga stipendier och bidrag till enskilda konstnärer inom bild- och formområdet och inom ton-, scen- och filmområdena. KN leds av en styrelse som utses av regeringen, och kanslichefen är samtidigt styrelsens sekreterare. Till nämnden hör tre arbetsgrupper samt styrelsen för Sveriges bildkonstnärsfond. Arbetsgrupperna inom tonområdet (musiker och sångare respektive komponister) ger bidrag till resor inom ramen för sina bidrag till internationellt kulturutbyte en gång per år. Arbetsgruppen för teater-, dans- och filmkonstnärer fördelar vid sidan om bidrag till internationellt kulturutbyte särskilda resebidrag en gång per år. För år 2003 disponerar nämnden 112 miljoner kronor för ersättningar och bidrag till konstnärer. Förvaltningsanslaget uppgår till 11 miljoner kronor. Konstnärsnämnden har ca 11 anställda.

Konstnärsnämndens stöd riktas till yrkesverksamma konstnärer, i första hand sådana utan fast anställning. Vägledande vid fördelningen är den konstnärliga kvaliteten på de sökandes arbete, omfattningen av den konstnärliga verksamheten och behovet av ekonomiskt stöd. Den som genomgår konstnärlig grundutbildning, exempelvis vid konstnärlig högskola, beviljas inte stipendier eller bidrag. Vid fördelningen ska konstnärer från olika delar av landet och företrädare för olika genrer, stilar och tekniker komma i fråga.

För att tilldelas stipendier och bidrag ska man ha sin huvudsakliga konstnärliga verksamhet i Sverige eller vara stadigvarande

bosatt i landet (utländska konstnärer kan dock inbjudas till vistelse vid IASPIS, se nedan).

Samtliga arbetsgrupper, även *Sveriges bildkonstnärsfond*, delar fyra gånger per år ut bidrag till internationellt kulturutbyte, exempelvis för deltagande i festivaler, workshops, utställningar eller arbets- eller studievistelser utomlands. Bidragen kan också avse inbjudan av utländska konstnärer till Sverige, s.k. AIRIS-bidrag (*Artist in Residence in Sweden*). Inom dansområdet finns ett större stipendium för en koreografs vistelse vid institution eller annat centrum för dans i utlandet. Vidare bidrar arbetsgruppen för teater-, dans- och filmkonstnärer till ett stipendium för danskonstnärs deltagande i de sommarveckor i Wien som anordnas och fördelas av det europeiska nätverket danceWEB (www.dancewebeurope.net).

IASPIS

Styrelsen för Sveriges bildkonstnärsfond bedriver sedan år 1996 sin internationella verksamhet genom IASPIS (*International Artists Studio Program in Sweden*, www.iaspis.com). Utöver stipendier till svenska bild- och formkonstnärers deltagande i internationellt utbyte utomlands samt fyra längre ateljéstipendier i Berlin, London, New York och Tokyo upplåter IASPIS ateljéer till svenska och utländska konstnärer i Konstakademiens hus på Fredsgatan i Stockholm. En viktig del i utbytet är att inbjuda utländska *curators* och kritiker ges ett skraddarsytt besöksprogram utifrån sina önskemål. På så vis får svenska konstnärer kontakter med viktiga personer i det internationella konstlivet.

IASPIS har väckt intresse utomlands och man samarbetar för närvarande med NIFCA (*Nordic Institute for Contemporary Art*, www.nifca.org) och Bildkonstnärsfondens motsvarighet i Nederländerna, *Fonds voor beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst* (www.fondsbkvb.nl), vilka bägge har träffat avtal om att ha stipendiater i huset. I samarbete med kommunala förvaltningar och institutioner i Göteborg, Malmö och Umeå stödjer IASPIS utländska konstnärers vistelser i dessa städer. Vid ateljéhuset i Stockholm bedrivs även en utåtriktad verksamhet med syfte att genom seminarier, föredrag, samtal och utställningar skapa kontakter mellan svenska konstnärer och en större internationell scen.

Genom IASPIS egna utställningar och publikationer presenteras svenska konstnärer för en internationell publik. I ett särskilt tre-

årligt IASPIS-projekt, *Craft in Dialogue*, satsar Bildkonstnärnsfonden med början 2003 sju miljoner kronor på att öka svenska konsthantverkarens internationella synlighet och kontakter. I och med tillkomsten av IASPIS har Bildkonstnärnsfondens stöd till internationellt utbyte vuxit. För 2003 utgör det en dryg femtedel av fondens tillgängliga medel.

För att kunna ta emot dem som bjuds in att arbeta under en längre tid vid IASPIS hyr Konstnärsnämnden *Art Hotel*, en hotellfastighet på Johannesgatan i centrala Stockholm. *Art Hotel* tillgodoser också styrelsens och arbetsgruppernas behov av övernattningsmöjligheter för ledamöter. Det utnyttjas även av andra kulturinstitutioner.

9.1.3 Svenska Filminstitutet

Stiftelsen Svenska Filminstitutet (SFI, www.sfi.se) bildades 1963 i syfte att administrera det svenska Filmavtalet. Verksamheten regleras i Filmavtalet mellan staten, filmbranschen, visningsorganisationerna, SVT och TV 4. Nuvarande filmavtal gäller för perioden 2000–2004.

Stiftelsen har som mål att främja värdefull svensk filmproduktion, spridning och visning av värdefull film och bevarandet av filmer och material av film- och kulturhistoriskt intresse samt att verka för internationellt samarbete inom filmens område.

SFI leds av en styrelse som utses av regeringen. Styrelsen utser verkställande direktör. Vid institutet arbetar drygt 100 tjänstemän fördelade på nio avdelningar. De totala medlen under 2002 uppgick till 415 miljoner kronor, varav det statliga bidraget utgjorde 230 miljoner. 2003 års statsanslag uppgår till 225 miljoner kronor. I gällande avtalsperiod har SFI etablerat sig som en drivande kraft i det nordiska filmsamarbetet. Filmpolitiskt är SFI mycket aktivt på europeisk och internationell nivå, särskilt i frågor relaterade till digitaliseringen av film och media. Arbetet sker inom ett flertal internationella nätverk.

SFI är nationellt kontaktkontor för EU:s Media-program. SFI ska också tillsammans med Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet och Riksarkivet följa utvecklingen vad gäller medel från EU:s strukturfonder till svenska kulturprojekt och årligen till regeringen redovisa antalet projekt som får stöd.

SFI främjar den svenska filmen generellt samt förmedlar ny svensk film på de stora internationella filmfestivalerna i samverkan med filmernas producenter. Arbetet som gäller spelfilm, dokumentärfilm och kortfilm bygger på en ”film-för-film”-överenskommelse mellan utlandsavdelningen och filmernas producenter. SFI utvecklar kontinuerligt samarbetet med producenter och säljare och arbetar på nordisk basis för att öka uppmärksamhet för *Scandinavian Films*, ett välkänt begrepp utomlands.

SFI ger ut årsboken *Swedish Films* som listar filmer i internationell trafik. Man ger också ut en engelskspråkig PR-tidning för svensk film, *Made in Sweden*, som uppdateras inför de stora festivalerna. En viktig funktion är att tillhandahålla engelsktextade kopior av ny svensk film för att möjliggöra visningar utomlands.

SFI har det nationella ansvaret att bevara och restaurera film på filmbas och göra filmhistorien levande. Genom medlemskapet i den internationella filmarkivfederationen FIAF (*Fédération Internationale des Archives du Film*) samverkar SFI med filmarkiv över hela världen. Därigenom bidrar man till att sprida det svenska filmarvet, samtidigt som den internationella filmhistorien görs tillgänglig för en svensk publik.

Syftet med SFI:s internationella verksamhet är kulturpolitiskt samtidigt som den kommersiella dimensionen är starkt närvarande. Sverige är ett litet språkområde med en begränsad nationell marknad. All internationell försäljning stärker den finansiella basen för ny svensk filmproduktion samtidigt som den sprider kunskap om svensk kultur och svenska konstnärer. Det är ett tydligt samband mellan ett framgångsrikt festivalarbete och en kommersiell succé. Utöver det rena festivalarbetet satsar SFI på andra internationella arrangemang, t.ex. svenska filmveckor. Det internationella kontaktnät som SFI förfogar över ger dessutom goda möjligheter att låta det svenska filmarvet samspela med visningar av samtida svensk film.

9.1.4 Musik, teater och dans

I detta avsnitt redovisas kulturinstitutioner med statligt huvudmannaskap och vissa andra centrala organisationers internationella verksamhet, oavsett departemental tillhörighet. Vissa övriga institutioner och organisationer har berörts i kapitel 6.5 och 9.1.1.

Rikskonserter

Rikskonserter (www.rikskonserter.se) är en statlig stiftelse som bildades 1988. Rikskonserter arrangerar årligen ca 40 turnéer och 700 konserter, främst med konstmusik, jazz och folkmusik. Till Rikskonserter hör också Caprice Records och konsertsalen Nybrokajen 11 i Stockholm. Rikskonserters personal omfattar ungefär 69 årsarbetskrafter (inkl. projektanställda). Statsanslaget 2003 uppgår till 64 miljoner kronor.

Målet för Rikskonserters verksamhet är bl.a. att bidra till bredd och variation i musikutbudet i hela landet och i samarbete med andra intressenter arrangera konsertturnéer samt stödja musikfestivaler. Vidare ska Rikskonserter främja utvecklingen av olika musikgenrer genom stöd och service till musiklivets intresseorganisationer samt verka för att svenskt musikliv berikas genom ökade kontakter med andra länder. Rikskonserter står inom sina genreområden till förfogande – även för ambassaderna – som statens expertorgan och musikproducent.

Vidare får Rikskonserter regelmässigt i uppdrag att bistå med produktion i samband med statsceremoniella uppdrag .

Rikskonserter samarbetar med Svenska institutet, Sida och med de svenska instituten i Paris (CCS), Rom och Athen. CCS fungerar som ett nav för ytterligare nätverksbygge i Frankrike. Samarbetet med institutet i Rom har varit sparsamt, men önskemål finns om kommande samprojekt, framför allt med seminarieverksamhet inom institutet.

Caprice Records är Rikskonserters fonogramavdelning. På huvudsaklig finansiering från Sida verkar Rikskonserter/Caprice Records inom världsmusikområdet. Varje år sedan 1990 publiceras skivor från olika utvecklingsländer med folk- och världsmusik. Skivorna produceras och ges internationell spridning av Caprice Records. Sedan starten har Rikskonserter på detta sätt producerat närmare 30 cd-skivor med musik från bl.a. Vietnam, Etiopien, Ecuador, Uganda, Tanzania, Honduras, Guatemala och Moçambique.

Rikskonserter inbjuder också utländska artister till Sverige och står för deras turnéprogram m.m. Denna starkt subventionerade verksamhet möjliggör för länsmusiken att ta emot de annars oftast alltför dyra utländska artisterna.

Stiftelsen är aktiv inom internationella konsertorgan/nätverk och deltar i internationella mässor. Utländska projekt/samarbeten som

Rikskonserter drev under 2002/03 är exempelvis samarbete med Litauen (Sweden-Lithuania, Musical Links), ungdomsprojektet Music Crossroads of Southern Africa samt samarbete med Finland och Tyskland (Orkester Norden).

Slagverksensemblen Kroumata, som är internationellt uppmärksam, utgör en självständig enhet inom Rikskonserter.

STIM och STIM/Svensk Musik

STIM (*Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå*, www.stim.se) är upphovsrättslig intresseorganisation för de svenska musikupphovsmännen och musikförlagen. Personalen vid STIM och *STIM/Svensk Musik* uppgår till ca 145 personer. Genom sina ömsesidighetsavtal med motsvarande upphovsrättsorganisationer i utlandet representerar STIM i Sverige upphovsmän från hela världen. Byrån utnyttjar härutöver sin möjlighet att avsätta medel för stöd till svensk skyddad musik, vilket utgör den ekonomiska basen för verksamheten inom STIM/Svensk Musik – Swedish Music Information Centre.

STIM/Svensk Musik arbetar för tillkomst och spridning av ny svensk musik, varav information om svensk musik till utlandet är en viktig del. STIM/Svensk Musik får ett verksamhetsstöd via Statens kulturråd för bl.a. internationell kulturförmedling. Det uppgår till 2,2 miljoner kronor 2003. STIM/Svensk Musik medverkar i det internationella kulturutbytet på en rad områden och är aktivt i flera internationella nätverk. Främjandeverksamheten bedrivs på flera plan. Den omfattar utöver marknadsföring vid internationella mäsor och festivaler av egna produkter som skivmärket Phono Suecia och noter, även generell promotion av skyddad svensk musik. Ett viktigt redskap är hemsidan www.mic.stim.se.

Export Music Sweden

Export Music Sweden (ExMS, www.exms.se) bildades av de svenska huvudaktörerna inom populärmusikbranschen; IFPI och SOM (skivbolag), SAMI (musiker och artister) och STIM/Svensk Musik (tonsättare och förlag) som också solidariskt finansierar den dagliga driften av verksamheten. ExMS skapades i syfte att initiera, assistera, underlätta och möjliggöra promotion och marknadsföring

i utlandet av svensk populärmusik. ExMS ska uppmuntra och koordinera svenskt deltagande vid internationella mässor, seminarier och andra främjandeaktiviteter för populärmusik. ExMS har en heltidsanställd och en deltid och är samlokaliserat med STIM/Svensk Musik. Det söker finansiering och sponsring för den samlade verksamhet som syftar till export av svensk populärmusik. ExMS upprätthåller en hemsida med nyhetsbrev på engelska.

Under 2002 genomfördes särskilda satsningar vid musikmässorna *Midem* i Cannes och *PopKomm* i Köln, en "Swedish Showcase Night" vid musikfestivalen *South by Southwest* i Austin, Texas, och särskilda framträdanden av svenska rock- och popartister i New York, Montreal och Paris. Flera av projekten genomfördes i samarbete och med ekonomiskt stöd av Utrikesdepartementet och utlandsmyndigheterna på plats, Exportrådet och Statens kulturråd.

Samrådsgruppen för internationella musikfrågor

SIM (Samrådsgruppen för Internationella Musikfrågor) bildades 1976. Gruppens sammansättning har ändrats något över åren, och medlemmarna består i dag av företrädare för Rikskonserter, STIM/Svensk Musik, Konstnärsnämnden, Svenska institutet, Statens kulturråd, Utrikesdepartementet, Exportrådet, Sveriges Radio och TuristRådet. SIM ska samråda kring frågor som rör svenska musikaktiviteter i utlandet, vilket innebär tre huvudsakliga områden: samordning av bidragsansökningar, informationsutbyte om pågående eller planerade utlandsaktiviteter inom musikområdet och möjlig samordning av dessa, samt att visa på behov av utökad internationell musikverksamhet. Gruppen sammanträder ca sex gånger per år och ordförandeskapet roterar på kalenderårsbasis mellan institutionerna.

Kungliga Operan

Kungliga Operan (www.operan.se) är Sveriges nationalscen för opera och balett. Den drivs som ett statligt aktiebolag med en styrelse utsedd av regeringen. Det statliga anslaget 2003 uppgår till 316 miljoner kronor. Antalet tillsvidare- och extraanställda uppgår till ca 601 årsverken.

Operans uppdrag är att vara den i Sverige ledande institutionen inom sitt område, vara föredöme för andra scener; vårda och främja det nationella kulturarvet inom sina konstområden; nå en stor och bred publik; ha en bred repertoar samt kunna hävda sig i jämförelse med de främsta scenerna utomlands.

Under 2002 gästspelade Operan i sydtyska Wiesbaden och 2003 gav Marinskijteatern i Sankt Petersburg två föreställningar vid Operan i samarbete med Sveriges Radio/Berwaldhallen inom ramen för Östersjöfestivalen.

Kungliga Dramatiska Teatern

Dramaten (www.dramaten.se) är Sveriges nationalscen för teater, med ansvar för att framföra den klassiska dramatiken, nyskriven svensk och utländsk dramatik samt dramatik för barn och ungdom. Den är ett statligt aktieföretag som leds av en styrelse utsedd av regeringen. Det statliga anslaget uppgår 2003 till 183 miljoner kronor. Dramaten har omkring 335 årsanställda, varav ca 90 skådespelare.

Dramaten har ett uppdrag motsvarande Operans (se ovan).

Dramaten får många inbjudningar till turnéer och gästspel. Dess internationella kulturutbyte består huvudsakligen av turnéverksamhet utomlands och denna har ökat de senaste åren. År 2000 gavs 16 föreställningar utomlands, året därpå dubbelt så många. Under 2002 gavs 35 föreställningar utomlands (i Nya Zeeland, Hong Kong, Italien, USA, Norge, Danmark, Förbundsrepubliken Jugoslavien samt i Lettland). På Dramaten gästspelade norska *Nasjonalteatret*.

Riksteatern

Riksteatern (www.riksteatern.se) är en folkrörelse som arrangerar och främjar scenkonst. Den är också landets turnerande nationalscen. Den drivs som en ideell förening bestående av lokala, regionala riksteaterföreningar och andra arrangörer. Södra Teatern, Cullbergbaletten och Tyst Teater är några delar av Riksteaterns verksamhet. Det statliga bidraget för 2003 uppgår till drygt 240 miljoner kronor. Antalet årsverken uppgår till ca 277 och anta-

let anställda ca 540. Regeringen utser ordförande och en ledamot av Riksteaterns styrelse.

Riksteaterns huvuduppgift är att förmedla en varierad repertoar av scenkonst över hela landet, men föreningens ensembler genomför också turnéer utomlands. Bland dess övergripande mål ingår att ”nationellt och internationellt värna om och främja svenska språket och svensk scenkonst”. Riksteaterns kvällsföreställningar utomlands under 2002 uppgick till 53, antalet barn- och ungdomsföreställningar till 14. Riksteatern gav föreställningar i bl.a. Danmark, Norge, Finland samt i Europa och andra delar av världen.

Södra Teatern är en internationell gästspelsscen för teater, dans, musik och seminarier. Den presenterade 120 evenemang av mångkulturell karaktär med en publik på 35 000 besökare under 2002. Södra teatern har samarbete med en rad olika minoritetsgrupper kring programläggning och målgruppskommunikation. Arbetet har i första skedet inriktats mot de större invandrargrupperna i Sverige men innefattar även andra minoriteter.

Cullbergbaletten har nu, tio år efter att Mats Ek avslutade sin framgångsrika period som chefskoreograf, inlett sitt fjärde decennium som ett internationellt ledande kompani inom danskonsten. De senaste tio åren har baletten givit lika många föreställningar utomlands som i Sverige. Under 2002 gästspelade Cullbergbaletten i Nya Zeeland, Australien, Italien och USA, under 2003 i Tyskland, Schweiz, Sydkorea, Taiwan, Portugal, Spanien och Skottland. Ensemblen har haft en internationell sammansättning ända sedan starten.

Tyst Teater spelar teater på teckenspråk för hörande och döva, och är sedan 1977 en fast grupp inom Riksteatern. Tyst Teater har genom åren gästspelat i ett 20-tal länder och ingick bl.a. i Sveriges officiella bidrag till Sankt Petersburgs 300-års jubileum.

Dansens hus

Dansens Hus (www.dansenshus.se) är en stiftelse som bildades av Kungliga Operan, Riksteatern, Göteborgsoperan, Skånes Dansteater, Östgötateatern, Danscentrum och Dansmuseet. Verksamheten bygger på dansgästspel från utlandet och från olika delar av Sverige. Till största delen består repertoaren av samtida dans men andra former förekommer. Antalet tillsvidareanställda uppgår till ca 22. Det statliga anslaget 2003 uppgår till 19 miljoner kronor.

Dansens Hus har som övergripande mål att tillförsäkra danskonsten plats och angelägenhet i samhället genom att presentera främst samtida svensk och internationell danskonst av högsta kvalitet samt i övriga arrangemang, exempelvis film, föreläsningar, seminarier m.m. verka för danskonstens utveckling, tillgänglighet, bredd och mångfald gentemot publik och massmedier.

9.1.5 Design, form och arkitektur

Regeringen har gjort en mycket tydlig nationell och internationell markering att arkitektur, formgivning och design spelar en framträdande roll i vårt samhälle. KK-stiftelsens omfattande stöd till upplevelseindustrierna, Exportrådets särskilda branschstöd till upplevelseindustrierna, och Sverigesatsningar i bl.a. Milano, New York och Tokyo under de fyra senaste åren har till sitt innehåll dominerats av form och designområdet. Även Konstnärsnämnden (Bildkonstnärnsfonden) gör med början 2003 en särskild satsning för att lyfta fram konsthantverket internationellt.

Våren 2003 gav Näringsdepartementet ett första bidrag om 20 miljoner kronor till stöd för ett *nationellt handlingsprogram* för "Design som utvecklingskraft inom näringsliv och offentlig verksamhet" som tagits fram av Stiftelsen Svensk Industridesign (SVID) och Föreningen Svensk Form. Näringsministern har också uttalat målsättningen att Sverige ska vara världsbäst inom (vissa delar av) design redan 2005 – det år som samtidigt utnämns till kommande "Designår" för Sverige.

UD har även gett Svensk Form i uppdrag att se över utlandsmyndigheternas formgivning, och Statens fastighetsverk satsar sedan flera år på ny, kraftfull svensk design av nya svenska ambassader och residens i enlighet med regeringens proposition *Framtidsformer* (1997/98:137) – *Handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design*. I den fastslås bl.a. att "Sveriges representationslokaler bör /.../ utgöra förebild för vad som kan åstadkommas inom svensk arkitektur, formgivning och design".

Av budgetpropositionen hösten 2003 framgår att ett nytt råd för arkitektur, form och design skall tillsättas. Statskontoret ska utvärdera de fastighetsförvaltande myndigheternas kvalitetsprogram med inriktning på arkitektur och gestaltungsfrågor. Regeringen kommer även att lämna särskilda utvecklingsuppdrag till bl.a.

Arkitekturmuseet, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Statens konstråd och Föreningen Svensk Form.

Svensk Form

Föreningen Svensk Form (www.svenskform.se) har sina rötter i Svenska Slöjdföreningen, som bildades 1845. Den har i dag uppdraget att främja svensk form och design, både inom landet och internationellt. Det sammanlagda statliga anslaget för 2003 kan beräknas till 7,6 miljoner kronor. På uppdrag av Svenska institutet, UD och Exportrådet producerar föreningen löpande utställningar för utlandet, under t.ex. 2003 i en rad västeuropeiska länder, Syd- och Nordamerika samt i Vitryssland.

Svensk Form får allt fler förfrågningar från olika internationella aktörer angående svensk design. Förutom förfrågningar om svenska designutställningar är det många journalister som vill ha information om svensk formgivning, liksom unga som vill undersöka möjligheten att studera design i Sverige. Många svenskar söker också information om internationell design och utländska utbildningar.

Svensk Industridesign

Stiftelsen Svensk Industridesign (SVID, www.svid.se) arbetar på uppdrag av Näringsdepartementet med att fördjupa och förmedla kunskaper om industriell design i det svenska näringslivet. Målet är att företagen i större utsträckning ska bli medvetna om designens betydelse som konkurrensmedel och integrera den professionellt i sin verksamhet. Stiftelsen har ett internationellt nätverk som bland annat omfattar näringsliv, organisationer, myndigheter, högskolor och designföreningar. Den bildades 1989 av Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien, NUTEK och Föreningen Svensk Form och har f.n. 18 designrådgivare uppdelade på fem regioner.

Arkitektur

Arkitekturmuseet (www.arkitekturmuseet.se) är ett centralmuseum. Det bedriver ett internationellt arbete som framför allt innefattar Östersjösamarbete och deltagande i internationella kon-

ferenser. Under 2002 deltog museet i ett samarbetsprojekt med utländska institutioner om en gemensam vandringsutställning och en större publikation, syftande till att utveckla och förmedla kunskap om Stockholm och våra östra grannhuvudstäders bebyggelsehistoria. Samma år företrädde museet Sverige vid exempelvis konferensen i Wien för ICAM (*International Confederation of Architectural Museums*) och i konferensen "The Value of Architecture Centres" i London.

Regeringen aviserade Arkitekturåret 2001 redan i den storstadspolitiska propositionen i maj 1998. Arkitekturåret tillkom i syfte att "främja en utveckling där arkitektur, formgivning och design ges goda förutsättningar /.../ och där den långsiktiga målsättningen var att öka intresset för god arkitektur, formgivning och design". Sammanlagt 43 myndigheter gavs i uppdrag att genomföra verksamheter inom Arkitekturåret. Dessutom bjöd regeringen in landets alla kommuner, landsting och länsstyrelser samt 125 andra myndigheter, bolag, stiftelser, föreningar och organisationer att delta. Arkitekturåret hade flera internationella inslag, bl.a. symposier och konferenser. En viktig satsning utgjordes av bomässan Bo01 "City of Tomorrow" i Malmö, som fick stor internationell uppmärksamhet. Bo01 följde f.ö. bara två år efter bomässan H99 i Helsingborg, som också rönt internationell uppmärksamhet.

9.1.6 Riksarkivet

Riksarkivet (RA, www.ra.se) är en central förvaltningsmyndighet för arkivfrågor och överordnad myndighet för landsarkiven. Det inrättades formellt med 1618 års kansliordning som ett självständigt organ inom det kungliga kansliet; helt självständigt ämbetsverk blev det först 1878. Landsarkiv finns i Göteborg, Härnösand, Lund, Uppsala, Vadstena, Visby och Östersund. Uppgifterna fullgörs i Stockholms län av Stockholms stadsarkiv, i Värmlands län av Värmlandsarkiv samt i Malmö kommun av Malmö stadsarkiv på uppdrag av Riksarkivet och Landsarkivet i Lund. RA:s styrelse utses av regeringen. Verksledningen utgörs av riksarkivarien och en överarkivarie.

Riksarkivets huvuduppgifter är att främja en god arkivhantering samt att bevara, vårda, tillhandahålla samt levandegöra arkivmaterial. Riksarkivet har också hand om statens heraldiska verksamhet samt ger ut Svenskt Diplomatarium. Till Riksarkivets organisation

hör även *Krigsarkivet* och SVAR (*Svensk arkivinformation*). I SVAR ingår numera *Arkion* (en enhet med uppgift att digitalt göra material ur RA:s arkiv tillgängligt). Antal årsarbetare inom Riksarkivet, Krigsarkivet och landsarkiven uppgår till ca 532. Inom RA finns också MKC (*Media Konverteringscentrum*), som arbetar med stora scanningprojekt. Ramanslaget, som tilldelades Riksarkivet och landsarkiven för 2003, uppgår till ca 281 miljoner kronor. Bidrag till regional arkivverksamhet uppgår till 4,9 miljoner kronor.

Riksarkivet ska tillsammans med Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet och Svenska Filminstitutet följa utvecklingen vad gäller medel från EU:s strukturfonder till svenska kulturprojekt och årligen till regeringen redovisa antalet projekt som får stöd.

Internationell samverkan pågår på olika plan och genom olika organisationer och organ. På regional nivå finns en löpande och delvis spontan samverkan över nationsgränserna, t.ex. över Öresund och inom Östersjöområdet. På internationell nivå verkar arkiven genom ICA (det internationella arkivrådet) och IAML (specialorganisation inom musikområdet). På europeisk nivå sker samverkan genom arbete med arkivanknutna frågor inom ramen för EU:s och Europarådets verksamhet samt nätverk för digitalisering av kulturarv m.m. På nordisk nivå är samarbetet organiserat via riksarkiven i de fem nordiska länderna. Vårdfrågorna har blivit allt mera komplicerade och utvecklingen av kunskap och metoder i hög grad internationell. Av stor professionell betydelse är det internationella samarbetet rörande papperskonservering i en rad olika organisationer.

Riksarkivet medverkar ofta vid internationella utställningar och i publikationer, t.ex. vid 300-årsjubileet i Sankt Petersburg år 2003.

9.1.7 Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet (RAÄ, www.raa.se) är central förvaltningsmyndighet med ansvar för kulturmiljö och kulturarv, inrättad 1630. Dess styrelse utses av regeringen, ledningen består av riksantikvarien och en överantikvarie. RAÄ har drygt 400 heltidsanställda medarbetare och ytterligare 260 tidsbegränsat anställda, fördelade på sju avdelningar. Ramanslaget (förvaltningsanslaget) för 2003 uppgår till drygt 170 miljoner kronor. Bidrag till kulturmiljövård uppgår till 243 miljoner kronor.

Målen för verksamheten inom kulturmiljöområdet är följande:

- ett försvarat och bevarat kulturarv
- ett hållbart samhälle med goda och stimulerande miljöer, med kulturmiljöarbetet som en drivande kraft i omställningen
- allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för den egna kulturmiljön
- nationell och internationell solidaritet och respekt inför olika gruppers kulturarv.

Merparten av den internationella verksamheten vid ämbetet har fram till i dag utförts på direkt uppdrag av regering och riksdag. Den har bl.a. inneburit att bistå regeringen i internationella kulturarvsfrågor, främst i samarbetet med ICCROM (*International Centre for the Conservation and Restoration of Monuments*) och Unesco, inom EU, Europarådet och Nordiska Ministerrådet, samt att arbeta med kulturarvsfrågor i Östersjön.

RAÄ:s uppgifter i EU-arbetet inkluderar att följa och bevaka frågor som berör kulturmiljövården inom EU:s olika program, liksom att verka för att den svenska kulturarvssektorn känner till de stödmöjligheter som finns inom EU. Tillsammans med Statens kulturråd har RAÄ enligt ett särskild avtal med EU-kommissionen i uppgift att informera om EU-stöd till svenskt kulturliv. Riksantikvarieämbetet ska också tillsammans med Statens kulturråd, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet årligen följa utvecklingen vad gäller medel från EU:s strukturfonder till svenska kulturprojekt och bl.a. till regeringen redovisa antalet projekt som får stöd. RAÄ samordnar denna redovisning.

RAÄ ska även se till att Unesco:s konventioner implementeras, att förpliktelser som följer med konventionerna verkställs samt följa de kommittémöten som Unesco anordnar. RAÄ har tagit initiativ till ett svenskt världsarvsnätverk och samordnar uppföljning och rapportering av tillståndet på de svenska världsarvsplatserna. RAÄ ger också tekniskt stöd till länder i Afrika för världsarvs-nomineringar. RAÄ har en representant i styrelsen för NWHF (*Nordic World Heritage Foundation*) i Oslo, en organisation som driver världsarvsfrågor i Norden.

I samverkan med länsstyrelserna ska RAÄ identifiera vilka objekt som ska ha skydd enligt Haagkonventionen, samt utföra de arbetsuppgifter som är fastlagda i föreskrifter för konventionen.

Det nordiska samarbetet sker dels inom Nordiska Ministerrådet, dels i form av nätverksmöten mellan de nordiska riksantikvarierna och deras motsvarighet. RAÄ följer och håller sig informerat om

arbetet inom NGO:s som är verksamma internationellt med frågor som rör kulturmiljövård, och ger även bidrag till organisationerna Europa Nostra, Kulturarv utan gränser och ICOMOS.

RAÄ var sekretariat för Kulturministrarnas Östersjösamarbete under perioden 1998–2003, och medverkar i de fyra arbetsgrupper där specialistsamverkan sker. Samarbetet har genererat ett flertal specialistnätverk, och ett stort antal seminarier har hållits. *Cultural Heritage Forum*, som för framtiden ska bli mötesplats för kulturarvsintressenter i Östersjöområdet, har etablerats.

RAÄ har i uppdrag att utveckla ett närmare samarbete med Sida. Under perioden 2002–2003 har en försöksverksamhet bedrivits, för att utreda möjligheterna att stärka och utveckla formerna för samverkan. RAÄ har 2002–2005, på uppdrag av Sida, ett uppföljnings- och utvärderingsansvar för *Africa 2000*, ett utbildningsprogram inom kulturarvsområdet.

9.1.8 Museer och utställningar

Centralmuseerna

Sveriges centralmuseer är Statens historiska museer; Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde; Naturhistoriska Riksmuseet; Statens museer för världskultur; Livrustkammaren/Skoklosters slott/Hallwylska museet; Statens maritima museer; Arkitekturmuseet; Statens musiksamlingar; Statens försvarshistoriska museer; Moderna Museet samt stiftelserna Nordiska museet, Skansen, Tekniska museet och Arbetets museum.

Samtliga upprätthåller internationella kontakter och bedriver samverkan i en mångfald former. De flesta deltar i internationella seminarier, symposier och konferenser och är med i olika internationella organisationer. Museerna deltar också i internationella nätverk. Många av dessa nätverk har skapats inom ICOM (*International Council of Museums*)

De flesta centralmuseer deltar i olika samarbetsprojekt – till största delen Östersjösamarbeten. Några bedriver samarbete med afrikanska länder med stöd av SAMP (*Swedish-African Museum Programme*). Vissa museer medverkar i internationella forskningsprojekt. Samarbete om migration har också förekommit under senare år.

Svensk samtidskonst uppmärksammas internationellt mer och mer och svenskt deltagande i internationella konstbiennaler har ökat under de senaste åren. Moderna Museet har en viktig roll i denna utveckling. Moderna Museets uppdrag inom internationellt samarbete är att stödja och organisera svenskt deltagande i internationella konstbiennaler. Museets Internationella Program ger stöd till deltagande vid dessa biennaler och utställningar samt förmedlar resestöd till svenska konstnärer som bjuds in till utställningar i utlandet. Museet gör också besöksprogram för personer som bjuds in till Sverige.

Beskrivning av centralmuseernas internationella kulturutbyte finns i bil. 6.

Riksutställningar

Riksutställningar (www.riksutstallningar.se) är en statlig myndighet som arbetar med vandringstställningar. Den leds av en styrelse som utses av regeringen och har 64 anställda. Anslaget för 2003 uppgår till 43 miljoner kronor.

Riksutställningar medverkar i olika internationella organisationer och dess internationella verksamhet på utställningsområdet ökar stadigt. Myndigheten är ordförande i Svenska ICOM-kommittén (*International Council of Museums*) och medverkar i ICEE (*ICOM:s International Committee for Exhibition Exchange*) samt i InSEA (*International Society of Education through Art*) World Council. Riksutställningar är också med i ICOM-kommittéernas nätverk – ICOM Nord – omfattande nordiska ordförande och sekreterare. Vidare är Riksutställningar svensk korrespondent i nätverket *European Museum Forum*.

9.1.9 Sveriges Radio AB

Sveriges Radio AB (SR, www.sr.se) är ett allmännyttigt företag med uppgift att göra kvalitativa radioprogram av alla slag för hela Sveriges befolkning. Organisatoriskt är SR ett aktiebolag som ägs av en stiftelse. Stiftelsen äger också de två andra *public service*-företagen, *Sveriges Television* (SVT) och *Utbildningsradion* (UR). Public service i Sverige är finansierad av en TV-avgift. Den fördelas

mellan alla public service-bolagen (SVT 60 procent, Sveriges Radio 35 procent och Utbildningsradion 5 procent).

Sveriges Radio sänder i fyra rikstäckande kanaler och i 26 lokala kanaler. Bolaget sänder internationellt på olika språk i utlandskanalen *Radio Sweden*. En stor del av programmen återutsänds dessutom av utländska nationella radiostationer världen över.

SR sänder även över en flerspråkig FM-kanal i Storstockholm, *Stockholm International*, som också sänds digitalt. Kanalen ger program på minoritets- och invandrarspråk och ger återutsändning av program från bl.a. National Public Radio i USA, brittiska BBC, Radio France Internationale och Radio Australia.

För lokala kanaler i gränsområdena är det naturligt med programsamarbete utanför det egna området. SR Norrbottens mångkulturella arbete består bl.a. av Radio Barents som speglar hela Barentsregionen och bygger på samtal mellan journalister i Ryssland, Norge, Finland och Sverige. Den finskspråkiga radion, Sisuradio, och Sameradion har också ett nära samarbete med nordiska kolleger.

Genom sin utvecklingsenhet *Media Development Office* har SR på uppdrag av Sida genomfört ett mångårigt samarbete med Vietnam (för utveckling av lokalradio på provinsnivå) samt deltagit i projekt i Tanzania och Etiopien.

European Broadcasting Union

En växelverkan sker mellan svenskt och internationellt musikliv via det omfattande musikutbytet inom EBU (*European Broadcasting Union*, www.ebu.ch). Genom detta samarbete exponeras svensk musik för en internationell radiopublik, samtidigt som SR ger svenska lyssnare en bred spegling av musiklivet i Europa och andra delar av världen. I dag kommer ungefär två tredjedelar av den klassiska musiken i P2 via EBU-utbytet.

Under år 2002 sände Sveriges Radio 2 819 timmar levande musik – direkt eller inspelat – som erbjudits av andra radiobolag inom EBU. Under samma år erbjöd SR sina kollegor inom EBU 66 konserter. En sådan konsert sänds normalt i mellan 10 och 20 länder, vilket innebär att många svenska tonsättare, musiker och artister också når en miljonpublik i Europa och i andra delar av världen.

9.1.10 Sveriges Television AB

Sveriges Television AB (SVT, www.svt.se) har fem TV-kanaler. Dessa är *SVT 1*, *SVT 2*, *SVT 24*, *Barnkanalen* och *SVT Extra*, som är en ny digital kanal som sänder evenemang (t.ex. OS). Utöver dessa TV-kanaler finns också *SVT Europa* som sänder ett urval program över hela Europa (men inte i Sverige).

Program från andra länder kommer till stånd genom förvärv, internationella samarbetsprojekt och utbyte inom Nordvisionen (NV) och Eurovisionen (EBU). I det svenska TV-utbudet utgör internationell *fiction* av främst anglo-amerikanskt ursprung en betydande del.

SVT:s export av program utgör en viktig del av Sveriges kulturkontakter med vissa områden, särskilt med Östeuropa. Iku har inhämtat vissa uppgifter om omfattningen av denna export. Intäkterna från programförsäljningen var 2002 ca 6 miljoner kronor.

Nedan följer sammanställd programstatistik om SVT:s utländska förvärv på kulturområdet mätt i timmar 1996 och 2002 samt den uppskattade kostnaden för de sända timmarna 2002. Tabellen anger förstasändning (dvs. exkl. repris) av program. Utöver detta tillkommer samproduktioner, samfinansieringsprojekt eller förbetalda visningsrätter.

<i>Typ</i>	<i>Förvärv från utlandet 1996 sändt i timmar</i>	<i>Förvärv från utlandet 2002 sändt i timmar</i>	<i>Kostnad för sända program 2002</i>
Fiktion	644	677	116,3 mnkr
Musik	75	97	9,0 mnkr
Kultur och humaniora	65	108	7,5 mnkr
<i>Summa</i>	<i>784 timmar</i>	<i>882 timmar</i>	<i>132,8 mnkr</i>

I summan ryms både de traditionella konstarterna och musik och fiktion i vid bemärkelse. Hit förs också det kulturorienterade faktautbudet och evenemang där Sveriges Television förmedlat firandet av olika högtidligheter. Däremot ingår inte kulturinslagen i nyhetsprogrammen i utbudsstatistiken.

År 1996 utgjorde de 784 timmarna 14,8 procent av den förstasända tiden (5 307 timmar i SVT1 och SVT2). Totalt sändes 8 245 timmar inkl. repris det året. År 2002 utgjorde de 882 totalt timmarna 13,3 procent av den förstasända tiden (6 645 timmar i

SVT1 och SVT2). Totalt sändes 10 131 timmar inkl. repriser det året.

Sveriges Televisions samproduktioner med länder som t.ex. Tyskland, Frankrike eller Italien betyder att programmen når en internationell mångmiljonpublik, vilket exempelvis är fallet vid en TV-serie eller TV-film av Ingmar Bergman. År 2002 samproduceerade SVT 23 timmar fiktion med andra länder.

9.1.11 Kommentarer

Kulturrådstjänsterna kommenteras i kapitel 11.2.

Statens kulturråd

Stödgivningen vid Statens kulturråd har låg rörlighet, dvs. myndigheten har ett stort antal fasta bidragsmottagare. Därtill kommer att ett mycket stort antal förslag om tilldelning av små medel föreläggs styrelsens medlemmar för beslut. Detta är ett ineffektivt sätt att arbeta och lägger en onödig arbetsbörda på styrelsen, som i stället borde kunna ägna sin kraft och tid åt förslag av mer strategisk betydelse för verksamhet och organisation. Enligt Ikus uppfattning har Statens kulturråd en alltför omfattande organisation av arbets- och referensgrupper; bidragshandlingen bör således ses över. En samlad utvärdering och uppföljning av de stöd som delas ut förefaller också saknas.

Alla kulturinstitutioner måste i dag präglas av en internationell utblick, och ha ett aktivt, ständigt utvecklat kontaktnät. Statens kulturråd skulle vinna mycket på en internationalisering av sin organisation, och därmed också bli en förstärkt resurs i utvecklingen av Sveriges internationella kulturutbyte. Rådet har i dag en mycket begränsad kompetens för internationella frågor, ett förhållande som påtalats under utredningsarbetets gång. Bland de kunskaper det borde inhämta och sprida inom svenskt kulturliv hör information om finansieringsformer och nätverk i utlandet. Behovet av att rekrytera medarbetare med internationell inriktning och kompetens måste följaktligen understrykas.

Statens kulturråd och Svenska institutet har en rad gemensamma intressen, bl.a. avseende trycksaksproduktion och allmän information om svenskt kulturliv. Vidare arbetar båda myndigheter med

översättningsstöd och litteratur. Här finns rationaliseringseffekter att hämta, och ytterligare vinster för båda vid exempelvis en samlokalisering (IT-stöd, reception, lager, arkiv, registratur osv.).

Konstnärsnämnden

IASPIS verksamhet har stor betydelse – både för svenska bildkonstnärers möjlighet att arbeta i utlandet och för utländska konstnärer att arbeta i Sverige under en period. Det är angeläget att nämnden prövar möjligheten att applicera denna modell på fler konstområden.

STIM/Svensk Musik och Export Music Sweden

STIM/Svensk Musik och ExMS utför ett viktigt och mycket aktivt internationellt arbete för att främja svensk samtida musik och stödja det internationella utbytet. Jämfört med sina nordiska motsvarigheter har dessa aktörer emellertid mycket begränsade medel och personella resurser för detta ändamål. Eftersom STIM/Svensk Musik av naturliga skäl arbetar med den svenska upphovsrättsligt skyddade musiken finns i dag ingen institution som arbetar aktivt med att informera om svensk äldre musik, musiker, musikliv och noter. Finska och danska framgångar internationellt kan avläsas i relation till de medel respektive land tillgängliggjort för marknadsföring i utlandet av musik och tonsättare, både samtida och äldre.

Kompetens inom området för samtida och klassisk musik, folkmusik och jazz synes vara god inom institutionerna, medan kompetensen och stödet inom populärmusikens område framstår som otillräcklig. ExMS saknar i dag det långsiktiga verksamhetsbidrag som skulle kunna frigöra resurser för ett ännu djupare och mer långsiktigt internationellt arbete.

Moderna Museet och IASPIS

Moderna Museet och IASPIS stöder båda svenskt deltagande i internationella konstbiennaler samt förmedlar resestöd till svenska konstnärer som bjuds in till utställningar i utlandet. Uppdelningen mellan Moderna Museet och IASPIS beträffande stöd i samband

med biennialerna är, i stora drag, att Moderna Museet stödjer deltagande i de "väletablerade" biennialerna (t.ex. Venedig) och IASPIS de "nya" biennialerna (såsom Istanbul m.fl.). Iku förutsätter att Moderna Museet och IASPIS fortlöpande fördelar ansvaret på detta område, inklusive resestöd.

Kulturarvs- och biblioteksinstitutioner

Institutionerna inom arkiv-, biblioteks-, kulturmiljö- och museiområdena har en omfattande internationell verksamhet. Deras internationella kontaktmönster är i hög grad jämförbara. Gemensamt för dem är en intensiv nätverksbildning och professionellt kunskapsutbyte. Frågor som rör digitalisering kräver internationella lösningar, liksom frågor om gemensamma standarder.

Kulturarvs- och biblioteksinstitutioner är genom Sida ofta engagerade i infrastruktursatsningar inom kulturbiståndet och har därmed en uppgift för främjande av demokrati i vissa utvecklingsländer.

Tillgängligheten till svenskt kulturarv utomlands kan ytterligare förstärkas om det gränsöverskridande samarbetet mellan arkiv, bibliotek och museer utvecklas. Detta skulle i hög grad underlätta en fördjupad presentation av svensk kultur i utlandet.

Iku förutsätter att institutionerna vidareutvecklar existerande nätverk och informationsutbyte. Det ankommer vidare på Statens kulturråd och Svenska institutet att beakta kulturarvs- och biblioteksinstitutionernas roll i gränsöverskridande kultursatsningar i utlandet.

Design, form och arkitektur

Sverige har fått ett internationellt genomslag på formgivningområdet under det gångna decenniet. Det är viktigt att den vunna uppmärksamheten utnyttjas och följs upp i långsiktiga satsningar i utlandet, exempelvis genom nationellt stöd till deltagande vid viktiga mässor. Också enskilda kulturarbetare behöver ekonomiskt stöd och hjälp att etablera internationella kontakter.

10 Näringsdepartementet

Näringsministern är ansvarigt statsråd i regeringen för frågor inom Utrikesdepartementets ansvarsområde som rör handel och handelspolitik, exportfrämjande åtgärder, främjande av utländska investeringar i Sverige och genomförandet av EG:s inre marknad.

10.1 Myndigheter m.m. under Näringsdepartementet

Näringsdepartementets övergripande mål är att skapa förutsättningar för bättre välfärd, ökad sysselsättning och en god och varaktig ekonomisk tillväxt som är förenlig med en ekologisk, social och kulturell utveckling. Bland de bolag och organisationer som lyder under, eller arbetar på uppdrag av, departementet och som har verksamhet inom de s.k. upplevelseindustrierna finns Sveriges Rese- och Turistråd AB och Stiftelsen Svensk Industridesign.

10.1.1 Sveriges Rese- och Turistråd AB

Sveriges Rese- och Turistråd AB, även kallat *TuristRådet*, (www.swetourism.se) bildades formellt i juni 1995. Bolaget ägs till lika delar av svenska staten och den svenska turistnäringen. TuristRådet ska på delägarnas uppdrag marknadsföra Sverige som resmål, därmed bidragande till att:

- människor i och utanför Sverige får attraktiva och berikande upplevelser
- företag och samverkansorganisationer i Sverige kan förbättra företagets lönsamhet
- Sverige som nation får ökade inkomster och därmed ökat välstånd.

TuristRådet ingår i Nämnden för Sverigefrämjande i utlandet (NSU).

10.1.2 Stiftelsen Svensk Industridesign

Stiftelsen Svensk Industridesign (SVID, www.svid.se) arbetar på uppdrag av Näringsdepartementet (se kapitel 9.1.5).